

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 2 17. januarja 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

V. d. odgovornega urednika
TONE URBAS

Novinarji - uredniki:
ŽIVA DROLE - TV-15 za mladino

MILENKO STRAŠEK - reportaža

MILENA STRAJNAR - kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIH - naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelček:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 593, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Prostora za
samoupravno
odločanje ne bi smeli
zoževati
str. 3

Kdor seje veter, žanje
vihar
str. 5

Kulturni obzornik
str. 6-7

Legenda o ponosni
hčeri Kozare
str. 8

V Meži spet plavajo
postrvi
str. 9

Vse poti in steze, ki vodijo v Dražgoše, pa naj bo iz bohinjske, kranjske, radovljjske ali škofjeloške smeri, so preteklo nedeljo spet oživele. Po njih so hiteli tekmovalci s smučmi in brez njih ter udeleženci zimskošportne politične manifestacije »Po stezah partizanske Jelovice« in v Dražgošah počastili spomin na legendarni boj Cankarjevega bataljona, na padle borce in domačine ter hkrati sebi in svetu tudi tako potrdili našo obrambno pripravljenost, saj je eno izmed tekmovalj potekalo pod geslom »V pohodu pripravljeni na boj!« Več o tem na 17. strani.

FOTO: J. ZRNEC

Težko je pritrditi vsem: tako tistim, ki za vsako ceno zahtevajo, da bi njihov kraj imel muzejsko zbirko ali njihova delovna organizacija, kot tistim v občinskih skupščinah, ki žele imeti svoje lastne muzeje, ki naj bi rodovom za nami pričali o veličastnem boju prednikov za svobodo, za cilje, o katerih smo lahko le sanjali. Pravilneje bi morali zapisati: strinjamo se z vsemi tistimi, ki mislijo, želijo pa tudi delajo tako. Med enim in drugim je namreč zelo trhel most, trhlega pa so naredile prav naše želje, čestokrat zasnovane zgolj na občutku zadovoljnosti s samim seboj, z našo »sposobnostjo«, da smo vendarle uspeli narediti nekaj, kar ima že sosednja občina, krajevna skupnost, delovna organizacija, šola...

Ni namreč treba veliko truda, da bi potrdili naše

Skriti v meglo zadovoljstva

misli. V zadnjih letih smo uspeli iztrgati uničenju in pozabi vrsto spomenikov iz narodnoosvobodilnega boja, postavili lepo število novih, vzdali veliko obeležij, in prav je tako. Zelo prav.

Spomenike urejamo po dogovorih, ki smo jih ali pa ne sprejeli. Za to smo ustanovili pokroviteljstva, svete za razvijanje tradicij, neke pač teče to kar tako, samo od sebe, iz zavesti. Ne moremo reči, da slabo. V objektih, kot so Baza 20, bolnica Franja itd. še celo zelo dobro. In vendarle je tukaj še vrsta spomenikov, predvsem objektov, ki životarijo, ki so tam, kjer so, predvsem zaradi tega, ker je nekomu bilo pač do tega, in niti ni pomislil, da bo tudi potem, ko je spomenik obnovljen, treba še marsikaj posredovati, da bi pričevanje neke dobe res približali vsem in vsakomur. Tu se običajno ustavlja. Zadene ob občutek samozadovoljnosti. Ob prepričanje, češ, sedaj je odgovornost na vas, ki ste prišli za nami.

In tako ti spomeniki, ne večina, životarijo, kljub precejšnjim sredstvom, ki jih je v njihovo obnovo žrtvovala družba, mi vsi, brez kakršne koli otipljive povezave s krajevno skupnostjo ali sredino, v kateri so, ne da bi zainteresirani sploh videli izhod iz te umetne ne vključenosti v okolje. Ostaja torej zgolj zadovoljstvo z novostjo. Takšno životarjenje pa po drugi strani ostro zadeva ob naša prizadevanja podružbljanja tradicij narodnoosvobodilnega boja, njihovih vključevanj v celotnostno zasnovo, ne le v krajevno skupnost, kjer spomenik je. Spopad z organizacijskimi zadevami, ki so nujen sopotnik teh objektov, je čestokrat boj z mlini na veter, boj, ki ga velikokrat lahko označimo tudi za plehkost, mlačnost in nezavedajočo se samozadovoljnost, v skrajni posledici pa za nevednost in neosveščenost. Milenko Strašek

Franc Šetinc:

Večjo pozornost moralnim problemom

Franc Šetinc, sekretar predsedstva centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, v pogovoru za Delo:

Rad bi opozoril, da bomo morali v obdobju stabilizacijskih prizadevanj večjo pozornost posvetiti tudi moralnim problemom v družbi. Težko bo namreč mobilizirati ljudi, če bomo nekritični do nemoralnih pojavov. V obdobju, ko moramo varčevati, paziti na vsak dinar, bodo imeli ljudje še toliko bolj izostren občutek za nemoralno obnašanje, za potrošništvo, za razsipništvo, za neodgovoren odnos.

Pomeni, da moramo biti kritični in konkretni v pravem trenutku, premagati oportunizem. Biti pa moramo tudi samokritični, obrnjeni k sebi in premagati slepoto svojega pragmatizma ali religiozno zamaknenost v neko doktrinarstvo, ki se še včasih pojavljata. Zdaj so marsikje dostikrat nekritični do lastnih postopkov in stališč, ker se bojijo za socializem, z oportunističnimi ali nenačelnimi stališči pa mu sami najbolj škodujejo.

Vsestransko moramo razvijati pobudo ljudi, ne pa se obnašati birokratsko in formalistično, zaverovani v svoj prav, kot še marsikdaj delamo. Jezimo se, recimo, da na sestankih niso sklepní, ne vprašamo pa se, zakaj nezainteresiranost ljudi. Edvard Kardelj je že leta 1941 dejal, da mora biti vsak narodnoosvobodilni odbor izkušnja za ljudi, da gre resnično za uveljavljanje ljudske oblasti. Tudi sedaj bi morali graditi na podobnih stališčih, spoštovati pobude ljudi, jim povečati možnosti, da sodelujejo in odločajo, preprečevati, da bi manipulirali z njimi.

Mika Špiljak:

Za nami je vsebinsko bogata pot

Mika Špiljak, predsednik sveta Zveze sindikatov Jugoslavije, v izjavi za list delovnega kolektiva »Dalmacija-cement«:

Naša dežela in njen delavski razred sta prešla v teh tridesetih letih samoupravljanja vsebinsko izredno bogato pot. Niti sami se ne zavedamo veličine te poti in vsega, kar smo dosegli v samo tridesetih letih. Po uvedbi samoupravljanja je Jugoslavija polnih petnajst let imela najhitrejšo stopnjo razvoja na svetu in, če imamo to pred očmi, ne moremo reči drugega kot to, da sta prav delavsko samoupravljanje in pobuda delavskega razreda prispevala k takšnemu razvoju naše dežele.

Todo Kurtović:

O cenah morajo odločati državljani

Todo Kurtović, predsednik zvezne konference SZDL Jugoslavije, na mestni konferenci SZDL Sarajevo:

V zadnjem času smo priča podražitvi mnogih artiklov, v socialistični zvezi pa nihče ne ve za to. Občani to zvedo iz časopisov. Zakaj ne bi o teh stvareh razpravljali v socialistični zvezi, in zakaj ne povedali občanom, ki bodo to nedvomno sprejeli, če bo pojasnilo pošteno, poletje pa mobilizirali ljudi in povedali: »To ni priljubljen ukrep, vendar drugače ni mogoče zaradi takih razlogov«.

Občan to vsaj zasluži. Vselej je podpiral takšne ukrepe, če je vedel, da so upravičeni. Spustili se bomo v tok, bojevali se bomo za pravično stvar, saj se samo strahopetci bojé.

Kje so tiste stezice, ki so včasih bile?

Z ženo sva se odpravila na izlet v znano partizansko taborišče Vodice nad Ozeljanom. Pot naju je vodila iz Trnovega, Trpinovšča, po zelo strmi, popolnoma zaraščeni stezi do cilja. Tu pod obronki Trnovskega gozda je bil leta 1942 ustanovljen 1. bataljon Gregorčičeve brigade NOV in POJ.

Kot spomin na dogodek izpred 37 let je postavljena skromna spominska plošča; toda okolica kraja ni privlačna. Studenec, po katerem nosi kraj ime, je sicer živ, a voda ni tako bistra in čista kot tedaj, ko so se tu zbirali borci.

Studenec na Vodica ni nikoli usahnil. Naši predniki pripovedujejo, da tudi leta 1929 ne, ko je bila izredno velika suša in so prebivalci Trnovskega hodili po vodo prav v ta studenec, čeprav je od vasi oddaljen več kot uro hoda. Danes je studenec zanemaren, voda pronica čez kolovoz. Skratka, popotnik, ki slučajno zaide tod mimo, se ne more odžejati.

Povratak po isti poti skorajda ni mogoč, zato sva šla po stezi, ki vodi iz Vitovelj oziroma Šempasa proti Trnovemu, prepričana, da je steza lažje prehodna. Žal sva se tudi tokrat krepko zmotila. Steza je opuščena in zaraščena. Z naporom sva le prišla na vrh pobočja.

Želim povedati to, kar bi napisal sleherni borec, ki je med NOV potoval po teh stezicah. Omenjene poti so bila glavna žila, ki je povezovala spodnjo Vipavsko dolino s Trnovsko planoto in sploh z zaledjem 9. korpusa NOV. Po teh stezah so se pomikale naše brigade, hodili so kurirji, obveščevalci, terenci in vsi drugi aktivisti. Po stezi, ki je tudi skrajno zanemarljena, je 20. novembra 1943 odšel v ilegalo narodni heroj Jože Srebrnič, ki je s spremstvom borcev 3. bataljona Kosovelove brigade potoval na relaciji Okroglica-Ozeljan-Šmihelj-Trnovo-Čepovan in naprej. Tedaj so bile vse steze lahko dostopne.

Sicer pa moj članek nima namena kritizirati kogarkoli. Želim samo opozoriti družbenopolitične organizacije KS Ozeljan-Šmihelj, katerim pripada. Skupaj z mladinsko, lovsko organizacijo ter drugimi vaščani bi bilo prav, da se vzdržuje partizanske poti, ki so bile in so še danes izrednega pomena zaradi prehoda na Trnovsko planoto, v korist lovstva, planinstva, izletništva, zaradi obujanja tradicij NOV in še posebej za potrebe SLO.

Tudi studenec na Vodica bi morali urediti. Prav je, da ponovno zaživijo partizanske stezice.

Viktor Volk-Savo
Ivana Regenta 23
Nova Gorica

O Zakojci nihče ne piše

Oglašam se vam s Polic, kjer živim že triindvajset let. Oba z možem rada prebirava vaš borčevski list. Toda nikjer nisem še zasledila nobenega članka o moji rojstni Zakojci. Veliko smo tu pretrpeli med vojno. Bili smo blizu železniške proge, kjer je pogosto napad sledil napadu. Mnogo naših vaščanov je ostalo v nemških taboriščih.

Morda je kje borec, ki bo napisal kaj več o zakojških partizanih in aktivistih, o partizanskih mamih in o vsem, kar je Zakojca dala za svobodo naše domovine.

Marica Jereb
Police 14

Srečanje s Frankom

Mislim, da je vzpoduda za pisanje partizanskih pripovedi »dokler ne bo prepozno« potrebna vsem, ki še nosijo v sebi drobne utrinke iz partizanskih dni.

Spominjam se srečanja z vaščanom, ki je umrl daleč od svoje rodne grude. Bilo je v začetku decembra 1944. Boril sem se v 2. VDV Kamniške čete 5. bataljona, ki smo ga imenovali Tončkov Gorenj-

ski bataljon. Komandir čete Alfonz Avbelj-Savo je za spremembo premaknil svojo četo v Kamniško Bistrico. Po treh dneh je skupaj z ostalimi v štabu ugotovil, da bi bil v primeru napada umik v gore zelo težaven. Sklenili so, da se spet vrnemo na domžalsko ozemlje.

Za kratek čas smo se ustavili v Črni pri Kamniku. V skromni gostilni smo popili vsak svoj jabolčnik. Odšel sem na dvorišče. Mimo je prikorakal postaven partizan. Pogledal sem ga in tedaj me prešine: »Saj to je vendar domačin Franko!« Preslišal je moj klic in nadaljeval pot. »Morda pa se motim?« Še enkrat ga pokličem. Franko se je obrnil in pristopil k meni. Ni me spoznal, jaz pa sem mu pravil, kako se ga spominjam še iz tistih časov fašistične Italije, ko je kot šolski otrok prepeval slovenske pesmi. Večkrat so se morali razbežati pred italijanskimi orožniki. Tekli so mimo naše hiše in kot otrok sem si to zelo dobro zapomnil.

Franko se je nasmehnil. Potem mi je začel pripovedovati o svoji partizanski poti: »Ob začetku vstaje sem se v Kamniku povezal z vaščanom in predvojnim komunistom Pavlom Turlom. (Pavel Turel je padel že 28. oktobra 1941 v Golčarju pri Blagovici.) Hodil sem na sestanke v okolico Kamnika. Na enem takem sestanku me je neka ženska prijavila gestapu. Obkolili so stanovanje in čakali, da se vrnem domov k ženi in sinu. Organizacija OF pa me je nemudoma obvestila, da sem se lahko skrnil.

Po dveh dneh so gestapovci odstopili od svoje namere. S pomočjo članov OF sem poklical ženo in sina. Zapustila naj bi stanovanje in se mi pridružila. Uspelo jima je. Vsi trije smo se podali v ilegalo oziroma med partizane.

Desetletni sin Franc je na neki kmetiji v Tuhinjski dolini. Žena je sekretarka SPZZ, sam pa sem okrajni sekretar OF mesta Kamnik.

Moji soborci so me že čakali. Poslovil sem se od Franka. Obljubil mi je, da me bo še obiskal. Usoda je hotela drugače. V zimski ofenzivi so ga zajeli skupaj z ženo in otrokom. Vse tri so ubili in jih sežgali v neki hiši blizu Kamniške Bistrice.

Radko Gulín
ul. 9. septembra, št. 95
Vrtojba

O borcih operativnih enot

Vsa štiri leta narodnoosvobodilnega boja sem se bojeval v operativnih enotah NOV. Doživel in preživel sem veliko borb in akcij, veliko težkih, pa tudi veselih in srečnih dni.

Borbe in akcije sem delil s svojimi soborci. Sedaj jih po tolikih letih rad obiščem in z njimi obujam spomine.

Pri nas so težave nastopile po vojni: ovire pri nadaljnjem usposabljanju, degradacije med vojno pridobljenih činov, nošenega napredovanja v rezervi, odstopi iz članstva ZK, slabe zaposlitve, predčasna upokojitve, otroci brez štipendij in potem še brez služb. Skratka, borci operativci se kot veterani čutijo pozabljene in zavržene, kot ne bi bil dovolj cenjen njihov doprinos v narodnoosvobodilnem boju. S tem ne mislim zmanjšati pomena dela teren-cev, raznih komisij, tehnik in drugih, ki so bili prav tako potrebni NOB kot operativne enote. Toda ob osvoboditvi so se oni vključevali v tečaje in na dobra delovna mesta. Ko pa smo mi oblekli civilne obleke, smo bili na delovnih mestih že v podrejenem položaju. Tako so naše pokojnine sedaj skromne, in če od njih živi še zakonec, taka pokojnina komaj zadostuje za najosnovnejše življenjske potrebstine.

Nekateri so si pred desetimi ali več leti s kreditom, ki so ga nudile borčevske organizacije, zgradili hiše, ki pa so v primerjavi z drugimi videti zelo siromašne. Pri tem pa je skoraj vsak imel kako težavo. Najbolj je žalostno, da so se ti borci čutili odrinjeni iz družbe in njene dejavnosti.

Ne bi rad razpravljal o visokih pokojninah tistih, ki so kot veramski funkcionarji hajkali partizane.

Še nekaj bi pripomnil. Zgodovinski zapisi kažejo, da je dal Maribor veliko prvoborcev. Toda tisti, ki so ostali živi, niso bili do danes niti enkrat povabljeni od kake mariborske institucije ali ob odkritju spomenika naši revoluciji pred leti. So tudi kraji, ki še po 33. letih niso povabili brigad, ki so se med narodnoosvobodilnim bojem borile v njihovi okolici.

Srečko Grašič
Maribor

Ob ocenjevanju družbenopolitičnih in varnostnih razmer v naši republiki

Prostora za samoupravno odločanje ne bi smeli zoževati

Družbenopolitične razmere pri nas so stabilne. To so v zadnjem obdobju posebej poudarili na konferencah socialistične zveze, sindikatov pa tudi na zadnji seji centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije. Vendar nas ta ugotovitev ne bi smela zapeljati. Boj proti najrazličnejšim poskusom protisamoupravne in sovražne dejavnosti bo treba še okrepiti. Zakaj?

Ker so v svetu še vedno sile, ki sejejo nezaupanje in napetost, ki se zavzemajo za oboroževanje in spopade. Te sile imajo v naši družbi določen vpliv, ki ga ne kaže podcenjevati. Na to nas opozarjajo različni neposredni pritiski, napadi na našo ustavno ureditev, poskusi razvrednotenja socialističnih samoupravnih pridobitev. Na to nas opozarjajo primeri vsiljevanja posamičnih ali skupinskih interesov, birokratizma, neodgovornosti do dela in podobno.

Lokalizem se je neverjetno razpasel

Ne more biti nobenega dvoma, da vse to ovira naš demokratični razvoj, zato je toliko pomembnejše, da utrjujemo samoupravne odnose in ustalimo gospodarske tokove, saj so to poglaviti dejavniki notranje trdnosti in moči Jugoslavije. Uresničevanje sprejete gospodarske usmeritve je najbrž res priložnost, da dokažemo, da je naš sistem sposoben uspešno opraviti nalogo, ki ni prav nič lahka.

To pa seveda pomeni, da bo marsikje treba prelomiti s staro prakso in se veliko odločneje postaviti po robu nedisciplini, administriranju in vsem mogočim razvadam. Za to nam niso potrebni nobeni novi dokumenti, potrebna pa sta doslednost in odgovornost pri njihovem uresničevanju. Če bomo hoteli uveljaviti dohodkovne odnose, bo treba tudi v boj proti lokalizmu, ki se je neverjetno razpasel. Opozorila, da v prihodnje ne bo več mogoče pristajati na drobljenje sredstev, so še kako na mestu. Toda drobitev denarja bo mogoče od-

praviti le, če bomo naredili konec odtujenemu odločanju v temeljnih bankah, in če bomo sredstva, ki so na voljo, uporabili za prednostne naložbe, za katere smo se zavzeli v srednjeročnem programu razvoja.

Samo po tej poti je mogoče hitreje spreminjati sedaj dokaj neustrezno sestavo slovenskega gospodarstva, povečati izvoz in doseči skladnejši družbeni razvoj. Vendar pa si moramo biti popolnoma na jasnem, da se gospodarski tokovi ne bodo ustalili sami po sebi. Potrebno bo tudi določeno samoodpovedovanje in odrekanje vsakega in na vseh ravneh. Zveza komunistov bo zato morala znotraj delegacij in institucij političnega sistema razviti zelo široko družbenopolitično dejavnost. Doseči pa bo potrebno tudi nekatere druge predpogoje.

★

V prvi vrsti bo treba poskrbeti, da z zakonskimi in drugimi ukrepi, ki se jim ta čas ne bo mogoče izogniti, ne bomo zoževali prostora za samoupravno odločanje delavcev, za uveljavljanje dohodkovnih odnosov, svobodne menjave dela in za izdelavo spodbudnejšega sistema delitve sredstev za osebne dohodke. Zaradi neuspešnosti pri uveljavljanju stabilizacijskih prizadevanj so se namreč v zadnjem času znova pojavila mnjenja, da ustalitve gospodarskih gibanj na samoupravni podlagi kratkomalo ni mogoče doseči. Takšne trditve so zelo nevarne in bi se jim morali odločno postaviti po robu, sicer bomo zašli v še večje administriranje. Srečali se bomo z brezobzirno ekonomsko prisilo, ki ji ne bo dosti mar za samoupravni položaj delavcev v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela. Povsem jasno bi bilo treba povedati, da težav nimamo zaradi preširokega samoupravljanja, temveč nasprotno. Do njih prihaja zavoljo še vedno ne dovolj razvitih samoupravnih odnosov in odtujenosti večine delavcev od ustvarjenega dohodka.

Ukrepi morajo biti preudarni

Na zadnjih razgovorih v Zvezi sindikatov Slovenije je bilo nekajkrat poudarjeno, da se delavci zavedajo, da smo vsi skupaj doslej trošili več, kot nam dovoljujejo naše zmogljivosti, in da bo treba sedaj račun poravnati. Ne čuti jo pa se za to dovolj odgovorni, ker so bili doslej pogosto odrinjeni od sprejemanja odločitev, medtem ko o nekaterih oblikah porabe sploh niso odločali.

Boje se tudi, da bremena stabilizacije ne bi bila kolikor je to le mogoče, pravično porazdeljena, da bodo najbolj prizadeti tisti, ki so stabilizacijsko ravnali že doslej itn. Zato morajo biti ukrepi preudarni. Nedvomno bo dobra priložnost za to prav v kratkem, ko bomo sprejemali zaključne račune za lansko leto. Razpravam o teh bilancah bi morali tokrat nameniti še večjo skrb kot lani. Delavce bi morali temeljito seznaniti z dejanskim položajem njihove organizacije združenega dela in tudi celotne družbe, saj je lahko samo to zagotovilo, da bodo ustvarjena sredstva kolikor je le mogoče smotrno razdeljena.

Vsako nadaljnje poglabljanje sedanjih neugodnih gospodarskih tokov bi nas verjetno privelo v resno družbeno krizo, zato časa za ukrepanje ni prav veliko. Na rešeto bo treba dati vso porabo. Prevetriti bo treba trošenje denarja v nekaterih interesnih skupnostih materialne proizvodnje in družbenih dejavnosti. Razgrniti bo potrebno proračune občin, republik in federacije, saj je na dlani, da gospodarstvo ne prenese tolikšne družbene režije.

Oboroženo ljudstvo ni fraza

To je prvi del naloge, ki jo moramo opraviti. Gospodarske ustalitve sicer ne bo mogoče doseči čez noč, vendar pa se je moramo lotiti brez odlašanja povsod in na vseh ravneh. Politični sistem socialističnega samoupravljanja, kakršnega gradi-

mo, pa je potrebno tudi varovati in to je drugi del naloge, ki se je moramo lotiti z vso resnostjo.

Razmere v svetu nas znova opozarjajo, da lahko ohrani svojo neodvisnost samo družba, ki je sposobna braniti svojo svobodo, ne čakajoč pri tem na tujo pomoč in intervencijo. Tega smo se pri nas že zdavnaj zavedali. Oboroženo ljudstvo ni fraza. Njegovo moč so trdo občutili že okupatorji in domači izdajalci. Družbena samozaščita in splošna ljudska obramba sta zakonitost in neločljivi del naših samoupravnih in političnih odnosov.

Zavoljo tega so varnostne razmere v naši republiki dobre. Dejavnost sovražno usmerjenih skupin ali posameznikov vseh mogočih barv je omejena. Napadajo naše samoupravljanje in politiko neuvršenosti, na veliko govorijo o neugodnih gospodarskih gibanjih in podobnem. Del teh ljudi skuša s pisano besedo doma ali v tujih, predvsem desničarskih sredstvih obveščanja, blatiti naše napore, našo sedanost in našo preteklost.

Vendar pa so v zadnjem času vse bolj potisnjeni ob zid. Po eni strani zaradi zadnjih zapletov v svetu, predvsem sovjetskega posredovanja v Afganistanu, po drugi pa tudi spricho vse večjih prizadevanj za odstranitev nakičenih težav pri nas doma. Ob tej dogodkih naši ljudje reagirajo sicer zaskrbljeno, vendar trezno in odgovorno in pri tem izpričujejo veliko politično osveščenost, pripravnost naši socialistični in neuvrščeni politiki in predstavniku Titu. To pa nas samo še bolj zavezuje, da probleme, s katerimi imamo opravka, rešujemo še učinkoviteje.

Našo obrambno sposobnost moramo še bolj okrepiti. Vztrajati velja zlasti pri širini te akcije, saj se zdi, da pri tem še nismo dosegli vsega tistega, kar smo načrtovali. V zvezi s splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito ni opaziti nobenih doktrinarnih ali idejnih problemov. Gre le za to, da sprejeta stališča dosledno uresničimo.

V nekaterih okoljih je ta dejavnost še vedno zo-

žena na posamezne strokovne organe, kar seveda ni dobro, zato bo treba poskrbeti za hitrejšo združevanje. Vsakdo mora vedeti, kje je njegovo mesto. Seznanjen mora biti z nalogami, saj jih sicer ne more odgovorno opravljati.

Naša trdnost je odvisna predvsem od nas samih

Odstraniti bo treba nekatera neustrezna pojmovanja vloge novoustanovljenih komitejev za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. To so družbeni organi, v katerih zveza komunistov uresničuje svojo nedeljivo politično in ustavno odgovornost za obrambo revolucionarnih pridobitev. Vendar komiteji ne morejo prevzemati nalog drugih organov v krajevnih skupnostih, temeljnih organizacij združenega dela ali v občini. Njihova naloga je, da to delo povezujejo in skrbijo, da ne bi prišlo do nepotrebnih podvajanj.

Dejstvo je, da je naša trdnost odvisna predvsem od nas samih, od naše usposobljenosti in pripravljenosti, da se upremo vsem pritiskom, vsem tistim, ki bi na kakršenkoli način želeli ogroziti našo socialistično revolucijo, našo sedanost in bodočnost. Zato moramo krepiti zavest naših ljudi, da smo na tem majhnem koščku zemeljske oble sposobni vzdržati vse pritiske. Če bomo znotraj trdni, če se bomo naslonili na vse naše narode in na široko fronto svobodoljubnih sil v svetu, potem imperialistične, hegemonistične ali fašistične sile Jugoslavije ne morejo uničiti.

★

Nekateri trdijo, da majhen narod nič ne velja, da o njem odločajo le veliki. To ni res. S takšnimi tezami bi morali odločno obračunati. Jasno bi morali povedati, da je vsak naš posameznik, vsaka organizacija združenega dela dejavnik naše skupne moči. Zato mora varnost resnično postati stvar vseh delovnih ljudi in občanov.

Darko Marin

Posameznim načrtom se bo treba odreči

Priprava novih srednjeročnih razvojnih programov je zahtevna naloga. Marsikje so se je lotili z veliko zagnanostjo, vendar pa premalo trezno in odgovorno. Na to opozarjajo prvi podatki o predvidenih naložbah v obdobju od leta 1981 do 1985. Če bi sedanje namere organizacij združenega dela obveljale, bi bilo izvozno usmerjenih v prihodnjem obdobju samo 13 odstotkov vseh naložb.

Najbrž ni treba posebej poudariti, da bi prišlo gospodarstvo zaradi tega v še težji položaj. Gospodarske sestave ne bi bilo mogoče kaj prida spremeniti, že doseženi gospodarski odnosi s tujino pa bi bili resno ogroženi, saj bi, denimo, v Sloveniji pokrili samo 47 odstotkov uvoza z izvozom.

Pa ne samo to. Z nerazrešljivimi težavami bi se srečali tudi na področju zaposlovanja, saj kar za polovico predvidenih naložb ni dovolj delovne sile. Potemtakem je očitno, da v organizacijah združenega dela doslej niso dovolj razmišljali o usklajevanju investicijske porabe z razpoložljivimi sredstvi.

Za vse predvidene naložbe ne bo dovolj denarja, zato bi se morali posameznim načrtom odreči. Zlasti tistim, ki ne bodo vplivali na spremembo sedaj dokaj neugodne sestave gospodarstva in ki ne bodo prispevali k hitrejšemu povečevanju izvoza. To ni samo naloga organizacij združenega dela, ampak tudi družbenopolitičnih skupnosti, gospodarskih zborskih in drugih.

Nikakor namreč ne bi smeli več dovoliti, da se slabe izkušnje, ki jih imamo v uresničevanju sedanjega srednjeročnega razvojnega programa, ponovijo. Če naj gospodarska gibanja resnično ustalimo, potem so tudi pri naložbah potrebne korenite spremembe.

D. M.

Peta, šesta in sedma seja predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije

Delo v letu 1979, predlog orientacijskega načrta 80

Kakor je pač ob letu navada, so tudi borci ocenili svoje lansko delo. Ugotavljali so, da so v minulem letu na področju družbenopolitičnega dela zares dobro delali, kar še zlasti potrjuje izredna aktivnost za uveljavljanje neposrednih nalog ZZB NOV Jugoslavije v uresničevanju pobude tovariša Tita o izpopolnjevanju kolektivnega dela, odločanju, odgovornosti in skrajšanem mandatu predsednika.

Vse od socialnozdravstvenih vprašanj do mednarodnih stikov in ljudskega odpora ter aktivnega vključevanja v načrtovanje širše jugoslovanske skupnosti za delo v letu 1980 in v naslednjem srednjeročnem obdobju so bile teme, ki jih borci ne le niso obšli, ampak so jih na številnih sestankih poudarjali in opozarjali na tiste probleme, ki so bili morda na drugih rav-

neh premalo poudarjeni. Orientacijski program dela zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije za leto 1980 in za delo njegovih komisij v tem letu je zajeten. Deloma je to nadaljevanje dela in nalog iz minulega leta, deloma pa gre tudi za povsem nove naloge.

Posebna pomena za delo v tem letu so sklepi, ki jih je zvezni odbor sprejel v letu 1979, in ki zadevajo delovanje ZZB NOV: na področju zdravstvenega varstva udeležencev NOV, v mednarodni aktivnosti in v zvezi z delovanjem za ekonomsko stabilizacijo ter dosledno uresničevanje družbenega plana razvoja v letu 1980.

V tem letu bodo tudi neposredno zaživelci principi kolektivnega dela, odločanja in odgovornosti v celovitem delovanju zveznega odbora, njegovega predsedstva in ko-

misij. Še naprej bodo razvijali izmenjavo mišljenj in sodelovanje z vsemi družbenopolitičnimi dejavniki v federaciji, z republiškimi in pokrajinskimi odbori ZZB NOV ter v okviru zvezne konference SZDL in njenih delovnih oblik.

Več pozornosti bodo borci posvečali različnim oblikam informiranja, medsebojnega dogovarjanja ter usklajevanja stališč o vseh bistvenih družbenopolitičnih vprašanjih, s katerimi se borčevska organizacija srečuje. Najpogostejši predlagatelji tem, ki naj jih zvezni odbor ZZB NOV na svojih sejah obravnava, so komisije, ki delujejo pri predsedstvu, poleg tistih tem seveda, ki so v skladu s splošnimi družbenopolitičnimi in ekonomskimi gibanji v državi.

Posamezne komisije pri zveznem odboru bodo

v štirih tromesečjih opravile posamezne naloge. Tako je komisija za negovanje revolucionarnih tradicij že zbrala informacije iz republik in pokrajin o organiziranju zbiranja, obdelavi in objavljanju spominskega gradiva, o publiciranju kronik, monografij, zbornikov...

Komisija bo poskrbela za izdelavo pregledne skupne analize o delu na tem področju. Rezultati naj bi bili, tako načrtujejo, znani do poletja. V času do junija naj bi tudi komisija za politična in organizacijska vprašanja pripravila analitično oceno o mestu in vlogi ZZB NOV v delegatskem sistemu.

Gotovo so zaradi obsežnosti dela in razvejanosti problematike na zveznem odboru načrtovali razpravo in predloge za izdelavo zakona o osnovnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja za zadnje letošnje četrt-

letje. Do takrat je namreč pričakovati, da bo komisija pri zveznem izvršnem svetu skupščine SFRJ že predlagala konkretne rešitve za urejanje položaja borcev v tem sistemu in se bodo iskristalizirala skupna stališča o teh vprašanjih v dotedanji javni razpravi.

Pri tem pa vsekakor izstopajo naloge kot je priprava tez za izdelavo statuta ZZB NOV Jugoslavije, načrt resolucije o politiki uresničevanja družbenega plana Jugoslavije za obdobje 1981-1985 za leto 1981, nadaljevanje spremljanja zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov, njihovega socialnoekonomskega položaja v naši družbi, ter nadaljnje aktivno vključevanje v delo za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito.

Komisija za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito pri zveznem odboru ZZB

NOV Jugoslavije je pripravila za to združeno sejo informacijo o aktivnosti ZZB NOV pri uresničevanju nalog splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite. Osnovna misel te informacije je, da je sedanja aktivnost borcev na tem področju odraz predhodne večletne aktivnosti, še preden je te naloge pred komuniste postavil 11. kongres ZKJ. Že v pripravi na osmi kongres ZZB NOV Jugoslavije so borčevske organizacije na terenu doleale svoje konkretne naloge za delo na tem področju. Borčevski kongres pa je te naloge potrdil in organizacije zadovoljil, da svoje delo nadaljujejo. Analize v republikah in pokrajinah kažejo, da so bile borčevske organizacije na tem področju zares aktivne in so izhajale vseskozi iz integralnosti sistema splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite. B. Ž. J.

Litijski borci kmalu pod novo streho

Ni zastojev v aktivnosti

Tako nam je o delu in snovanjih za to leto pripovedoval sekretar občinskega odbora ZZB NOV Litija tovariš Karel Lovše. »Prav sedaj se pripravljamo na sprejetje plana dela za to leto. Načrte še vedno usklajujemo, saj je treba računati z bolj napetim občinskim proračunom.

Imamo vrsto želja, za katere pa še ni povsem gotovo, če jih bomo lahko v celoti uresničili. Radi bi na primer odkrili doprski kip Alojzu Hostniku-Jovu pri osnovni šoli v Gabrovki (vendar najmanj

petih starih milijonov, kolikor bi spomenik stal, sami ne moremo zagotoviti). V Gabrovki oziroma v Moravčah bi bilo primerno postaviti spominsko ploščo na mestu, kjer je bila ena prvih javk. Nikakršnega obeležja še nimamo na Jelnici, kjer je bilo med vojno taborišče družin borcev... Tega je kar nekaj in prav vsega najbrž letos ne bomo naredili.«

Sicer pa v Litiji borci kar dobro gospodarijo in veljajo za njihova socialnoekonomska vprašanja ter zdravstvene probleme

podobne ugotovitve kot drugod po Sloveniji. Povprečna starost borčevske populacije je okrog 66 let. Petinsedemdeset odstotkov borcev ima tri ali več bolezni in le 1,5 odstotka borcev na litijskem je po splošnih medicinskih ugotovitvah zdravih!

»Naš zdravstveni dom v zadovoljstvo vseh kar dobro deluje. Štirikrat tedensko imamo na voljo zdravnika, ki je tudi boric in dobro razume naše tegobe. Sicer je dispanzer na tesnem s prostori, vendar gradijo nov zdravstveni dom, in kakor smo obveščeni, bo tam dovolj

prostora tudi za borčevski dispanzer.

Naše članstvo je raztreseno po 11 krajevnih skupnostih in so zvečine še zelo aktivni. Samo v splošnem ljudskem odporu in družbeni samozaščiti je še 129 naših članov, ki opravljajo vodilne dolžnosti!«

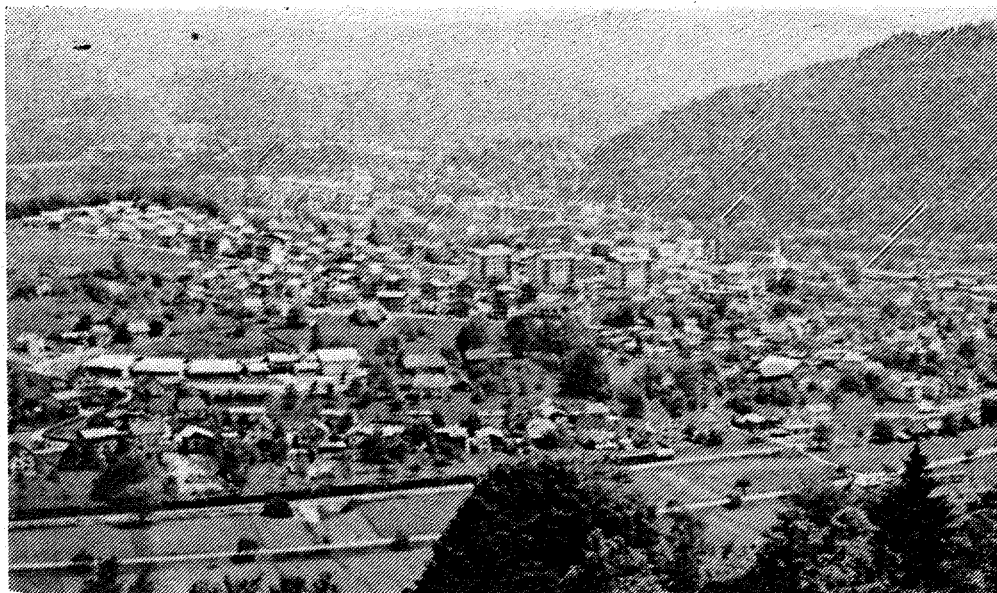
Poleg delegatskega načina dela in zastopanosti borcev na vseh ravneh, od krajevnih samouprave do občinskih organov ter njihovega dela v skupni fronti SZDL je primarna naloga, ki si jo zastavljajo litijski borci, nadaljnje razvijanje revolucionarnih tradicij in tradicij NOB. Borci so zato aktivni na vseh že znanih področjih – od sodelovanja s šolami, pri organizaciji obrambnih dnevo, kurirčkovi pošti, pri slovesnostih ob sprejemu v pionirsko organizacijo, pri pohodih mladinskih pohodnih enot...

V letošnjem letu bodo začeli (kaže, da skupaj z mladino) obnavljati hišo, ki jo je svojim soborcem zapustil tovariš Franc Krhlikar. V tej hiši si bodo uredili prostore občinskega odbora.

»Socialno in zdravstveno stanje našega članstva je vsaj z družbeno skrbjo zagotovljeno. Od 1080 članov prejemajo 103 borci

družbeno priznavalnino. Ta pa se giblje med 280 in 3190 dinarji. Enkratno pomoč je v minulem letu prejelo 28 borcev. Kmečko pokojnino je ob koncu lanskega leta prejelo 45 kmetov-borcev in z njo tudi varstveni dodatek. Komisija za vloge in pritožbe še vedno ni ostala brez dela, saj se še vedno ubada z nekaj primeri obnove postopkov za priznanje posebne dobe. Stanovanjska vprašanja so v osnovi rešena, še vedno pa imamo zelo skromna sredstva za adaptacije; zlasti za vrsto manjših adaptacij stanovanj in

kmečkih poslopij nam zmanjka denarja. S tem in podobnimi vprašanji pa naj omenim tudi še to, da delo koordinacijske komisije za spremljanje reševanja borčevskih vprašanj pri skupnosti socialnega varstva še vedno ni zaživel,« nam je potožil sekretar občinskega odbora ZZB NOV Litija, čeprav je v isti sapi tudi pohvalil tako družbenopolitične organizacije kot šole in društva, ki se resnično že dobro vključujejo v varstvo spomenikov NOB in tudi druge oblike razvijanja tradicij. B. Ž. J.

Skladno z ekonomskimi gibanji

V proračunu federacije je za osnovno borčevskoinvalidsko varstvo predvideno 17,5 milijard din, kar pomeni 13,6 odstotka zveznega proračuna. Hkrati je ta vsota glede na lanskega sredstva povečana za 30,8 odstotka. Toda pri tem je treba povedati, da ta sredstva vsebujejo tudi neporavnane obveznosti federacije za pokojnine borcem iz leta 1978, brez katerih bi bil resnični porast 26,5 odstoten.

Vse od trenutka, ko se je Sovjetska zveza odločila z lastno oboroženo silo poseči v notranje razmere sosednega Afganistana, in to namero tudi uresničila, so negativne in nevarne posledice tega koraka Sovjetske zveze kot velike sile zajele celotne mednarodne odnose. Na mah se je sesula celotna zgradba popuščanja in sodelovanja med obema poglavitnima velesilama. Politični odnosi med njima so padli na najnižjo stopnjo, podobno obdobju hladne vojne, zavrtje se vse oblike gospodarskega sodelovanja, skratka negativne posledice so zajele vsa področja odnosov med Združenimi državami Amerike in Sovjetsko zvezo. Še več, na nasprotni strani so stopile na plân vse tiste sile, ki jim politika popuščanja in mednarodne ustaljenosti ni šla v račun. Z naglico se lotevajo postavljanja novih vojaških oporišč, kujejo se nove vojaške zveze in tekma v oboroževanju je vnovič dobila odprta jadra.

Vse to je sprožilo negotovost glede ustaljenosti svetovnega miru in nadaljnega razvoja miroljubnega sodelovanja med narodi.

Ce kdaj, se je to pot v vsej svoji pomembnosti postavilo pred ves svet, prav pred vse narode, vprašanje, kako, po kakšni poti obvarovati svet pred nevarnostmi za mir, ko je sedanje stanje na svetu več kot očiten dokaz, kako rahel in negotov je v vsem povojnem času mir na svetu. Če kdaj, se je to pot izkazalo, da je načelo o nevmešavanju v notranje

Kdor seje veter, žanje vihar

zadeve drugih držav, skupaj z načelom, ki terja spoštovanje neodvisnosti in suverenosti vsakega naroda, prvi in poglavitni pogoj za svobodo vseh narodov, za svetovni mir in za miroljubno sodelovanje med narodi. Svet je že iz preteklih obdobj dobil zadosti prepričljivih izkušenj, da ve, kako je vsaka kršitev teh načel, pa naj se skriva za kakršnimi koli izgovori in naj prihaja od kogarkoli, udarec miru, sožitju med narodi in neodvisnosti vseh narodov po svetu.

Zagovorniki sovjetske oborožene intervencije v Afganistanu zagovarjajo in opravičujejo ta korak z izgovori, da so načela, kot je suverenost narodov, prazna beseda, gola abstrakcija, izum buržoazne družbe, ki za socializem ne velja, in prikazujejo vojaško intervencijo kot izraz in dokaz »proletarskega internacionalizma«, »bratske pomoči« in podobno.

Ze pred dvajsetimi leti je Edvard Kardelj v svoji znani knjigi o socializmu in vojni opozoril na veliko nevarnost, ki jih za socializem pomenijo taka pojmovanja: »Seveda je medsebojna pomoč socialističnih sil v duhu socialističnega internacionalizma in solidarnosti eden temeljnih faktorjev socialističnih gibanj po svetu. Če pa hoče kdo določene partikularistične interese – celo upravičene, kaj šele neupravičene – mednarodnemu socialističnemu gibanju vsiliti, tedaj se socialistični internacionalizem neha in začne se borba za hegemonijo, ali kakor je rekel Lenin, začne se poskus, da bi se kdo povzpел na hrbet drugega zaradi zadovoljitve lastnih, sebičnih interesov.«

Velike sile kaj pogosto opravičujejo svoje postopke v raznih delih sveta kot »zaščito lastnih interesov«, kar je neprikrita oblika blokovske tekme za nadvlado in za delitev vplivnih območij. Kaj pa je z resnično življenjskimi interesi tistih narodov, prek katerih hrbtov se velike sile spopadajo za njihove »višje interese«. Položaj, v katerega je zašel Afganistan in z njim vred vrsta drugih narodov azijskega in zunaj azijskega območja, je dovolj zgovorna priča o škodljivosti takih blokovskih pojmovanj in dejanj.

Vojaška intervencija ne more prinesiti ničesar dobrega samemu notranjemu razvoju Afganistana. Nobenih notranjih protislovij ni rešila in jih tudi rešiti ne more, samo še dosti bolj jih je zamotala in zaostila. Hkrati je dala preobilo »gradiva« za propagandistično in vsakršno drugo dejavnost vseh protisocialističnih sil po svetu.

Prav zato je v interesu miru in hkrati v interesu socializma edinole boj za take odnose v svetu, ki bodo izraz nenadomestljivih načel o spoštovanju neodvisnosti in suverenosti slehernega naroda in njegove popolne pravice, da sam odloča o smereh svojega notranjega razvoja in mednarodne usmeritve. Nevmešavanje v notranje zadeve se bolj kot kdajkoli kaže kot eden bistvenih pogojev za mir in ustaljenost na svetu in kot edino njepredno načelo, ki zagotavlja neovirane družbene preobrazbe sveta. Vsak odklon od tega načela, pa naj bodo izgovori za to takšni ali drugačni, naj bo nosilec vmešavanja kdorkoli, vodi svet v katastrofo. Početje vsake sile zato ne gre meriti po njenih izgovorih pač pa po posledicah njenega početja.

Drago Košmrlj

Načrtno zaposlovanje

Boljša organizacija dela, produktivna in smotrna izraba delovnega časa, zmanjšanje izostankov z dela in skrbno vodena politika zaposlovanja so le nekatere izmed nalog, zastavljenih za uresničevanje družbenoekonomske politike gospodarske stabilizacije v letošnjem letu, ki jim bodo posebno pozornost namenili tudi v zvezi sindikatov.

Na nedavni seji predsedstva te široke družbenopolitične organizacije, ki bo s politično aktivnostjo zagotovila, da bodo delavci kljub naporom

in odpovedovanjem zavestno sprejeli stabilizacijsko usmeritev, ter da se bodo odločno in brez omahovanj zavzemali za njeno uresničevanje, je zato Andrej Grahor, republiški sekretar za delo, med drugim poudaril, da bomo morali pri smotnem načrtovanju novih delovnih mest bolj kot doslej upoštevati, koliko delavcev je na voljo v samem kraju zaposlitve ali v njegovi neposredni bližini. Pri tem bo nujno tudi sodelovanje različnih delovnih organizacij, da ne bodo hkrati dve ali več slednjih želele zaposliti

istega delavca.

Prav tako pomembno vlogo pri planiranju in uresničevanju zaposlovanja pa bodo morale imeti tudi zaposlitvene bilance, ki jih bodo pripravili v vsaki organizaciji združenega dela in v družbenopolitičnih skupnostih ter jih usklajevali v skupnosti za zaposlovanje. Pri tem bodo uresničevali politiko produktivnega zaposlovanja novih in že zaposlenih delavcev in hkrati zagotavljali, da se ne bo povečalo število delavcev v administraciji.

Marjeta Gregorčič

Borci o obrambi

»Neuvrščena politika več kot sto držav in druge napredne sile v svetu so močna politična, materialna in moralna sila. S svojimi akcijami premagujejo blokovsko politiko in dajejo upanje miroljubnemu svetu, da se je moč izogniti katastrofi svetovnih razsežnosti,« je med drugim dejal Angel Mojsovski ob analizi aktivnosti organizacije ZZB NOV Jugoslavije (na minuli seji zveznega odbora ZZB NOV v Beogradu) pri uresničevanju nalog v zvezi s krepitvijo splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Razveseljive so ugotovitve borcev, da so tudi oni, kot člani organizacije v skupni fronti organiziranih socialističnih sil ves čas aktivno delovali in delajo na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Borci so z vso ostrino ocenili in tudi obsodili nekatera politična dogajanja v svetu, ki jim zlasti botrujejo prizadevanja velikih sil za utrditev lastnih pozicij, pri čemer podrejšajo tem ciljem tudi nekatere neuvrščene države nestabilnih vlad in političnega notranjega položaja.

Borci tudi tokrat borbeno in bezkompromisno obsojajo oboroževalno tekmo in opozarjajo na širjenje območij sporov, zaradi česar so naša pripravljenost na obrambo in nenadajne tudi izkušnje iz narodnoosvobodilnega boja nenadomestljive.

B. Ž. J.

NOVE KNJIGE

Pričevanje o Rabu

Knjiga Koncentracijsko taborišče Rab Franca Potočnika v italijanščini

V počastitev tridesetletnice osvoboditve naše domovine je založba Lipa iz Kopra založila in izdala dokumentarno delo Franca Potočnika Koncentracijsko taborišče Rab. V povojnih letih se je o tragičnih medvojnih dogodkih na otoku Rabu sicer tu in tam pisalo v različnih člankih, pa tudi v Rabskem zborniku, ki je v omejenem številu izvodov izšel leta 1953, ob desetletnici osvoboditve iz rabskih taborišč in ob otvoritvi prenovljenega pokopališča žrtev fašističnega terorja v zalivu Kampor na otoku Rabu.

Slovenska javnost je bila s strašnim zločinom italijanskega fašističnega okupatorja na otoku Rabu le deloma seznanjena. Vsa povojna leta je manjkalo celovit in kolikor mogoče dokumentiran prikaz dogodkov na Rabu. Leta so tekla in ves čas so bili rabski dogodki nekako v ozadju, o njih se ni veliko govorilo, čeprav imajo prav ti dogodki posebne značilnosti. Imeli so namreč na enem mestu vse elemente narodnoosvobodilnega boja, od najhujšega fašističnega zatiranja, katerega posledice so bile na tisoče žrtev našega ljudstva, prek strogo skrivne ilegalne politične in vojaške organizacije, ki jo je bilo treba šele vzpostaviti, do razorožitve okupatorja, oborožitve in ustanovitve Rabske brigade ter prvega večjega desanta partizanov na Jadranu, to je desanta na otok Cres, in nato organiziranega izkrcanja brigade (pozneje tudi neborcev in bolnikov) na obalo in odhoda k partizanom.

Manjkajoči celovit prikaz pestrih dogodkov na otoku Rabu med drugo svetovno vojno je podal šele nekdanji komandant Rabske brigade Franc Potočnik v svoji dokumentarni knjigi Koncentracijsko taborišče Rab. Knjigo, ki vsebuje tudi seznam 570 borcev Rabske brigade z rojstnimi podatki in kraji bivanja ter številne originalne risbe in fotografije, je slovenska javnost dobro sprejela, kritika jo je ugodno ocenila in knjiga je bila kmalu razprodana.

Zaprisega Rabske brigade 23. septembra 1943 na Mašunu.

Knjiga je prišla tudi čez mejo in protifašistični krogi v Italiji so takoj spoznali njeno vrednost in pomembnost v boju proti ponovno se porajajočemu fašizmu in imperializmu.

Vsedrjavno združenje italijanskih partizanov A.N.P.I. (Associazione nazionale partigiani Italia) se je prek svojega odbora v Torinu obrnilo na avtorja knjige in na založbo Lipa v Kopru s prošnjo za njeno objavo v

italijanskem jeziku. Italijani so povedali, da nameravajo knjigo razposlati uredništvom vseh italijanskih demokratičnih časopisov, vsem partizanskim in protifašističnim združenjem po Italiji itd. V medsebojnem dogovoru je bilo sklenjeno, da nekatere sezname in slike v italijanski izdaji izpustijo, pač pa zvesto prevedejo vse, kar govori o krvavem divjanju italijanskih fašistov v tako imenovani Ljubljanski pokrajini, na čabranškem področju, v Gorskem Kotarju in predvsem na Rabu. Prevajanje je prevzel tržaški profesor Janko Jež, tisk pa so zaupali tiskarni Villaggio del fanciullo na Opčinah pri Trstu. Knjiga obsega 185 strani in je izšla lani. Natisnili so jo v 3000 izvodih.

Italijanska izdaja knjige Franca Potočnika o koncentracijskem taborišču na Rabu je brez dvoma velik uspeh za popularizacijo našega narodnoosvobodilnega boja in za seznanjanje z ranami, ki jih je italijanski fašizem prizadejal našemu ljudstvu. Ker so obravnavani medvojni dogodki potekali predvsem na ozemlju sedanjih SR Hrvatske, naj povem, da se je tudi močno povečalo zanimanje za to knjigo in se resno pripravljajo, da bi knjiga čimprej izšla v hrvatsko-srbskem jeziku. Knjiga ima naslov: »Il Campo di sterminio fascista: L'Isola di Rab«. Opremljena je učinkovito. Morda bi opozorili še na odkritosrčno predstavitev Anpija v uvodnih besedah, kjer je govora tudi o tem, kako se je po vojni spustil v Italijo zastor tišine nad vsemi zločini, ki so jih fašistične sile zagrešile nad drugimi narodi, in kako vse do danes ni bilo nobenega procesa proti italijanskim fašističnim vojnim zločincem in tudi nihče od njih ni bil zanje kaznovan.

Izdaja knjige Koncentracijsko taborišče Rab Franca Potočnika v italijanščini je dogodek, ki zasluži posebno pozornost tako naše kot italijanske javnosti.

Albert Klun

PARTIZANSKA LJUDSKA PESE

Pozdrav tovarišu Lordu

Prišel čas je okrog pusta,
misli nam nazaj beže,
ko smo jedli svinjska usta,
ko smo cvrli flancate.

Tudi ženit si se hodil,
včasih si pod oknom stal,
včasih pa po lojtri splezal,
v kamri, grešnik, si zaspal.

Zdaj po lojtrah več ne hodiš,
mlada leta pa teko –
dekle se za tabo joče:
Kaj bo, če ga več ne bo?

Dragi Lord, ali še pomniš,
ko si v miru se mastil,
vino v žejna usta vlival,
same »morave« kadiš.

Kje sedaj praznuješ pusta?
Kaj iz sklede se kadi?
Musar ti je soka skuhal,
v žepu pa še čika ni!

Toda Lord, to vam je sila,
ker skrbi ga ne more.
»Saj bo kmalu konec,« pravi,
in uši lovi smeje!

OPOMBA – Lord je bil partizanski psevdonim za pomočnika političnega komisarja Kokrškega oddela Ivana Starmana, ki je bil po značaju miren in preudaren človek. Šaljivko na njegov račun je napisala obveščevalka Istrskega oddela Jelka Peščaj.

(Ureja: ČRTOMIR ŠINKOVEC)

M PARTIZANSKA LJUDSKA PE

PREJELI SMO

Spomin iz Aleksandrije

Leta 1943 je bilo v Aleksandriji zaprtih več kot dvesto Slovencev; z nami so bili tudi Črnogorci in Dalmatinci. Kot ljubljanski ilegalec iz Bežigrada sem bil 10. maja 1943 v Ljubljani obsojen na sedem let zapor. V aleksandrijskem zaporu smo izdajali dve glasili: Glas kamerona in šaljivega Vatikanskega kurirja. Vojan Rus je bil eden izmed najbolj prizadevnih piscev pa Boris Makovec, za pisanje skečev, ki smo jih pripravljali ob praznikih

(prvi maj in obletnico začetka revolucije), je bil pravi mojster Jože Kranjc. Tudi sam sem sodeloval. V Aleksandriji sem bil do 15. januarja 1944, ko so me premestili v zapor Finale liggura pri Genovi. Iz aleksandrijskih dni, kot jih rad imenujem, je ostala drobna knjižica. Leta 1970 mi jo je prinesel Boris Brelih in rekel: »V muzej mora. Za spomin, kaj smo počeli v zaporu.« Borisa Breliha ni več. V knjižici je Lojze Kump zapisoval

pesmi izpod peresa različnih avtorjev, ki smo jih objavljali v našem glasilu. Mnoge so njegove, podpisane z začetnicami L. K. Najlepše so tiste o svobodi, hrepenenju po soncu. Iz Bele krajine je bil doma, menda kmet. To je vse, kar vem o lastniku knjižice, o Lojzetu Kumpu. Vesel bi bil, če bi kakoli zvedel o njem.

Pavel Lešnjak
Cesta 27. aprila 11
61000 Ljubljana

Naj narod hrišavske rodov za svobodo ni vstopil v bran zajele se mirne naše roke Od njih, ki jim z dušo bi volan bi varom, zablode praden. Slovensci!...	Raz praznijo tuji govorci zdravilo kadi, nas vsi re bo nešit. Hlaštavstva se toče. Obrujen k tavanju sem na vobedi slovenski res klite. narod » mi del sovjetske zvezte » Slovensci!...
Dafak se ne vrne več oar svotu povejmo na glas Kaj narod naš hoče in pravi; Rode ta gruda nam bo v last Tun narod naš hoče oblast zakon svoj, nam, da ji stavi. Slovensci!...	Neznani / tumači Gor s planince spoznaš v gorodu poje partizom spuško v roki nov svet kadi kanje nam svobode dan. Kakor zver se v goščah skriva ker sovražnik nam je v roki moč v sebi zavest mi vlika da ga skorej bo oči. Ne ve za mater ne očeta, z kodne hiše je pregnan, bica je zemlja sveta malodušje ču ni volan

Iz oči v oči s starostjo

Žirija časopisa ZSMJ Mladost je lani v Pulju podelila svojo tradicionalno nagrado mlademu avtorju oziroma filmu, ki na specifičen način govori o problemih mladega človeka v naši družbi, režiserju Goranu Paskaljeviću za film Zemeljski dnevi tečejo in Goranu Markoviću za film Nacionalni razred. Visokemu mnenju o Paskaljevićevem filmu sta se pridružili mimo uradne festival-ske žirije (ki je film uvrstila na tretje mesto in mu prisodila veliko bronasto areno) mednarodna žirija CIDALC in žirija jugoslovanskih filmskih kritikov.

Goran Paskaljević (prav tako kot Goran Marković, diplomant praeške filmske akademije) je na področju celovečernega filma tako zabeležil že tretji uspeh. Prva dva je dosegel s filmoma Čuvaj plaže v zimski sezoni in Pes, ki je imel rad vlake. V obeh si je izbral usodo mladih ljudi z velemestne periferije, njihov zdaj groteskni, zdaj zelo otožni vsakdan, njihovo odpovedovanje hrepenenjem, ki so jih navdajala.

Samo tisti, ki ne poznajo Paskaljevićevega opusa kratkih filmov, bodo menili, da so Zemeljski dnevi tečejo tematska novost v njegovem filmskem iskanju, saj se je mladi avtor to pot posvetil starosti. V tem pogledu pa moramo opozoriti na eno njegovih zgodnejših del, na kratki igrani film Legenda o lapotu, ki izhaja iz srbskega srednjeveškega izročila. Tu se je Goran Paskaljević prvič srečal s starostjo, njeno betenostjo in njenim dostojanstvom. Ko je star človek v rodovni skupnosti postal nekoristen (neproduktiven bi rekli danes), so se v sporazumu z njim odločili za obredno smrt: starca so umili, oblekli, ga odnesli nekam pod strmo gorsko steno, mu položili v naročje še zadnji hlebec kruha – in ga kamenjali.

Krutost življenja ali nujna življenjskega boja za

obstane?

Večer življenja, ki ga kaže Paskaljević v svojem novem filmu, je drugačen, kot je drugačno danes naše življenje, čeprav ga še vedno obvladuje v odnosu do starosti nekakšen tabu. Bolj ko cvete pridobitništvo in potrošništvo, bolj odrivamo zavest o neizbežnem bremenu starosti nekam na obrobje, v izoliranost, v prostor, ki ni vsem nenehno na očeh. To so danes že kar udobni, strokovno vodeni domovi za ostarele – toda kamen, ki je dejansko kamenjal, ostaja kamen na duši iz družine odstranjenega, vkraj potisnjenega človeka.

Dom za ostarele, ki je prizorišče Paskaljevićevega filma, je predstavljen zelo sugestivno, čeprav avtor nikoli ne vztraja pri dokumentarnem prikazovanju okolja. Njegova pripoved je kar se da preprosta, da, celo zabavna in mikavna je, pa vendar se v njej razgrinja toliko miselnih in čustvenih plasti, da se k njej lahko še in še vračamo. Govori o dveh starih ljudeh, ki sta, vendar v drugačnih okoliščinah in z drugačnimi posledicami, pristala kot sostanovalca v eni od sob doma ostarelih občanov. Prvega, nekdanjega trgovca Predića, se je v dom po smrti njegove žene »iznebila« družina, ki se zanj praktično ne zmeini več. Nasilno je iztrgan iz svojega nekdanjega okolja, pogreša ga, zateka se v umišljene bolezni, v črnogledost in svetobolje. Za nekdanjega rečnega kapitana Vukovića pa je bila preselitev v dom rezultat zavestne odločitve, pričakovanja, da bo po dolgih letih samotarnja končno spet mogel zaživeti v z njim skladnem okolju.

Njegova življenjska volja in izrazit čut za družabnost sta nalezljiva. Ljudje okrog njega počasi prilezejo iz svojih lupin, v sebi in v drugih začno odkrivati lastnosti in sposobnosti, ki bogatijo monotoni vsakdan in

jih medsebojno povezujejo. Zunanji okvir tega procesa so priprave na novoletno prireditev, ki jih vodi kapitan Vuković in želi še posebej iskreno pritegniti k sodelovanju zapuščenega Predića – potem, ko sta se nekoč, ob bregu Donave, brez besed sporazumela vsak o svoji odgovornosti.

Vuković povsem pravilno začuti, da je še tako preprosto zapeta, odigrana, odrecitirana pesem dejanje ustvarjalnosti, ki njegovim sodomcem vrača samozavest in življenjsko voljo. Ko doseže svoj namen, ko razgiba celo Predića, ki se izkaže za izvrstnega pevca, pa poseže vmes neizprosna usoda, imenovana infarkt. Vukovića ni več. Njegova nalezljiva volja pa ostaja.

K posebnostim tega redkega, preprostega, a lepega in predvsem globoko domišljenega filma sodi tudi ta, da je razen okvirne zamisli, scenarij zanj nastajal tako rekoč na kraju snemanja, v dogovarjanju z igralskimi sodelavci, ki so bili vsi po vrsti nepoklicni igralci. Toda, kot je kritika že v Pulju upravičeno ugotovila, sta vsaj oba glavna igralca, Dimitrij Vujović (akademski slikar v vlogi kapitana) in Obren Helcer (knjigovodja v vlogi ovdovelega trgovca Predića), oblikovala takšni vlogi, da se jih tudi najboljši poklicni igralci ne bi odrekli!

Nekateri kritiki so površno odmahnili z roko, češ, to ni nič drugega kot »reklama« za domove. Si pač niso vzeli časa, da bi razmislili o tem, kako rekdo, kako res humano ustvarjalno dejanje je globoka pozornost in naklonjenost, s katero mladi avtor obravnava vprašanje starosti in našega (ne)posrednega odnosa do nje. Niso vsi naši filmi, žal, takšni, da bi od njih odhajali z novimi ali vsaj na novo prebudjenimi spoznanji. Zemeljski dnevi tečejo pa je zagotovo tako delo.

Stanka Godnič

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BEI

NOVI PRISPEVKI ZA ŽIVLJENJE-PIS TOVARISA TITA – V izdaji beograjske Jugoslovanske revije, zagrebske Mladosti in reške Tiskare ter v sodelovanju z založniki iz vseh republik in pokrajin, bo izšla do konca leta na srbohrvatskem, makedonskem in slovenskem jeziku kot tudi v vseh jezikih narodnosti, knjiga Vladimirja Dedijerja Titova vloga v boju za podjarmljenje v svetu. Gre za razširjeno izdajo knjige Josip Broz Tito, prispevki za življenje, ki je izšla leta 1952 in imela velik odmev v svetu, saj je prevedena v 39. deželah. Poslej je Dedijer še naprej iskal v domačih in tujih arhivih gradivo, povezano z življenjem in delom predsednika Tita. V posebno dragoceno pomoč in podporo pri delu so mu bili:

Edvard Kardelj, Vladimir Bakarić, Miloš Minić, Spasenija Babović, Petar Stambolić, Lazar Koliševski, Fadil Hodža, Ivan Maček, Veljko Milatović, Aleksander Grlić, Veljko Mićunović in drugi naši znani revolucionarji in družbenopolitični delavci. Knjiga bo bogato ilustrirana in se bo hkrati pojavila v angleškem jeziku kot prva od treh Dedijerjevih knjig o Titu v izdaji ameriškega založnika.

★

GEORGE GROSZ (1893–1959) – V zgodovini likovne umetnosti poznamo le malo primerov take angažiranosti, kot jo je pokazal ta slikar in grafik, rojen v Berlinu. Pred dvajsetimi leti so ga našli mrtvega v neki berlinski veži in še danes ni docela pojasnjeno, kako je končal svoje bogato revolucionarno življenje.

Grosz ni bil samo velik talent, imel je tudi izostren posluh proti krivicam malega človeka in se je že zelo zgodaj opredelil za skrajno levico. Doživel je hude čase na fronti prve svetovne vojne in spoznal prevaro »pravične vojne za cesarja in domovino«. Prve objavljene risbe, ki jih je pošiljal iz strelskih jarkov, so ga pripeljale pred vojno sodišče in je komaj ušel smrtni kazni.

S koncem vojne, leta 1918 se je njegovo upornišvo razraslo do take mere, da je kmalu zaslovel po vsem svetu. Risal je soldatesko, od generalov do

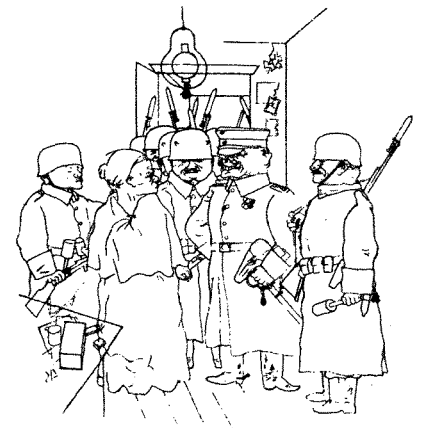

George Grosz, konec tridesetih let

prostakov, kapitalistične mogotce in junke, spopadal se je z dnem berlinskega življenja (samomori, prostitucija, kriminal, brezposelnost, lakota), predvsem pa je spravljal ob živce nacisti, ki jih je že od vsega začetka leta 1919 v svojih delih poistovetil z zločinci. Doslej ni še nihče tako neposredno v živo zadel nemško malomeščanstvo kot ta umetnik (samozavest, domišljavost, pokornost, ukazovalnost in omejenost). Isti srednji sloj je največ pomagal Hitlerju do oblasti. Vse njegovo likovno nize je slonelo na razrednosti, bil je neizprosni bореc proti prevladujoči dvojni morali tedanjega nemškega meščanstva oziroma kapitalizma. V svojih delih se je velikokrat upiral uradni cerkvi in njenim zablodam. V komunistični založbi Malik je izdal vrsto svojih map in za vsako plačal kazen. Zanimivo je, da upravitelj te založbe Merzfeld še danes živi v vzhodnem Berlinu. Z njim je Grosz živel v emigraciji v New Yorku. Danes obstajata dva Groszova arhiva: v DDR in v zapadni Nemčiji. Po vojni so priredili vrsto razstav, ki so po svetu vzbudile, zlasti pri mladih, veliko zanimanje.

Njegova dela, zlasti protivojna, so tudi po letu 1945 doživljala cenzuro; v generalnem režimu v Grčiji so izločili kar polovico del.

Pri nas je bilo pred vojno nekaj Groszovih map v delavskih knjižnicah in tudi naš ilegalni tisk ga je objavljala. V Zagrebu so mu napredni likovniki leta 1932 priredili razstavo, ki so jo, kar je razumeti, konzervativni krogi nepri-

George Grosz: Preiskava, leta 1921

jazno sprejeli. Kljub vsemu je bil obisk številnih in delavci so prihajali skupinsko organizirani. Slovenska vladajoča srenja je preprečila prenos razstave v Ljubljano.

★

ZNANSTVENO SREČANJE O ZAČETKU NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA – Konec lanskega leta je skupščina Skupnosti institucij za proučevanje navojše zgodovine narodov in narodnosti Jugoslavije odločila, da bo znanstveno srečanje, posvečeno štirideseti obletnici začetka osvobodilne vojne in socialistične revolucije v Jugoslaviji, tako predvidevalo, oktobra leta 1981. Na tem znanstvenem srečanju naj bi obdelali obdobje narodnoosvobodilnega boja v kontekstu vseh komponent druge svetovne vojne. Pričakujejo, da bodo udeleženci s prispevki o najnovejših raziskavah prispevali k osvetljevanju do sedaj manj obdelanih problemov in s tem izpopolnili znanstveno obdelavo narodnoosvobodilnega boja in revolucije. Na srečanju bodo sodelovali tudi zgodovinarji iz tujine.

★

NAŠLI AVTORJA A BRE, MAKE-DONČE – Vse kaže, da bo končno le obrodilo sadove dolgoletno iskanje avtorja priljubljene partizanske borbene pesmi A bre, Makedonče, s katero so se makedonski partizani podajali v spopade s sovražnikom med narodnoosvobodilnim bojem, in je že od vsega začetka uradni signal radia Skopje. Pred kratkim so namreč odkrili notno gradivo, iz katerega je mogoče sklepati, da je avtor omenjene skladbe Ordan Mihajlovski-Ockata, prvoborec in eden od udeležencev pri organizaciji vstaje makedonskega naroda 11. oktobra 1941 v Prilepu. Ordan Mihajlovski je bil tudi eden od ustanoviteljev in sodelavcev lista prilepskih partizanov Narodni glas, ki še danes izhaja v Prilepu.

Mihajlovski, ki se je rodil 23. septembra 1921 v Prilepu, je padel 3. maja 1942 v Lavčanski koriji (gozdu) pri Bitoli v bojih z bolgarskim okupatorjem, pesem A bre, Makedonče pa je zapel prvič 8. novembra 1941 na ljudskem in partizanskem zborovanju v prilepski vasi Carevič.

Pesem A bre, Makedonče se je po Makedoniji hitro razširila, tako med makedonskimi partizani kakor tudi med ljudstvom. Ker je postala tako zelo priljubljena, so dolgo mislili, da je narodna, pravi znana makedonska muzikologinja – zgodovinarica Jelica Todorčevska. Note, ki so jih zdaj odkrili, in pričevanja neposrednih udeležencev pri nastajanju skladbe A bre, Makedonče povsem nedvoumno dokazujejo, da je avtor skladbe Ordan Mihajlovski-Ockata.

Kot meni Todorčevska, so avtorja še vedno izredno priljubljene in lepe skladbe, ki je dolgo časa veljala za nekakšno makedonsko narodno himno, verjetno odkrili tako pozno zato, ker je padel kmalu zatem, ko je pesem zložil.

RAZPIS

Nagrade Četrty julij

Svet sklada zveznega odbora Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije Četrty julij razpisuje jugoslovanski natečaj za dodelitev istoimenskih nagrad v letu 1980, ki jih podeljujejo ob dnevu borca.

Nagrade podeljujejo za umetniška dela in stvaritve, ki obdelujejo teme narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije iz: književnosti (tudi mladinska in otroška literatura), publicistike, zgodovinskih in drugih družbenih ved (vključujoč učbenike), filma in scenske umetnosti, likovnega in glasbenega ustvarjanja. Na natečaj morajo biti prijavljena dela, objavljena ali ustvarjena leta 1979.

Denarna nagrada se podeljuje posamezniku, pismena priznanja pa skupini, znanstveni ali strokovni ustanovi, družbenopolitični ali organizaciji združenega dela, združenju ali društvu. Predlogi za nagrado morajo biti dokumentirani z dovolj elementi za oceno. Dela s področja književnosti, publicistike in zgodovinskih ved je treba poslati v najmanj treh primerkih. Rok za sprejemanje predlogov je 15. marec 1980.

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BEI

Legenda o ponosni hčeri Kozare

Zanka za spomin

Na kraju, kjer so jo pred sedemintridesetimi leti nemški vojaki obesili na vejo stare akacije, so lani odkrili doprski kip Lepe Radić, najmlajšega heroja Kozare – Tri fotografije o zverinskem dejanju so našli v torbici padlega fašističnega krvnika

Četrte fotografije nemški krvnik ne bi prepoznal. Posneta je bila po šestintridesetih letih, na istem kraju in pod isto akacijo, kjer so bile posnete prve tri. Samo na njej ni škodoželjnega nasmeha nemškega vojaka niti mladega dekleta, ki ga peljejo na obešanje. Čeprav je to spomin na zločin, na četrti fotografiji ni zla. Samo neka tiha žalost. Cvetje. Dva dečka in dve deklici stojijo poleg bronastega doprsja, v katerega marmornat podstavek je vklesano: Lepa S. Radić, narodni heroj, 1926–1943.

Samo en naš list je zabeležil to vest: »Na železniški postaji Bosanska Krupa so odkrili doprski kip Lepe Radić, sedemnajstletne Kozarčanke, ki so jo Nemci obesili januarja 1943. Kip je delo zagrebskega kiparja Marjana Kockovića, o liku partizanke je govoril njen soborec Mičo Kulundžija.«

Le skromna vest. Zakaj ni prišla na televizijske zaslone? Zakaj so jo zamolčali drugi časniki? Vse je bilo skromno, morda zato.

Šest partizanskih spomenic

Kozara je vse od sebe dala, poje pesem. Dala je štirideset narodnih herojev. Med njimi eno žensko – Lepo Radić, najmlajšo heroinjo kozarske epopeje. Morda največjo. S petnajstimi leti je stopila v oborožen boj, s sedemnajstimi je junaško padla.

Nemškemu vojaku, tistemu, ki ji je dal zanko na vrat, ne vemo imena. Poznamo obraz. Svoje krvniško delo je opravljal z očitnim zadovoljstvom. Zavedal se je, da ga fotografirajo, in da se bo imel po vrnitvi v domovini s čim pohvaliti, da se bo pohvalil pred svojo materjo in svojim očetom, pred družbo v pivnici.

Želja se mu ni izpolnila. Ko je bežal pred tovariši tiste, ki jo je obesil, je padel v Zagrebu, na Savski cesti. V njegovi torbi so našli tri fotografije, na katerih je bilo z natančnim rokopisom napisano: Lepa Radić, zajeta partizanka.

Fotografije niso prišle v Nemčijo, temveč v mostarski muzej. Prinesel jih je nek naš borec. Lahko bi se našle tudi v neki gotski katedrali, namesto freske, ki govori o angelih in mučiteljih, o dobrem in zlu.

V družini Lepe Radić je šest partizanskih spomenic in en red narodnega heroja. Ena spomenica in orden heroja z zlato vrvičico pripadata Lepi. Prirejeno sta na črni žametni blazinici. Blazinice ni v njeni hiši v Bosanski Gradski. Ni je več, zgorela je leta 1942. Na njenem pogorišču je šola, ki nosi ime Lepe Radić.

Ponosna hči Kozare je prišla v legendo, ne pa v naše učbenika. Vse, kar je napisano o tem dekletu heroju, lahko pride na slabe tri četrtine strani.

Videla je Tita

Lepa je skupaj s sestro Daro hodila v žensko

LEPA RADIĆ

obrtniško šolo v Bosansko Gradiško. Živahno in veselo dekletce je zgodaj pričelo brati prepovedane knjige, ki jih je iz Banjaluke prinašal stric Vladeta. Ko je vzplamtela vojna, so Lepin oče Sveta pa brat, strina Vladeta in Boja, strina Jovanka odšli k partizanom – na Kozaro.

Lepa jih je vse pospremila. Potem so prišli ustaši in odpeljali Lepo, njeno babico Darinko in sestro Daro v zapor. Lepa je bila najmlajša talka. Po dvajsetih dneh je nekako uspela priti iz zapora. Lepa se ni več vrnila domov. S sestro Daro sta odšli k partizanom.

Imela je petnajst let in je bila najmlajša bolničarka v ambulanti Drugega krajiškega odreda. Dok-

tor Mladen Stojanović, legendarni komandant kozarških partizanov, jo je naučil, kako je treba negovati ranjence.

Lepa se je z vsem srcem zapisala novemu delu. S svojo vedrino je hrabrila ranjene tovariše. Cele noči je bedela ob njih. Sedesetletni Trivun Kukić je bil hudo ranjen v desno roko. Bil je veren in vsak večer se je z velikim naporom križal. Lepa ga je prosila, naj se ne utrjuje. Stari borec je pristal pod pogojem, da moli zanj. In Lepa je goreče molila za Trivunovo ozdravljenje.

S šestnajstimi leti so jo sprejeli v partijo. Bilo je med ofenzivo na Kozari. Z vsem žarom se je vrgla na nove naloge. Šla je v Podgrmeč, da bi delala z mladino. Julija 1942 je v dolini Pučnjak organizirala prvo delovno akcijo. Sto mladink je pod njenim vodstvom ponoči želo žito.

Enkrat je videla Tita. Bilo je 7. januarja 1943 ob pregledu Četrte krajiške divizije. Lepa je v Jasenico pripeljala mladino, da bi videla vrhovnega komandanta in mu dala darila. To je bil najlepši trenutek v njenem življenju. Krajišniki so takrat spenili mnoge pesmi. Med

njimi tudi tisto: »Druže maršale, naša borba takva je, naša borba zahtijeva, kad se gine da se pjeva.«

Ponosno je šla v smrt

Potem je Lepa Radić odšla na svojo poslednjo nalogo. Skozi snežno brezpotje Grmeča je peljala v zatočišče več kot sto petdeset žensk in otrok. Šli so za drugo in peto brigado, prebijajoč se skozi obroče četrte sovražne ofenzive. Le enkrat so se ustavili, da bi se odpočili, in to je bil njihov poslednji oddih. Iznad vasi Praštala so jih dohiteli Nemci. Lepa je do poslednjega naboja branila ljudi, ki jih je vodila. Ko ji je zmanjkalo orožja, je golih rok planila na okupatorja. Obvladali so jo z udarci puškega kopita.

Tri dni kasneje so jo, zvezano z žico, nemški vojaki pripeljali do akacije na železniški postaji v Bosanski Krupi. Bil je hladen januarski dan. Nemški vojaki so se ogrevali z neokusnimi šalami. Lepa je imela na sebi ponošen dolg plašč. Slekla si ga je in sama šla proti

zaboju granat, prislonjenim k deblu akacije. Stopila je na stojalo za obešanje in za njo krvnik, ki si je odpel opasač, da bi lažje opravil krvniški posel.

Pred usmrtnitvijo so ji še enkrat ponudili pomilo-stitev, če bi izdala komuniste med zajetim ljudstvom.

»Sami se bodo pokazali, ko bodo uničevali zlikovce, kakršni ste vi!« je rekla Lepa Radić, ponosno odbijajoč fašistično velikodušnost.

Ko ji je krvnik dal zanko okoli vratu, je vzkliknila:

»Ljudstvo, ne boj se! Partizani bodo zmagali. Živela komunistična partija! Živel Tito... Bori se, ljudstvo, za svojo svobodo in ne dovoli, da te hudodelec dobi v roke. Naj me ubijejo – so, ki me bodo do masčevali.

Krvnik je skočil na zemljo in z močnim udarcem noge zbil zaboj, na katerem je stala mlada partizanka.

V mračni tišini je bilo slišati samo šklop fotoaparata.

Jovan Kesar
Prevedla: M. Š.

PRIČA ZLOČINA: nemški vojak vodi Lepo Radić na obešanje

HRABRO V SMRT: fotografija, najdena v torbici nemškega krvnika

Zaprti med svojimi gorami

V Meži spet plavajo postrvi

Po ravenskih gričih je le še malo prostora

Menda je v Sloveniji več kot trideset krajev, ki se lahko pohvalijo z imenom Ravne, povedo tisti, ki so jih šteli. Med njimi je bil tudi brat Lovra Kuharja, Prežihove Gustl, ki je hudomušno pripomnil, da bi nekdanji Guštanj bolj kazalo poimenovati v Krivnje in ne v Ravne, saj je ta koroški kraj nekakšen Rim v miniaturi: zlasti danes išče svoj življenjski prostor po vseh bližnjih gričih, Čečovju, Javorniku in še kje. Staro mestno jedro, kulturni spomenik in zaščiteno območje, ne more nuditi gostoljubja niti eni sami stavbi več in podobno je tudi na po vojni zgrajenem novem središču, Čečovju.

Med tiste, ki so kaj rekli o teh Krivnjah Prežihovega Gustla, je tudi dr. France Sušnik, ustanovitelj gimnazije in študijske knjižnice rodoljub in velik prijatelj Korošcev. Ob zadnjem obisku predsednika republike, tovariša Tita na Ravnah, je Sušnik takole pozdravil dragega gosta: »V dvesto letih ni bilo na Ravnah toliko narejenega kot v zadnjih dvajsetih letih pod vašim vodstvom. Ravne na Koroškem so naredile tako bliskovit razvoj, kakršnega je le malokdo slutil.«

In naposled je o Ravnah spregovoril tudi pokojni kovač Luka Očepek, možakar izredne prodornosti, čeprav povsem brez šol, toda z zdravim kmečko pametjo, ki je krepko korakala z bodrimi in daleč naprej slutecimi mislimi v načrt. »Zgradili smo tovarne,« je nekega sončnega dne modroval ravenski kovač Luka, »speljali ceste, ukrotili reke in ukrotili bomo tudi sonce, če bo treba, toda zdaj moramo zgrajevati človeka!«

In tako se Prežihovega Gustla koroške Krivnje s temi mislimi naglo drenjejo v pisani vrvež neustavljivega hrepenenja po visokih stolpnih, širokih cestah, zajetnih kuvertah z osebnimi dohodki, po vsem, kar je prav in česar ni moč ustaviti.

Stiska, zaščitni znak Raven na Koroškem

Največja krajevna skupnost v ravenski občini in ena največjih v Sloveniji s svojimi desetisoči prebivalcev, z vasicami Strojanska reka-Zelenbreg in Pobje, mrzlično išče izhod: kako naprej, prostora ni. Na Javorniku raste novo naselje, ki bo zdaj lahko ponudilo zatočišče tri tisoč Ravenčanom. V Strojanski reki-Zelenbregu, kjer živi danes 184 prebivalcev, bo v prihodnjih treh, štirih letih dobilo svoj prostor pod soncem okoli petsto ljudi. Zaposlovanje je treba ustaviti, v Ravnah že mislijo na razdelitev krajevnih skupnosti, ki je vse prej kot ustrežna z vsemi svojimi razsežnostmi in nikakor ne ponuja vseh tistih možnosti odločanja, za katere se zavzemamo. Gre torej za nove oblike, za modernizacijo proizvodnje, za ustanavljanje novih temeljnih organizacij združenega dela, predvsem železarne, v krajih, kjer teh problemov ne poznajo in kjer je zaposlovanje skromno. Tako narekujejo čas, zemlja in misel.

Težave so gorijski voz. Nikoli ni ene same in nikoli

jih ni konec. Rešiš eno, na njeno mesto stopi deset drugih. Zdaj je treba rešiti staro mestno jedro, v katerega so Ravenčani zaljubljeni. »Hiše tod se nam podirajo,« pravi predsednik skupščine krajevnih skupnosti Ivan Vušnik, »tiste hiše, za katere smo se zmenili, da jih moramo za vsako ceno ohraniti. Eno bomo prav gotovo prisiljeni podreti. Med častitljivimi starinami rohnijo težki tovarnjaki. Počasi, dan za dnem rušijo, kar nam veliko pomeni. Izhod je obvoznica. Zdaj rekonstruiramo stari del mesta, skupaj s skupščini

Rudi Krenker: »V preteklosti nas je teplo preveč razdrobljeno delo. Zdi se, da odločanje v tem trenutku prehaja na vse večje število prebivalcev.«

no občine in zavodom za spomeniško varstvo Maribor.

Obvoznica torej, a kje najti prostor zanjo. Železarna je stisnjena med ta koroški Rim, nova naselja se bohotijo v soncu in odsvit gora, staro mestno naselje pa komaj zajema sapo.

Zemljica rodna, nedra so ti iztrgali...

Na Čečovju, kjer stoji danes novo naselje, središče Raven, je bila nekdanja najrodovitnejša zemlja daleč naokoli. Spodaj, pod tem bogastvom, se je skrivalo drugo, odličen gramoz. Danes živi tukaj več kot tri tisoč ljudi. Javorniku so tudi iztrgali zemljo – prostora ni več. Napredek je prinesla v kraj nekdanja jeklarna guštanskega grofa Jurija Turnškega, a je privabila tudi težave...

Za nameček so Ravne brez povezave s Slovenijo, stisnjene med svoje gore, v svojo usodnost, v koroško prešernost in trdoživost. Če se podajo z avtomobilom na pot, tjakaj proti Ljubljani, Celju, Mariboru, kolesa njihovih brnečih prijateljev zapeljejo po nemogoči makadamski cesti skozi Kotle do Starega trga pri Slovenj Gradcu, kjer se utrjuje vozniška roka spočije na asfaltu. Komur to ni všeč, se pač zapelje naokoli, skozi Dravograd in Maribor v Celje, Ljubljano, Kranj... Ze drugi se je podrl most v Bukovski vasi. Na pomoč je priskočila vojska in zgradila pontonski most. V Ravnah razmišljajo, zelo na glas, da bi bilo še najbolje, če bi vendarle povezali te nesrečne

Krivnje preko Črne, Zavodnj in Šostanja s Celjem in tako nekoliko bolj sproščeno pokukali v beli svet. Toda tako le razmišljajo, čeprav na glas, pa včasih tudi nekoliko hrupno.

Sicer pa, kar ni še zdaleč urejeno zunaj Raven, je urejeno doma. Do vseh kmetij, tudi gorskih so speljane ceste, ki so tudi v zimskem času dobro vzdrževane. Več kot tristo kilometrov jih je in Ravenčani pravijo, zadovoljni, da jim gre kar na smeh, kapo dol pred našimi gozdarji. »Vse več ljudi ostaja na kmetijah,« je dejal Rudi

Marija Čivnik: »Pralne praška ni. Pozimi so slabo urejene poti. Kulturnih prireditev je še kar, le kakšno operno predstavo pogrešam.«

Krenker, predsednik krajevnih skupnosti socialistične zveze, »vendar pa koncentracija prebivalstva v samih Ravnah povzroča precejšnje težave. Pojavlja se močno razslojevanje, čistih kmetov ni, delavcev pa tudi primanjkuje. Bojevati se na dveh frontah je težko. Prihaja do navzkrižja pri obravnavanju problemov...«

Človek ne bi verjel...

Ravenski železarji nimajo obratne amublate. Nimajo! Toda zdravstvena služba je dobro urejena, vsi s pono-

Ko bodo na Javorniku zaškrtili prvi ključ v ključavnicah nekajletnega prikritnega pričakanja, bo vzpel vrisk pod nebo. Toda kje bodo takrat potrebne trgovine, pošte, banke, vse, kar takšno naselje potrebuje. So mislili tudi na to?

som kažejo na slovenjgraško bolnišnico. Zaplete pa se že pri osnovni zdravstveni ponudbi in Ravenčani odkrito priznavajo, da pri načrtovanju ne vidijo kaj več naprej od lastnega nosu, to pa je se-

veda varljivo: včasih je od sille dolg, pa se nenadoma sumljivo skrajša. Saj veste, kako je z nosovi. Po drugi strani spet, so s storitvami izredno zadovoljni borci. Kljub vsem mogočim obremenitvam dr. Metod Oblak to opravlja v splošno zadovoljstvo vseh, ki jim je vojna vihra pustila neljube posledice. Je pač tako: kar je dobro za enega, ni za vse. Hudo jezni so na primer tisti – in pod pojmom »tisti« se skriva kar večina – ki dan za dnem odpirajo vrata ravenskih trgovin, kjer kraljujejo Nama Ljubljana, Merks Celje in Ti-

Marta Franc: »Z novim otroškim vrtcem na Javorniku, tam okoli maja bo menda nared, bomo dobili v Ravnah tudi prve jasli.«

ma Maribor, najmočnejša ali skoraj najmočnejša trgovska podjetja pri nas, in ki odkrito negodujejo nad založenostjo. »Kupna moč prebivalstva je precejšnja,« se jezi Boris Florjancič, predsednik krajevnega odbora zveze borcev, »na desetem do petnajstem mestu smo v republiki, če lahko verjamemo merilom o razvitosti, po porabi na prebivalca pa na repu.«

Bržkone bodo še dolgo na repu, če se ne bodo zmigali. Nič novega nismo zapisali. To vedo tudi sami. Leseno obnašanje bi lahko prevetril svet potrošnikov, tistih ljudi pač, ki s prstom kažejo na

škov (mimogrede: po te hodijo v bližnjo Avstrijo!), čeprav je odnos do kupcev slab in nezainteresiranost precejšnja (zadnje čase, pravijo, je nekoliko boljše: le tolažba ali še kaj več?), in četudi drugih stvari ni na policah sicer uglednih trgovskih hiš, ne le pralnega praška. In spet se jezijo in krivijo Ravenčani zaradi telefonije. Problem so kabelske povezave. Štiristo krajanov bi lahko imelo telefon, če bi bilo urejeno s povezavo, ki jo bo potrebno ne le dopolniti, pač pa tudi razširiti, obnoviti...

Avgusta Dokl: »Stiska s prostorom. Siaba založenost trgovin.«

»Produktivnost teh poštarijev je mizerna,« ogorčeno zatrjuje Vušnik, če ga po barate o telefoniji in hlastno išče besede nejevolje. »Ljudje so si sami napeljevali, da so le prišli do telefona.«

Pa se človek spet vpraša, kje je samoupravljalec, tisti železar na primer, ki je bil pripravljen tudi štrajkati (štrajkov ne bi bilo treba, so povedali v Ravnah, če bi se znali pametno organizirati, in tako leži to na nas kot težko breme. Vsega smo krivi sami, so samokritični, samokritika pa je, saj veste, kaj malo prida, če ne rodi uspeha, zgolj posipavanje s pepelom), občan, ki zna rohnjeti, krajan, ki tolče s pestjo po mizi... Kje so, da je lahko produktivnost nekega »privilegiranege stanu« mizerna?

Skok iz srednjega veka v atomsko dobo

O njem so govorili Krenker, Florjancič, Močnik in Vučnik, rad bi verjel, pa sem vendarle na cesti povprašal še Marijo Čivnik in Marto Franc. Zadovoljni sta, Marija in Marta. Otroško varstvo? Ni kaj reči. Šola? Da, šola. Najverjetneje ena najmodernejših šol v Jugoslaviji. Troizmenski pouk ukinjen, spodiril ga je enoizmenski. Na nižji stopnji celodnevna šola. Kvalifikacijska struktura izredno ugodna, nad republiškim povprečjem. Z gimnazijo so vsi zadovoljni. Je tistih profilov, ki bi jih potrebovala železarna, jim noče in noče ponuditi. Toda: s tem se ubadamo kar povsod. Res pa je tudi, da se večina gimnazijcev po končanih študijah na višjih in visokih šolah vrača domov, med svoje železarje, gorjance, v koroški Rim, Prežihove Krivnje in

pomaga ustvarjati še naprej tisto, za kar je Sušnik dejal, da nihče še zdaleč ni slutil.

Stojiš takole na Čečovju, gledaš radovedno na nasprotni Javornik, kjer so pozabili načrtovati otroški vrtec, čeprav so se s samopriskevkom zavezali, da ga bodo dali malčkom, in ti pogled uide v dolino, kjer se pretaka, za industrijski kraj kar nekam prebistro, Meža, v kateri po tridesetih letih spet plavajo ribe in to, zamislite si, postrvi. Premišljuješ o zanesenih besedah, ki so jih rekli Ravenčani, da se iz dimnikov ne kadi več, da je po

Ivan Vušnik: »V tako obsežni krajevni skupnosti krajani ne morejo odločati tako, da bi lahko bili zadovoljni. Z reorganizacijo ne smemo odlašati.«

naravnost brstečem mestecu napeljana toplovodna napeljava, in da so se v kotlino znova povrnilo liščki.

Vse to gneteš, odrineš na stran negodovanje, in skušaš sam v sebi preveriti, kdo ima prav. Po obrazih sodeč ljudje govore odkritosrčno. Borci seveda niso nikakršen barometer vzdušja, verjeti pa jim le gre. Kakšnih sto jih je v tovarniškem aktivu, nekaj drugod. Zadovoljni so.

Kako še drugače bo, ko bo železarna dobila napravo za čiščenje zraka. Vse to pač gneteš in premetavaš, da bi se nekako prebil skozi resnico tega proletarskega kraja, kjer je danes okoli štiristo borcev, katerih beseda nekaj pomeni, da bi dojel navsezadnje tudi tistih petnajst starih milijard dinarjev, ki jih bodo namenili za čiščenje odpadnih voda. Projekt je resda še v zraku, dejstva pa, da ribe plavajo v Meži, in da so liščki spet prišli vasovat v nekdanj solzno dolino megle, dima in zatiranja, ne gre prereti. Torej so nekaj le naredili. Toliko pač, kolikor druge niti slutiti ne smejo in ne smemo.

Če bi sedaj, prav tale dan, ko s Čečovja zrem na nasprotni breg, kjer bo na Javorniku vsak hip zaživel novo, polno življenje kakšnih tri tisoč ljudi, še živel kovač Luka, bi bržkone dejal, da se ta človek dobro drži, in da nismo mislili le na tovarne, kjer je sicer še vedno zelo malo žena (tudi na to mislijo v Ravnah), delež njihovih dela je veliko preskromen, da bi lahko bili zadovoljni. Zamodroval bi Luka o spreodu iz srednjega veka v atomski vek.

Milenko Strašek

LITJA

Nosilec obrambnih priprav

ZRVS v občini Litija je med zelo delavnimi organizacijami, saj se njeni člani zelo aktivno vključujejo v delo krajevnih skupnosti in v organizacijah združenega dela ter pomagajo pri raznih akcijah, zlasti pri splošno obrambni vzgoji in organizaciji obrambnih in samozaščitnih priprav. Med drugim so tudi v vseh večjih krajih litijske občine ustanovili aktivne ZRVS, v katerih prav tako tvorno sodelujejo.

Njihove poglavitne naloge so izvajanje in razvijanje enotnega obrambno zaščitnega organizma. To se kaže v tem, da pri izpolnjevanju nalog izhajajo iz dveh povezujočih se komponent, da namreč ljudska obramba in družbena samozaščita delujeta na enotnih idejnih in družbenopolitičnih in razredno-socialističnih osnovah. Spričo tako zastavljenega dela se kažejo kljub pomanjkljivostim določeni rezultati, ki so jih dosegli pri izpolnjevanju programa dela. Zelo se namreč trudijo, da bi bila tematika s področja idejnopolitično strokovno vojaškega izobraževanja čim bolj učinkovita. Izvedejo streljanje, taktično tehnične zbornice, različna tekmovanja in še druge aktivnosti, vmes pa tudi predvajajo razne filme.

Po osnovnih organizacijah izpiti kot oblika preverjanja znanja RVS ponavadi predstavljajo določene težave, ker jih organizatorji pripravijo po že vnaprej ustaljeni praksi, morda celo že v preživetih oblikah. Namesto tega jih v občini Litija vsako leto pripravijo na drug način. Ob pravem času proučijo, kjer so bile pomanjkljivosti prejšnjega leta, jih potem ob kritični analizi odpravijo, podobno prakso imajo tudi ko pripravijo predavanja. Kot ugotavljajo, imajo vedno manj primerov, da bi se posamezni RVS skušali izogniti predavanju ali preverjanju znanja. Pri tem gredo celo tako daleč, da vsak izostanek posameznega RVS njihova osnovna organizacija sproti obravnavo.

Začrtani program za leto 1979 so uspešno izpolnili in so ocenili, da je to tudi njihov najlepši prispevek obrambnemu usposabljanju in uveljavljanju družbene samozaščite in varnosti v litijski občini.

DRAGO MIKLAVEC

DOBREPOLJE

Teden obujanja tradicij

Po velikem uspehu in odmevu v javnosti o dobrem organiziranju in izvedenem že 5. tednu obujanja tradicij NOB v dobrepoljski dolini je odbor za obujanje tradicij NOB sklenil, da bo začeto tradicijo nadaljeval in še uspešneje izvedel že 6. teden obujanja tradicij NOB v letu 1980.

Teden obujanja tradicij NOB bo potekal od 25. maja do 1. junija. Že prvi dan tedna bo zelo slavnosten, saj sovпада z rojstnim dnem Maršala Tita, dnevom mladosti in praznovanjem krajevnega praznika KS Videm Dobrepolje in Ponikve. Poleg slavnostnih sej, izvedenih športnih in kulturnih prireditev bo tudi turistično društvo organiziralo avtoreli, tako da bomo motorizirani obiskali znane kraje iz NOB.

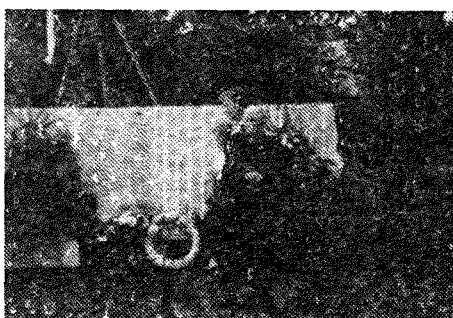
Mladinska pohodna enota Osnovne šole I. SPUB Toneta Tomšiča in ostale udeleženci pohoda bodo obiskali znane kraje in obeležja iz NOB ter se tako seznanili s preteklo zgodovino.

Solska mladina se bo pomerila v že tradicionalnem kvizu na tematiko revolucija in NOB. Najboljša ekipa se bo udeležila občinskega tekmovanja.

V Zdenski vasi bomo odkrili obeležje v spomin, ko je bila v tem kraju organizirana partizanska kolesarska četa, To pa tudi pomeni začetek novega kolesarskega športa v Dobrepolju. V spomin trem ustreljenim revolucionarjem, Zakrajškemu atu Edvardu in sinovoma Edvardu in Dušanu, bomo v Ponikvah odkrili spominsko ploščo.

Ob zaključku tedna, 1. junija, bomo organizirali slavnostni miting in srečanje borcev z mladino. Poseben poudarek bo dan jubilejem, ki se bodo praznovali v letu 1980.

DUŠAN KAVČIČ

Spomenik padlim in sežganim v Dachau

ČEPNO

Spomin na težke dni

Sedemnajstega januarja poteka 36 let, ko so krajin partizanske vasice Čepno doživeli strahoten dan oziroma dan junaštva nad močnim sovražnikom.

Dan poprej so terenci zbrali živež za partizane. Vso hrano so spravili v hiši na koncu vasi pod obronkom gozda, da bi jo odnesli partizani. V hiši so prespali tudi trije partizani. Zjutraj so jih presenetili Nemci. Dva partizana sta bežala proti gozdu, enega so ubili. Gospodinja se je z otrokom in še enim partizanom umaknila v vas. Nemci so zažgali hišo in v taborišče Dachau odpeljali tri fante in štiri moše, ki se niso več vrnili.

Letos se bodo domačini spet zbrali pred spomenikom, ki so ga odkrili lani, ter se s hvalečnostjo spominjali žrtev, katerih imena so danes vklesana na spomeniku.

MILKA LUKEŽIČ-MALC

SENOŽETI

Delo borčevske organizacije

Tudi naša organizacija je delovna, kljub temu da je od sto članov, kolikor jih organizacija šteje, 80 odstotkov ostarelih in bolnih, ki so v organizaciji vrsto let uspešno delovali, sedaj pa so z nasveti tesno povezani z delovnimi člani in še posebej vodstvom organizacije.

V letu 1979 si je organizacija zadala zelo obširen program: obnova spomenika padlim borcem, aktivistom in internirancem, ki so dali svoja življenja v času NOB. Spomenik stoji v naselju Šentlambert, na katerem je vklesanih 44 imen z letnico rojstva in letnico smrti. Na tem spomeniku bo napisano tudi posebno posvetilo kot spomin na težke čase naše preteklosti.

Organizacija je želela spomenik svečano odkriti za dan republike, ker pa zaradi tehničnih ovir tega ni bilo mogoče izvesti, bo odkritje za dan vstaje slovenskega naroda v letu 1980.

Poleg tega organizacija obnavlja tudi spominska obeležja po terenu.

Za člane naše organizacije smo organizirali tudi izlet. Udeleženci izleta so bili zelo zadovoljni in si takih ter podobnih srečanj še želijo.

Organizacija že vrsto let za prvi maj prireja srečanje krajanov, občanov in revirčanov na partizanskih Plešah. Prav tako organizira srečanje borcev, pohodnih enot po partizanskih poteh kakor tudi ostalih občanov za dan vstaje slovenskega naroda. Obe srečanja sta že tradicionalni.

Pa tudi sicer organizacija skrbi za zdravljenje, oddihe, priznavalnine, posojila za urejanje stanovanj svojih članov. Skrbi za obiske in skromne obdaritve ostarelih in obolelih članov, kar je prav gotovo zelo tovariško in humano.

Naj omenimo še zbiranje sredstev za obnovo spomenika v Šentlambertu in obnovo ostalih spominskih obeležij. Ugotovili smo, da sama organizacija nima dovolj sredstev za izvedbo tako velike investicije, zato smo se odločili, da se obrnemo na razne organizacije, društva, krajevno skupnost in ostale občinske forume. Moramo priznati, da so nekatere organizacije o tem že razpravljale in nam odobrile sredstva po svojih močeh. Še posebej moramo pohvaliti razumevanje krajevnih skupnosti, prosvetnega društva in skupščine občine Zagorje ob Savi. Prepričani smo, da bodo tudi ostali podprli našo akcijo.

FRANC ZORE

ŠMARTNO PRI LITJI

Zgodovinski krožek

Na šmarnski osnovni šoli pri Litiji je pred kratkim začel delovati zgodovinski krožek, kjer največ pozornosti posvečajo razvijanju in prenašanju tradicij ter obujanju spominov na NOB. Tako so povabili na razgovor partizanskega borca Antona Brica iz Litije, ki jim je pripovedoval o narodnem heroju in partizanskemu komandantu Francu Rozmanu-Stanetu. Hkrati so sklenili da bodo s pomočjo borcev in drugih uredili spominski kotiček tega legendarnega komandanta.

Poleg tega so učenci višjih razredov izkoristili športni dan tako, da so pripravili pohod na Pogonik, kjer so se srečali s partizanskimi borci Janezom Petjejem, Tonetom Praprotnikom in Dušanom Gnezdrom. Ti so jim pripovedovali, kako je potekal napad partizanskih enot na pogonski most pred petintridesetimi leti.

DRAGO MIKLAVEC

NOVA GORICA

Domicil

Pred kratkim je SGP Gorica sprejelo sklep in dodelilo domicilno listino enotam narodnoosvobodilnih vojnih gradenj NOVGRAD na Primorskem. Delo partizanskih gradbincev mora biti zgled sodobnemu gradbeništvu.

Delavski svet novogoriškega SGP Gorica je na decembrski seji sprejel sklep o prevzemu pokroviteljstva ter o podelitvi domicilne listine enotam gradbincev, ki so pred 35. leti začele delati na Primorskem za potrebe partizanskih bojnih enot, hkrati pa že takrat pomagale pri obnovi. Trije bataljoni, ki so leta 1944 in 1945 delali na območju Gorice, Ajdovščine, Cerkna, Čepovana, Dornberka, Idrije, Senožec, Postojne in Vojskega, so bili zelo učinkoviti. Tako so na primer ovirali sovražnikovo napredovanje s tem, da so porušili most, naslednji dan pa so ga ponovno zgradili na istem mestu za potrebe prometa NOV. Nepozaben bo najbrž ostal primer, ko so borci - gradbinci nekoč v 16 urah zgradili nov, 17 metrov dolg most. Česa takega si celo z vsjo današnjo tehniko pogosto ne moremo privoščiti...

Na območju, kjer so delovale enote NOVGRAD, je bila gostota sovražnih postojank zelo velika, kar 118 jih je bilo. Borci so zato morali vložiti velike napore,

Med podelitvijo domicilne listine

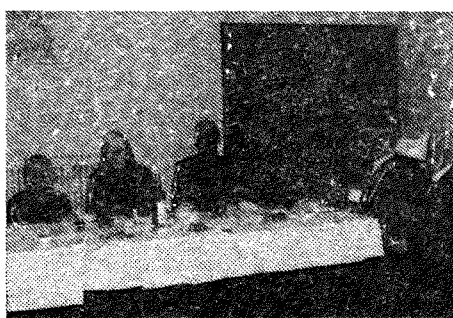
da so vzdrževali več kot 450 kilometrov poti pozimi in poleti, in tako omogočali premike partizanov. Veliko iznadljivosti so pokazali tudi pri oskrbi z materialom in pri organizaciji skladišč, kajti največkrat si niso mogli privoščiti prevozov.

Bataljoni NOVGRAD so bili tudi kadrovsko dobro organizirani. Poleg različnih obrtnikov in delavcev so imeli v svojih vrstah mnoge tehnike in inženirje. Zaradi tega je bila strokovnost del na izredni ravni in po izjavah tako vojnih kot strokovnih izvedencev je bila organizacija vojnih gradenj med vojno na Primorskem med najbolj razvitimi v vsej Jugoslaviji.

Vsi trije bataljoni so v času delovanja skupno imeli več kot tisoč borcev delavcev. Njihove izkušnje in odločnost so zato takoj po vojni prišle do polnega izraza pri obnovi. Mnoge današnje delovne organizacije so nastale iz temeljev, postavljenih med NOB.

Ob prevzemu pokroviteljstva se je SGP Gorica obvezalo, da bo po najboljših močeh pomagalo domicilnemu odboru NOVGRAD, da bo zbral in ohranil zapuščino nekdanjih bataljonov, jo uredil in razstavljal kot dragoceno pričevanje mlajšim delavcem v gradbeništvu.

Besedilo in foto: MILE GOJKOVIČ

Najstarejši člani borčevske organizacije v Logatcu

LOGATEC

Srečanje z najstarejšimi člani

Upravni odbor ZZB NOV 'Tabor' Logatec je sklenil, da v počastitev dneva republike pripravi za svoje najstarejše člane, ki so dopolnili nad 80 let, sestanek in z njimi v prijetnem pogovoru obudi spomine na NOB.

Teh članov ima krajevna organizacija Tabor deset. Srečanje je bilo 24. novembra 1979 v Logatcu. Udeležilo se ga je samo 6 članov, štirje so bili bolni.

JANKO PETEK

IDRIJA

Skrb za spomenike

V idrijski občini je nad 130 raznih spominskih obeležij, od grobišč, spomenikov, plošč in drugih objektov (tiskarna Slovenija, bolnica Franja). Razen tiskarne Slovenija in bolnice Franje ni bilo na grobiščih in spomenikih opravljenega nikačnega obnovitvenega dela. Za to ni bilo finančnih sredstev. Marsikje je že nastajala škoda, saj je zob časa že krepko načeljal te objekte, ki niso povsod izdelani iz odpornega materiala.

Občinski odbor ZB Idrija in komisija za varstvo spomenikov sta si prizadevala, da bi zbrala potrebna sredstva za vzdrževanje in obnovo. Lani je uspelo nabaviti drogeve, podstavke in zastave za vsa grobišča in pomembnejše spomenike. Program vzdrževanje in obnove je ostal neizpolnjen, ker ni bilo predvidenih sredstev.

Najbolj je potreben obnove spomenik na grobišču v Orehku pri Cerknem, ki je bil postavljen kmalu po osvoboditvi. Letos kaže nekoliko bolje, del predvidenih sredstev je zagotovljenih. Predračun znaša 400.000 din, česar verjetno ne bo mogoče realizirati. Ta sredstva so predvidena le za grobišča. Za vzdrževanje spomenikov je bil lani pripravljen družbeni dogovor, vendar so ga podpisale le nekatere delovne organizacije. Sredstev še niso zbrali.

Popisali so vsa grobišča in s pogodbo zagotovili oskrbovanje. Letos je predvideno, da bodo postavili še dve obeležji, v Šebreljah in na Vojsčici. Mogoče bo postavljeno tudi obeležje 47 padlim borcem 3. bataljona Gradnikove brigade na Javorniku nad Črnim vrhom.

JANEZ JERAM

LITJA

Delovna mladina

Mladinke in mladinci litijske občine so zelo delovni. Pri občinski konferenci ZSMS Litija imajo ustanovljen center za mladinske delovne akcije in mladinsko delovno brigado Franca Rozmana-Staneta Kožbana. Center je pred nedavnim pripravil razstavo o življenju in delu njihove mladinske delovne brigade. Razstavili so številne fotografije, lopate, krampe, samokolnico in še druga orodja, ki so jih ali pa jih še bodo uporabili. Vse te predmete so opremili z zabavnimi podnaslovi. Posebno pozornost in hkrati ponos pa so vzbujala številna priznanja, ki so jih za svoje delo prejeli posamezne mladinke in mladinci ter brigada.

DRAGO MIKLAVEC

Milan Ivanuša-Vencelj je govoril pred spomenikom Pri treh žeblih

Mladina pred osrednjim spomenikom Pohorskega bataljona Pri treh žeblih nad Osankarico

SLOVENSKA BISTRICA

Spomin na junake

Več kot teden dni so v občini Slovenska Bistrica praznovali v znamenju delovnih uspehov ter se hkrati živo spominjali junake smrti borcev Prvega Pohorskega bataljona, ko se je pred 37. leti v svoji poslednji bitki Pri treh žeblih nad Osankarico spoprijel s tridesetkrat močnejšim in bolje oboroženim sovražnikom. Tedaj je sredi tajinstvenega gozda padlo kar 69 borcev, med njimi deset bork, za svobodo.

Na sam praznik, 8. januarja, je bila v novi telovadnici osnovne šole v Pragerskem slavnostna seja vseh zborov občinske skupščine Slovenska Bistrica v vodstvu družbenopolitičnih organizacij, ki so se je med drugim udeležili tudi še živeči pohorski borci, svojci padlih borcev Pohorskega bataljona ter delegacije pobratenih in prijateljskih občin, šolska mladina, krajanji Pragerskega.

Na slovesni seji občinske skupščine so podelili tudi tradicionalna priznanja in nagrade.

S slovesne seje so poslali pozdravno pismo tovarišu Titu ter mu med drugim zaželeli, da bi nas še dolgo vodil. Posebne delegacije pa so položile vence pred spominska obeležja v Pragerskem, Slovenski Bistrici in Pri treh žeblih na Pohorju.

Po slovesni seji so se kot že mnogo let doslej preživeli borci NOV, svojci padlih, mladina, pripadniki JLA in drugi napotili na Osankarico, prizorišče zadnjega boja Pohorskega bataljona, kjer so mladi izvedli žalno komemoracijo, delegacije položile vence, svojci padlih pa prižgali sveče na posamezna spominska obeležja ter tako tiho obujali spomine na borce legendarnega Pohorskega bataljona. Tu smo videli Tone- ta Ulriha-Kristlana, preživelega borca Pohorskega bataljona, ki je ostal pri življenju

zgolj po naključju, ko je odšel na teren v Šaleško dolino.

Spominskih svečanosti pa so se udeležile tudi delegacije pobratenih občin iz Svetozareva, Čičevca in Bosanske Dubice.

Naj povzamemo nekaj besed, ki jih je pred spominskim obeležjem spregovoril Milan Ivanuša-Vencelj, predsednik ZZB NOV občine Slovenska Bistrica:

»Čeprav je ta dogodek časovno odmaknjen, v naših srcih ostaja spomin na vse, ki so tu za vedno omahnili. Ostaja spomin nanje, ki so znali v poslednjih trenutkih življenja zatreti misel, da imajo samo eno življenje. Tu, kjer so se nekoč dvigale zemljanke, so danes vidne samo še plitke jame. Smrekom so se od boja že zdravljaj zacelile rane, le v notranjosti se še skrivajo svinčenke, ki so sejale smrt med borci bataljona. Nihče ni tu pokopan, le ruša je prepojena s krvjo bork in borcev, ki v poslednjih trenutkih niso klonili...

Nihče naj ne misli, da je o Pohorskem bataljonu že dovolj povedanega, zapisanega. Prav je in naša je dolžnost, da se jih bomo vedno spominjali. Znova in vedno znova nam morajo zaživeti v spominu, da bo tudi naša mladina poznala, kako se ljubi domačo zemljo, domovino in človekovo prostost...

Besedilo in foto: FRANJO HOVNIK

CERKNO

K spomeniku na Brcih

Vsakihi nekaj let se ob spomeniku 47. slušateljem 6. partijskega tečaja na Brcih nad Cerknem zberejo preživeli slušatelji in predavatelji, da se poklonijo žrtvam zadržnega nemškega napada. Vsako leto predstavniki družbenopolitičnih in delovnih organizacij ter osnovne šole v Cer-

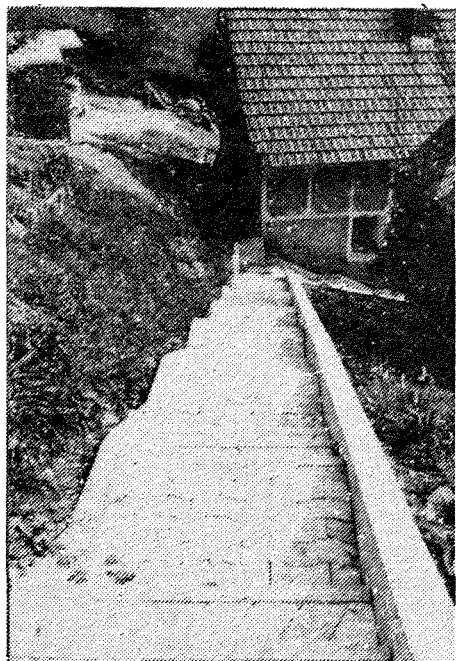
knem položijo vence k spomeniku in pripravijo krajšo svečanost. Tako bo tudi letos, 26. ali 27. januarja.

Na Brce je do letos vodila zelo slaba steza. S prizadevanjem, lastnimi prispevki in prostovoljnim delom je članom krajevne organizacije ZB v Cerknem uspelo urediti primerno pot do spomenika. Po najbolj strmih terenu so stopnice, del ostale poti je tlakovan. Nova pot na Brce pelje po vzhodni strani hriba.

Za ureditev poti so prispevali sredstva krajevna skupnost in tovarna ETA v Cerknem, 4000 din pa zasebni obrtnik Vinko Eržen iz Planine.

Ureditev te poti je stala nad 150.000 din. Imenovala naj bi se »Pot 47. žrtev«.

JANEZ JERAM

Pot 47. žrtev na Brce v Cerknem

BLED

Borci pionirjem

Osnovna šola prof. dr. Josipa Plemlja na Bledu ima zelo delaven pionirski odred. Ta je v veliko pomoč organizaciji borcev, oni pa pionirjem prav tako pomagajo. Pionirji lepo skrbijo za spominska obeležja padlih borcev, obiskujejo partizanske matere in borce, sodelujejo pri krajevnih proslavah in drugih svečanostih, k nekdanjim borcev pa prihajajo, da zvedo za kak pomemben dogodek med NOB.

Ob dnevu JLA je šola povabila nekaj borcev, da so v učilnicah pripovedovali, kako so se borili za svobodo. Med pripovedovalci je bila tudi sestra narodne hero-

jinje Slave Klavorove. Seveda je pionirje zanimalo njeno pripovedovanje.

Naslednje dni je bilo v šolski avli vse polno panojev s spisi na to temo. Poleg tega je blejska šola že nekaj tednov razstavljal prostor slik akademskega slikarja Janeza Ravnika, ki na tej šoli že več let dela kot likovni pedagog in najboljši mentor učencem. Nepozabni so njegovi motivi požganih domov, partizanskih kurirjev, trpljenja zapornikov. Vse to je slikar sam doživel in človeku se zdi, da si je s temi slikami, ki so povsem drugačne od njegovih prejšnjih stvaritev, nekako hotel olajšati dušo.

Pionirji in mladinci blejske šole so ponosni na svojega likovnika, nekateri med njimi so tudi že pokazali, koliko so se od njega naučili, saj so dosegli velike uspehe na raznih natečajih.

Razveseljivo je takšno sodelovanje med borci in mladimi krajanji, želimo le, da bi se nadaljevalo.

M. S.

IZOLA

Obletnica srečanja skojevcev vseh narodnosti

Ob šestdeseti obletnici prvega srečanja Skoja vseh narodnosti smo se 14. decembra zbrali v Izoli nekdanji člani Skoja in aktivisti KPJ. Najprej smo počastili spomin na padle in umrle v koncentracijskih taboriščih, talce.

Prvo srečanje udeležencev vseh narodnosti je bilo prisrčno, polno obujanja spominov na težke in slavne dni naše revolucije. Dobili smo tudi vprašalne pole o delu med NOV, ki naj bi jih čim prej izpolnili. Izolska mladina je na tem srečanju dokazala, kako zna spremljati in nadaljevati delo svojih staršev in tradicije NOB. Zahvaljujemo se vsem, ki so nam omogočili tako lepo srečanje, saj je pre-rastlo v pravo doživetje.

EMA STEPANČIČ

Mladinski oktet Izola v kulturnem programu.

Vabilo

Ljubljanska sekcija domicilnega odbora Gregorčičeve brigade vabi vse borce in borce 5. oziroma 17. brigade Simona Gregorčiča, ki živijo v Ljubljani in njeni širši okolici, da se udeležijo prvega tovariškega srečanja. To srečanje bo v sredo, 23. januarja, ob 18. uri v prostorih Doma JLA v Ljubljani.

Vabljeni!

Domicilni odbor Gregorčičeve brigade - Ljubljanska sekcija

Fotografija z vprašanjem

Kjer stoji danes festivalna dvorana v Ljubljani, je bil med vojno štab za repatriacijo. V juniju 1945 sem bil tam s tovaršem Lavahabom iz Afrike, ki se je priključil našim partizanom. Ko se je vrnil v svojo domovino, mi je v spomin podaril svojo fotografijo.

Spoštovani bralci, rad bi slišal o njem kako besedo več. Morda se ga kdo spomni, morda kdo ve, v katerih partizanskih enotah se je boril?

Miloš Bašin
Lek, Ljubljana

Po poteh Kokrškega odreda

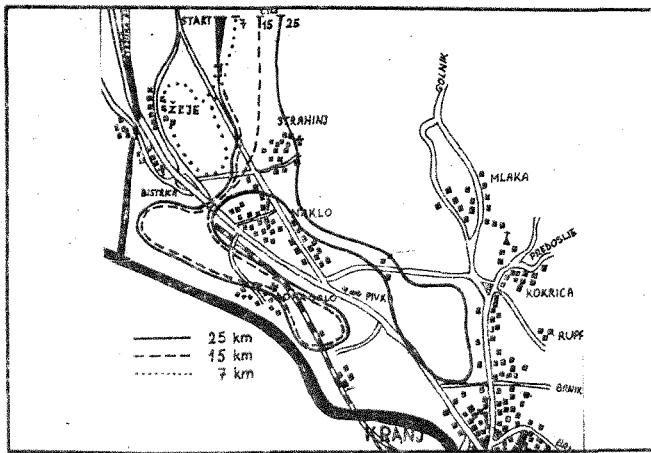
V nedeljo, 20. januarja, ob 9.30 bo v Dupljah, peti po vrsti, množični smučarski tek na področju, kjer je med vojno deloval Kokrški odred.

Odbor Kokrškega odreda poziva vse preživle borce in borce, aktiviste, obveščevalce, vedevejeve, člane tehnik delavnic, ki so med vojno delovali na levem bregu Save na Gorenjskem, vabi pa tudi ostale udeležence NOV iz Slovenije, da se s svojci v čim večjem številu udeležite tega pomembnega praznika smučarjev Slovenije. Odprta bo tudi razstava o dejavnosti odreda med NOV.

V ekipi Kokrškega odreda bodo na tekmovanju sodelovali tudi bivši borci odreda: Zdravko Šporn, Dušan Feldin, Ivan Štular, Franci Globočnik, Ivan Jošt, Rudi Nadiževac, Janko Prezelj, Janez Lušina, Miloš Rutar, Alojz Ravnik in drugi.

Zbrali se bomo ob 8.30 pred osnovno šolo v Dupljah.

Odbor Kokrškega odreda
aktivni Ljubljana, Tržič, Kranj,
Žirovnica, Begunje, Radovljica

Pošljite naslove

Pozivamo vse skojevce in mladinske aktiviste, ki so delovali v letih 1941-1945 na območju Mežiške doline, da pošljete svoj naslov na Občinski odbor ZZB NOV Ravne na Koroškem (62390 Ravne na Koroškem).

Naslove želimo za izdajo Vestnika o NOB v Mežiški dolini. Občinski odbor ZZB NOV Ravne na Koroškem

Koledar

množičnih prireditev v teku na smučeh v sezoni 1979/80

- 19. 1. 1980 Cerkno
- 20. 1. 1980 Duplje
- 27. 1. 1980 Ravne na Koroškem
- 3. 2. 1980 Nova vas
- 10. 2. 1980 ali 17. 2. 1980

- 24. 2. 1980 Mrkopalj-Delnice
- 2. 3. 1980 Kranjska gora
- 15. 3. 1980 Slovenj Gradec
- 23. 3. 1980 Pokljuka
- 30. 3. 1980 Kranjska gora
- 6. 4. 1980 Logarska dolina
- 20. 4. 1980 Komna

- Borci in cicibani
- Po poteh Kokrškega odreda, 25, 10 in 7 km, druž. tek
- Po bojnih poteh štirinajste, 25 in 5 km, družinski tek
- Bloški teki, 30, 15 in 7 km
- Trnovski maraton, mednarodna udeležba, 42, 15, 12 in 10 km
- Tek treh dežel, Kranjska gora-Trbiž-Podkloster, 25 km
- Srečanje smučarjev-veteranov, 15 in 8 km
- Poključki tek, 50 in 25 km
- Gorski tek na Vršič, 10 km
- 2. množični smučarski tek, družinski tek, 20 in 10 km
- Elanov tek dvojic, 20 in 10 km

Varstvo spomenikov NOB in ljudske revolucije

Preteklost se maščuje

Za vsak spomenik naj bo razpisan tudi javni natečaj

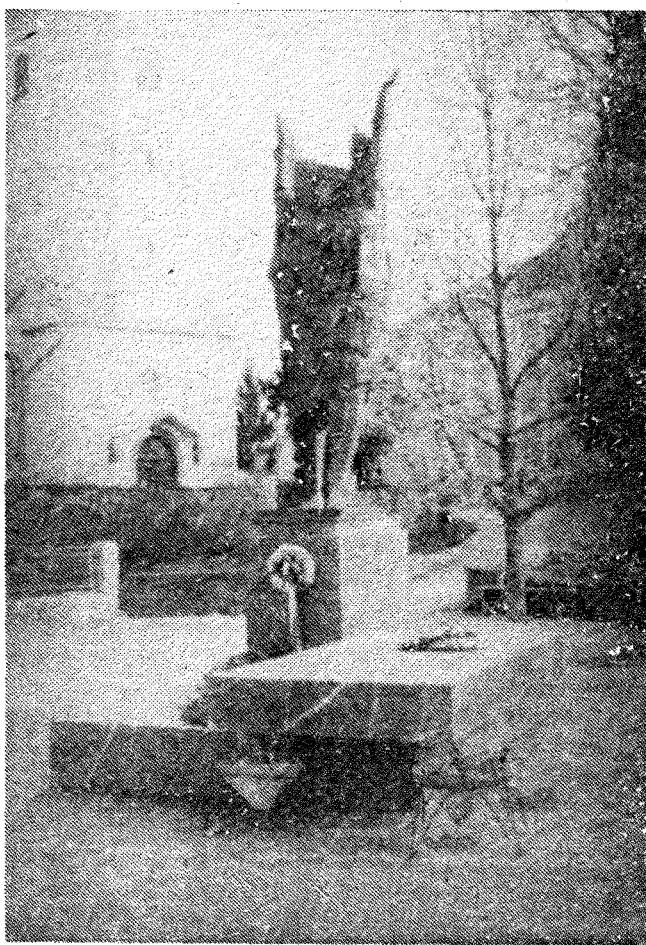
Menda ni seje borčevske organizacije, da ne bi nekaj besed izrekli tudi o obeležjih, tistih, ki jih je treba še postaviti, in teh ni malo, in tistih, ki so že postavljena, vzdana ali kako drugače predstavljajo nek pomemben dogodek iz naše polpretekle zgodovine, pa naposled tudi o tistih objektih, ki jih je treba obnoviti ali pa so že obnovljeni pa okoli njih nastopajo težave.

V celjski regiji je bilo v zadnjih letih narejenega na tem področju zelo veliko, nasploh pa veljajo ugotovitve, ki jih bomo zapisali, kar za ves slovenski prostor, saj se povsod srečujejo, če že ne z isto pa vsaj podobno problematiko. Pomemben delež pri reševanju te problematike imajo regionalni zavodi za spomeniško varstvo. Zato smo o tej snovi govorili pred nedavnim na celjskem zavodu za spomeniško varstvo z ravnateljico zavoda Anko Aškerčevo.

Gotovo je eden največjih problemov, misli Anka Aškerčeva, da smo v preteklih letih zanemarjali tako imenovane avtentične spomenike (partizanske tiskarne, bolnice, objekte, skratka, kjer so se dogajale pomembne stvari iz naše polpretekle zgodovine), oziroma smo jim posvečali veliko premalo pozornosti. Posledi-

ca je bila lahko le ena sama: mnogo teh objektov je v izredno slabem stanju, precejšnje število pa jih je že propadlo. Izjema so seveda bolnica Franja, Baza 20 in še nekateri spomeniki, na celjskem območju pa se je zavodu skupaj z drugimi institucijami posrečilo obvarovati in obnoviti kar precejšen delež teh objektov, ki zgovorno pričajo o žilavosti neke dobe. V zadnjih letih so bili obnovljeni Knežec nad Rogaško Slatino, urejene Trebče, Kunejev hram nad Pod-sredo, postojanka, kjer so se zadrževali kozjanski partizani, Šmiglova zidnica, v načrtu pa imajo ureditev Preskerjevega mlina v neposredni bližini Trebč in v osrčju spominskega parka. Ena vidnejših ureditev je tudi obnovev Joštovega mlina v Celju.

Na območju celjske regije obnovijo vsako leto vsaj enega teh spomenikov. Po zaključku del postanejo nekakšni varovanci krajevnih skupnosti, ki nalogo v glavnem dobro opravljajo, kar je vsekakor posledica široke družbene akcije, zlasti borcev. Da v preteklosti ni bilo tako, bo vzrok bržkone tudi v kroničnem pomanjkanju ustreznih kadrov, brez katerih tudi takšni posegi, ki niso preprosti, ne bi bili mogoči.

Batičev spomenik padlim in žrtvam v narodnoosvobodilnem boju na Kozjanskem v Kozjem je ne le pričevanje o nekem zgodovinskem času, pomembnem za narod, pač pa tudi umetniško delo, ki zahteva primerno vključitev v okolico, v kraj sam.

Osnovno pravilo, ki ga velja poudariti, kadar govorimo o spomenikih, tako avtentičnih kot obeležjih, misli Anka Aškerčeva, je sprotno vzdrževanje. Prenekateri spome-

niki so bili narejeni na hitro, s slabimi materiali, nestrokovno, zato je tudi njihova življenjska doba razmeroma kratka. Precejšen problem predstavlja tudi vzdrževanje in

urejanje okolice. Mnogokrat nastopajo razne oblike samovolje, ki puščajo za sabo likovno in estetsko nedorečenost ali celo neustreznost. Spomenik naj bo v okolju, kakršnem je bil v času, ko se je tam nekaj zgodilo. Kakršnokoli spreminjanje namenu spomenika škoduje. Tudi naj bi vsak predlog spomenika dobil svoje široko potrdilo v javnem natečaju, da bi se tako zagotovila najboljša varianta in seveda primerna kvaliteta.

Glede avtentičnih spomenikov bi veljalo povedati, da so se razmere na tem področju bistveno spremenile, odkar so stvari urejene v okviru urbanistične dokumentacije posameznih območij. V domala vseh celjskih prostorskih načrtih so torej zajeti tudi vsi ti spomeniki, za katere je spomeniškovarstvena služba dolžna voditi ustrezno dokumentacijo, predvsem za avtentične spomenike. V Zavodu za spomeniško varstvo v Celju imajo takšno dokumentacijo za vseh enajst občin, kar je zelo pomembno. Žal pa stanje te dokumentacije še zdaleč ni zadovoljivo. Po mnenju Anke Aškerčeve je ureditev dokumentacije ena prioritarnih nalog zavoda v prihodnjem srednjeročnem obdobju.

Z odstranitvijo zidar-skih odrov, odhodom muzealcev, znanstvenikov-zgodovinarjev pa zadeva, zlasti za avtentične spomenike, za tiste, ki so pokazali voljo, da otrnejo pozabi nek spomenik, še zdaleč ni končana. Ugotoviti je namreč treba, in to ugotovljamo vse preveč na dolgo in široko, papirnato in neodgovorno, da so ti spomeniki veliko premalo znani javnosti. Da ni dovolj, da izdamo kakšen skromnejši vodič, brošurico, sliko in morda še kaj. Tudi poti so pre-slabo označene, objekti preskromno popularizirani. To velja za kažipote kot za označbe na objektih. Gotovo je to ena naloga, ki čakajo v bodoče vse družbene sredine, zlasti še krajevne skupnosti. Ne bo odveč, če zatrdimo, da je vloga krajevne skupnosti pri vključevanju nekega spomenika iz njenega okolja v svet izven njenih meja še vedno premajhna. To je pomembno področje dela svetov za razvijanje tradicij narodnoosvobodilnega boja na nivoju občin in krajevnih skupnosti: noben objekt ne more zaživet, če ni sestavni del kraja, in če se krajani tega ne zavedajo z vso odgovornostjo, toda za to je treba tudi nekaj žrtvovati.

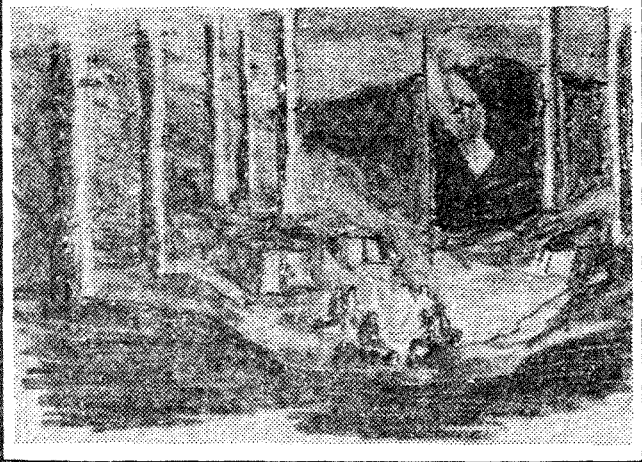
Milenko Strašek

Tone Kebe

2

Partizanska
novoletna
doživetja

Dolomiti 1942-1943

Bližal se je začetek koledarske zime. Še vedno smo bili na Ravniku nad Gabrjem in hodili na akcije. Spopadi z belo gardo so bili vsak dan močnejši. Skoraj vsak teden je nastala nova belogardistična postojanka. Čez noč so osvetlili nove zvonile in farovže, in slutili smo, da se je v naš dolomitski prostor vrnila nova posadka »Kristusovih vojščakov«. Če smo ob septembrski ofenzivi še dvomili o moči narodnega izdajstva, smo se prav v Dolomitih prepričali, da se je stalno krepilo. V protikomunistični milici so se zbirali celo »ugledni« ljudje iz liberalnih vrst, ki so za okupatorjev denar prodajali svojo čast in svoj ugled. Ob njih in ob klerikalnih fanatikih so se zbirali še razni propadli ljudje, ki jim je bil križ vseprej kot svetinja... Ožarjena belogardistična gnezda so nam vsiljevala nenehne akcije in nam napolnjevala srca s sovraštvom in z željo po obračunu...

S pomočjo terenskih tipalk in odrednih obveščevalcev smo zvedeli, da pripravljajo večjo sovražno ofenzivo. Italijani so zbrali okrog 2500 vojščakov, ob njih pa še kredelo njihovih opričnikov. Osemnajstega decembra 1942 so začeli napadati s horjulske strani proti Dvoru in Dobrovi. V smeri Babne gore sta hiteli drugemu bataljonu na pomoč prva in druga četa prvega bataljona. Vneli so se srditi boji z izgubami na obeh straneh. Sovražnik je svoje sile še okrepil. Morali smo se umakniti... Del prvega bataljona in nekaj borcev drugega bataljona ter nekateri člani odrednega štaba so se umaknili čez žično mejo na gorenjsko stran. Tokrat ne čez Belo kot v septembrski ofenzivi, marveč nekje nad Polhovim Gradcem. Sovražnik je prevzel že skoraj vse cestne komunikacije. Vodiči čez mejo so bili v zadregi, kako prepeljati okoli sto ljudi čeznjo. Z naglico so morali odstranjevati bombe in mine na zaminiranih prehodih, in da bi zavarovali hiter prehod, so na žičnem prehodu položili precej večjeveja. Čez mejo smo šli nekaj deset metrov od hiše, ki je stala na čistini. Bili smo izpostavljeni veliki nevarnosti, kajti zgodilo bi se lahko, da i nas Nemci napadli na čistini in nas pognali v žično pregrado. Po vsej verjetnosti so za varnost poskrbeli vodiči, po prehodu pa so varstvo prevzeli borci, ki so mejo že prekoračili. Prehod čez mejo je trajal skoraj dve uri in začuda ni bilo niti ene nemške patrulje....

Z največjo naglico smo se potem oddaljevali v notranjost Gorenjske... Ob svitu smo prišli do ceste in brezskrbno koračili po njej. Čez slabe pol ure hoda smo se ustavili pred hišo ob cesti, da bi dobili kakršnekoli informacijo o nemških postojankah. Vodičev po tem neznanem ozemlju nismo

imeli. Dva borca sta vstopila v hišo, toda takoj sta pridrvela nazaj vsa prestrašena, kajti iz veže sta v kuhinji zagledala nemške vojake. France Ferovšek-Lado, ki je bil med prvimi pri hiši, je dejal, naj se takoj pomaknemo nad hišo in jo obkolimo. Med razporejanjem pa so se trije Nemci spustili v dir iz hiše in se kot strela za ovinkom pognali po cesti proti postojanki. Eni kot drugi smo bili tako presenečeni, da ni počil niti en strel...

Počasi in urejeno smo se vzpenjali na vrh bližnjega hriba. Na neki gozdni polici precej visoko smo se ustavili. Do štirih popoldne je bilo še daleč, ko bi morali na pot, če bi hoteli priti čim bližje k meji, da bi jo ponoči tako prekoračili. Po prehodu bi počakali na konec ofenzive. Med borci je bilo tudi nekaj Gorenjcev, ki so štab odreda opozarjali na nevarnost, kajti od hiše, kjer smo se srečali z nemško patruljo, smo bili oddaljeni le uro gozdne hoje, In res! Štab odreda se je v pogovoru z bataljonskimi funkcionarji odločil, da se premaknemo dalje v smeri žične meje. Odpoklicali so straže in čakali smo na odhod. Nobeden ni sprasel kam. Odredni komisar Metod je dal še poslednja navodila in nas opozarjal na tišino in disciplino. Iz doline je prav do nas segala močna zavesa megla, da nismo videli niti deset metrov daleč. Še preden smo se razvrstili v kolono za pohod, smo zaslišali pod nami rahel šum prihajajočih ljudi. V istem trenutku smo zaslišali klic enega izmed borcev, ki se je sklonil nad strmino: »Bežimo, Nemci! S klicem je med borce vnesel paniko, saj ni bilo od komande nikogar, ki bi dal povelje: na tla in v kritje! Iz zbora smo se borci razpršili na vse strani, kakor je kdo znal. Prav tedaj se je megla razpršila in nemški vojaki so imeli nekatere bolj počasne borce na tarči. Ujeli so tri ranjene borce in jih odpeljali s seboj. Enega so pozneje ubili, dva mladoletna pa sta vojno preživela.

Pozneje smo zvedeli, da smo bežali pred približno tridesetimi Nemci, ki so prišli v napad po strmini. Lahko bi jih pobili, a zbežali smo kot strahopetci. Iznenađenje in zatajitev komande. Vse oenem!...

Glavnina borcev se je zbirala z medsebojnimi klici. Nekateri smo se zbrali, da bi Nemce napadli. Obrnili smo se in se napotili nazaj. Nemce ni bilo nikjer, z ujetimi partizani so jo odkurili v dolino...

Brez potrebe so se nekateri borci prebijali čez mejo še naslednjo noč. Brez vodiča in v dežju so sestopali na italijansko stran...

Življenje v Hruševju pri Postojni išče nove poti

Namesto črne si je nadela rdečo ruto

»Antonija Papis? To je pa Šimcova mama,« se nasme- hne prijazen Hruševčan in s prstom pokaže na zasneženo streho, oddaljeno kakih tri- deset metrov.

Potrkal sem pri hiši vrh klanca. Drobni ženci, ki mi je prišla odpirat, nihče ne bi prisodil, da bo že čez nekaj dni slavila svoj osemdeseti rojstni dan. »Mir imam se- danj, pa sem malo brala,« se je hitela opravičiti in mi pod nos pomolila TV-15, ki ga je še vedno držala v rokah. »Rada imam ta naš list, saj z njim vedno znova oživijo spomini na moje zlate otro- ke, na moje partizane: Silva, Poldeta, Edija...« Videti je bilo, da je že ničkolikokrat pripovedovala svojo življenjsko zgodbo, od takrat, ko se je rodila v Orehku, kjer je bil njen oče kočijaž na graščini Dolenčevih, pa skozi celo vrsto veselih in bridkih spo- minov. »Pri dvaindvajsetih letih sem ostala vdova,« pravi. »Da sem lahko preživljala svoja dva mala črvčka, sem šivala vreče pri trgovcu Ko- čevanju. Potem sem se spet poročila.

Ko se je huda zima prvega leta narodnoosvobodilnega boja komaj prevesila v leto 1942, se mi je zarezala v srce globoka rana; takrat sem izvedela, da je na Mošenjski planini padel moj komaj dvajsetletni sin Edo, potem, ko je v legendarni dražgoški bitki tri dni polnil šaržerje mitraljezu Henriku ob Bič- kovi skali. Takrat sem si na- mesto črne nadela na glavo rdečo ruto, da ne bi fašisti posumili, da sem izgubila si- na partizana.«

Kljub zatrti bolečini Anto- nija ni klonila in ni oklevala poslati še drugega sina Silva med partizane, čeprav mu ni bilo še niti osemnajst let. Utrne se ji spomin na drob- nega fanta Kosovelove bri-

gade, za katerega je trepetala, ko je bil pri neki sabotaž- ni akciji pri Hraščah hudo ranjen.

Pa tudi njen petnajstletni Polde je bil stalno v akcijah. S svojo mladostno zagna- nostjo se je pridružil hrušev- skim skojcem pri številnih napisnih, trosilnih ali nabi- ralnih akcijah. Še mali Mirko je bil včasih na straži, ko so v hišo prihajali aktivisti.

Mladi so zagotovilo nadaljnjega življenja vasi

Antonija živi v Hruševju od leta 1921. »Od takrat se je veliko spremenilo,« mi pri- poveduje s trohico žalovanja za lepimi vaškimi navadami, ko so v večerih odmevale po ozkih, še ne asfaltiranih va- škkih poteh fantovske in de- kliške pesmi. Danes je čas drugačen. Toda, ko sem med vaščani vrtala dalje o seda- njem trenutku mladih, sem ugotovila, da vsi nekaj po- grešajo. Razveseljivo je si- cer, da je mladine dovolj, in da se ne odseljuje. Mladi imajo v Hruševju mladinsko organizacijo, v kateri je med drugimi petindvajset zelo delavnih mladincev. Svojo aktivnost so lani pokazali pri gradnji asfaltne ceste v Sa- jevcāh, pri postavljanju no- vega odseka vodovoda iz Stran proti Hruševju, pri or- ganiziranju raznih proslav in tekmovanj v šahu ter strelja- nju, pa papir zbirajo, da bo- do dobili sredstva za razvoj mladinske organizacije. Že se dogovarjajo o letošnjem praznovanju 8. marca. Veli- ko se jih je odločilo za po- moč pri obnovi starinske iz- delane ograje okrog šole, ki sedaj polomljena kvari po- gled mimoidočemu.

Pri vsem tem pa mladi iz krajevne skupnosti Hruševje

nimajo primerne dvorane, kjer bi se lahko zbirali. Bivši gasilski dom jim res nudi za- vetje, toda ta ni primerno opremljen, razmajan pa že tako, da ob večjih nalivih vdira vanj voda. Obenem je to poleg osnovne šole edini družbeni objekt v Hruševju, in zato mora zadostovati vsem družbenopolitičnim organizacijam v kraju. Kraja- ni menijo, da bi morali gasil- ski dom obnoviti, z njim pa naj bi spet zaživel gasilsko društvo. V Hruševju in oko- licah se širi govorice, da kra- jevna skupnost namerava prodati staro šolsko stavbo, ki ne služi več svojemu na- menu, odkar poteka pouk, seveda samo za nižje štiri ra- zrede, v drugih, tudi ne po- vsem novih prostorih. Mnogi se sprašujejo, ali je to res pravilna rešitev.

»Le zapišite,« mi prigovar- ja skupina starejših Hrušev- čanov, »da mi tega nečemo. Zakaj ne bi prostorov stare šole prepustili mladini in jim pomagali pri preurejanju, ne pa, da jo ponujajo za »kdo da več«? Ne samo iz Hruševja, tudi mladi iz šestnajstih oko- liških vasi bi s tem našli svoj skupni dom. Sedaj se njihove poti največkrat križajo le v gostilnah. Obnovili naj bi športno dejavnost; mladim, bi bilo še kako potrebno športno društvo. Razširitev šole z denarjem, ki bi ga do- bili pri kupčiji, ni zadostna rešitev, ker bi koristila le šol- ski, ne pa vsej mladini. Mla- dim bi morali pomagati, ker je od njih v veliki meri odvi- sno življenje kraja samega. Morda bi potem spet zažive- lo kulturnoprosvetno druš- tvo, ki je bilo takoj po vojni zelo aktivno. Naše takratno društvo je nosilo ime pesni- ka Iga Grudna,« se spomi- njajo starejši krajan. »Imeli smo svoj pevski zbor, tam- buraški krožek in ogromno kulturnoprosvetno dvorano

v združenem domu. Danes nimamo ničesar več. Člani so se razkropili, ni bilo men- torjev niti pogojev. Zadržni dom smo žrtvovali za hru- ševsko tovarno. Je bil pač čas bolj naklonjen gospodar- stvu. Nič ne rečemo, tudi bolj nujen je bil takrat razvoj gospodarstva. Zato pa bi se- danj lahko pričakovali večji posluh tovarne, pa tudi kra- jevne skupnosti za kulturno življenje kraja.«

Škoda, da nismo našli no- benega od odgovornih na

krajevni skupnosti Hrušev- je, ki bi nam s svoje strani osvetlil te probleme.

Pri prenašanju tradicij je pomemben vsak trenutek

Hruševska borčevska or- ganizacija ima okrog sedem- deset članov, če pa štejemo še vse tiste, ki so se po vojni odselili, kar doma ni bilo do- volj delovnih mest, bi našli več kot sto borcev. Večina med njimi je že stopila v svo- je šesto desetletje. Le še red- ki so zaposleni, kar pa ne po-

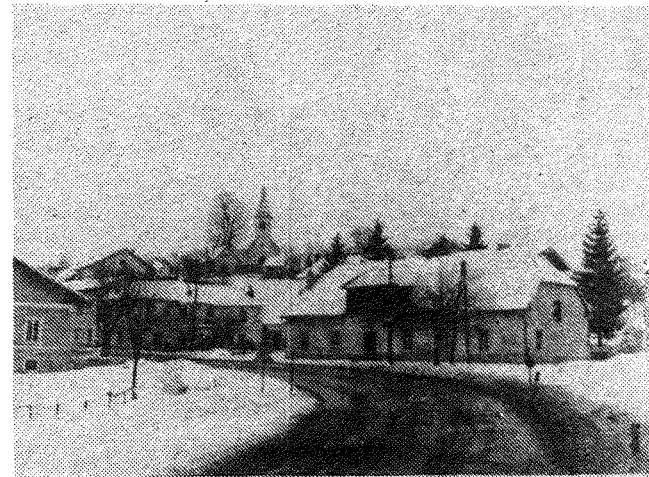
meni, da niso aktivni v dru- ženopolitičnih organizaci- jah. Imajo zagotovljene po- kojnine. Nekaj jih dobiva so- cialno pomoč. »Vsak, ki je imel pogoje, je lahko uvelja- vil status borca,« pravi eden od predstavnikov borčevske organizacije. »Tudi kmetje borci imajo svoje pravice. Če pa je bilo kje opaziti strem- ljenje po nezakonitem uve- ljavljanju pokojnin, se je na- ša organizacija postavila po robu.«

Borčevska organizacija v

NOV Senožeče odkrili spo- minske obeležje prvoborcu Niku Sturm-Tarzanu, ki je v februarju 1943 padel pri cerkvi sv. Janeza v Sajevčāh.

Pri reševanju zdravstvenih vprašanj borcev so stalno povezani z občinsko ZZB NOV Postojna, kjer imajo tu- di svoj dispanzer.

Hruševski borci se zaveda- jo, kako zelo je pomemben vsak trenutek pri prenašanju tradicij na mladi rod. Imajo

Hruševju navadno vsako le- to organizira za svoje člane izlete. Zadnji dve leti pa so se temu odrekli zaradi dejav- nosti pri asfaltiranju ceste v Sajevčāh. Lani so ob otvori- tvi ceste razvili tudi svoj bor- čevski prapor, za katerega je sredstva prispevala krajevna skupnost. Obenem so ta dan, 17. september, proglasili za krajevni praznik kot spomin na prvo krajevno oblast, na OF odbore, ki so v Hruševju nastali 17. septembra leta 1943, na čas, ko so krajan- tega območja množično od- hajali k partizanom. Za letoš- nji krajevni praznik predvi- devajo, da bodo skupaj z ZB

stalen stik s šolo, pomagajo pri prireditvah in na nevsi- ljiv način znajo angažirati mladino pri raznih vaških akcijah. Pri tem sejejo v vrste mladih zaupanje in ob- čutek vrednosti medsebojne pomoči. Poleg tega prav skrbno zbirajo gradivo za zgodovinski bilten naro- dnoosvobodilnega boja, ka- kor so ga doživljali posamez- ni krajan. Dva spomenika, v Hruševju in Sajevčāh, sta njihovo delo. Letos bodo od- krili spominsko ploščo v Ve- likih Brdih pri Ferjanu, kjer je bila partizanska javka.

Živa Drole

★

Decembrska ofenziva je bila za nami. Izguili smo le nekaj tovarišev. Nekatere so belogardisti odkopali in njihova trupla onečaščali. Vseposod so nastopali zelo surovo in razdejali vse, kar je količkaj dišalo po partizansčini. Aretirali so več ljudi, razrušili so bunkerje za hrano v Prošci, požigali so hiše, razdejali zemljanke v taboriščih in delavnice, ko so jih zase- gli.

Borci prve čete smo se vrnili na Ravnik v taborišče. Razru- šene zemljanke, razmetana posoda, prestreljeni in prevrnjeni kotli so pričali, da so po taborišču šarili belogardisti. Pred umikom smo pred dve zemljanki še utegnili postaviti poho- dni mini in eno izmed njiju so sprožili nepoklicani obisko- valci. Baje je raztrgala nekaj vojakov, zato so bili posled- je previdnejši. Preostalo so demontirali in nato porušili vse zemljanke. Razkačeni so podirali in uničevali vse, kar jim je prišlo pod roke. Obraz partizana s triglavko na glavi, ki ga je ob dolgih urah stražarjenja na debeli bukvi izdelbel Kobe, je bil razpraskan z bajonetom belogardističnega fanatika. Vse- povsod samo razdejanje.

Razdejanje nas ni zmedlo. Ko se je v gozdu listje nekoliko posušilo, smo ga nagradili na kup in nad globačo, kjer so bile zemljanke, smo napravili začasno taborišče. Na smrečje in listje smo nadevali še slamo in nad njo streho prav tako iz smrečja z raztrganimi ponjavami. Streha je visela dober me- ter od tal na rogovilih, prek katerih so bili položeni koli. To je bil izhod v sili. stočasno smo previdno pregledali prejšnje taborišče in ga začeli urejati, potem ko smo ugotovili, da se nam sovražnik ni maščeval še z nastavljenimi minami.

Življenje je kmalu steklo tako kot pred ofenzivo... Hodili smo na akcije in se vračali v strmino. Okoli božiča je sovra- žnik miroval, zato smo aktivnost usmerili v prehranjevalno področje. Nosili smo čez mejo tudi literaturo in pobirali mine in bombe ob žitni pregradi, povečali smo stike z Ljubljano. Imeli smo še nekaj manjših prask s »kontrarevolucionarji«.

V noči od 26. na 27. december je začelo na gosto mesti, a sneg se ni hotel prijeti. Prej je bilo veliko moče, zmrzali še ni bilo. Metej pa je bil tako silovit, da se je po smrekah nabralo precej težkega snega. Iz spanca nas naenkrat vrže močan udarec. Streha se je sredi noči vdrla in nas pokopala pod seboj. Prenekateri borec je prvi trenutek pomislil na sovra- žnika, ko pa je razumel nasilje narave sredi noči, je začutil olajšanje. Prvotnemu vpitju je sledil smeh, kajti iz snega smo

se kopali kot miške iz moke...

Vode ni bilo potrebno več nositi v breg, saj sta nam obilna moča in sneg omogočila v logorju normalno delo.

★

Partizansko bojevanje je dobivalo vsebolj razrednorevolu- cionarni značaj. To je bilo opazno še zlasti v Dolomitih, zato tudi mi nad hudodelstvi belogardistov nismo bili ravno- dušni. Polagoma smo se začeli maščevati tudi nad belogardi- stičnimi družinami, ki so imele sinove ali očete v postojan- kah. To so ili le blagi ukrepi proti požigom in ropanju okupa- torjev in njihovih plačancev.

Po decembrski ofenzivi so se izpraznile rezerve hrane za zimo, kajti v bunkerjih v Prošci jo je bilo precej. Vse so odnesli belogardisti. Odločili smo se za povračilne ukrepe, še posebno proti tistim družinam, katerih pripadniki so se med ofenzivo najbolj divjaško obnašali. Začeli smo podvojeno s partizanskimi rekvizicijami.

Okrob božiča smo se ponoči nenadoma pojavili na Dvoru in se oglasili v hiši pri cerkvi, kjer sta bila dva sinova pri beli gardi. Oba sta bila prej naša terenca, potem pa sta se spreme- nila v naša najhujša sovražnika. Poznanstvo terena in naših pripadnikov je po njunem odhodu v postojanko belih marsi- kateremu hudo škodovalo.

Prišli smo ravno prav. Pri Mežnarjevih v Dvoru so klali. Ob vstopu so nas z mesarjem vred debelo gledali. Le od kje so se vzeli? Mislili so, da nas je pobrala pravkar končana ofenziva. Nismo se veliko pogovarjali, kratko in jasno smo dali vedeti, da smo prišli na koline nepovabljeni, in da jim bomo pobrali tudi drugi živež. Začelo se je nalaganje ob hudovanju vseh domačin. Spoznali so, da gre zares, zato so hoteli marsikaj prikriti. Mati je z nogo potisnila pod pregrinjalo postelje poln perilnik krvavic, ki jih je mesar pravkar odložil. Partizansko oko pa je bilo budno in izpod postelje smo »obelodanili« vse klobase. Počakali smo še na izdelavo mesenih klobas, pobrali nekaj obleke in hitro odšli v noč. Milo za kruto!

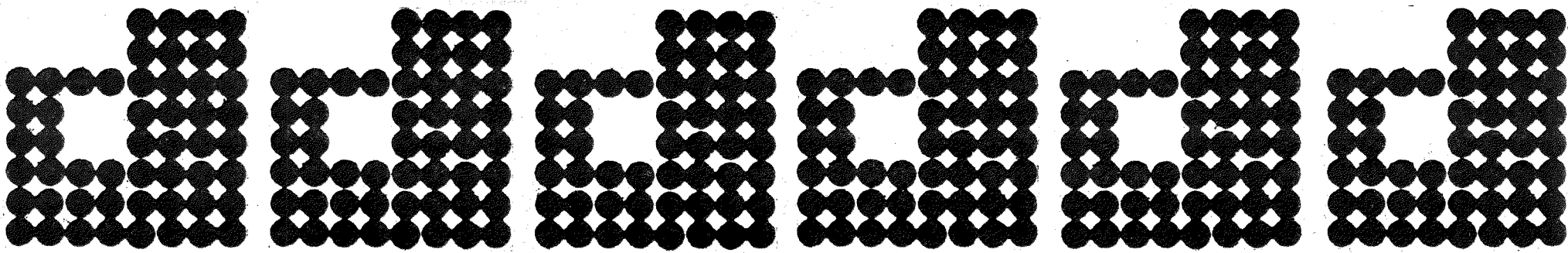
Med pobrano obleko je Miklavčev Vinko našel tudi kraj bivših slovenskih fantov in ga odnesel. Že naslednji dan ga je nataknil s klobukom vred. Težko si ga je nadel, kajti hlače in jopič sta morala biti med seboj povezana s kratkimi paščki, oboje pa je potem povezoval še širok rdeč pas, ki je dajal kratkemu jopiču in »pumparicam« videz uniforme. Oba dela sta oblečenega vkleščila, da se je bilo težko hitro sleči. Ko se

je Vinko pojavil še s klobukom in peresom, je bil podoben pravemu fašistu. Vsi smo se mu smejali. Kmalu je še sam ugotovil nepraktičnost nove obleke, kajti hudo narobe bi bilo, če bi ga začelo črvičiti in bi moral naglo opraviti z izpraznjenjem želodca. Iz zagate ga je rešil Polh, ki mu je preskrbel novo oblečilo...

Okrog novega leta smo pripravili pohod v dobravski mlin. Takoj za mlinom, kakšnih tristo metrov vstran, so bivakirali Itlijani in belogardisti. Niti sanjalo se jim ni, da bodo parti- zani enega izmed njihovih podložnikov razbremenili za nek- žvine, moke, mesa in drugih živilskih potrebščin. Hiteti so morali, kajti mlin je ležal le nekaj metrov pod vzpetino, lahko bi nas presenetili. Naložili smo vozove in se odmik- proti Šujici. Na vozovih so zamirali poslednji glasovi zakla- nih svinj. Potem smo se oddahnili...

K Mežnarju v Dravljah smo odšli na tvegano prehrabeno akcijo 28. decembra. Mežnar in dva sinova so bili člani postoj- ranke prav v Dravljah. Pri akciji smo se morali zavarovati pred postojanko, ki je bila le okrog tristo metrov od Mežnar- jeve hiše. Nekoliko višje nad Kamno gorico je potekala raz- mejitvena meja, nekaj sto metrov pa ljubljanska žična meja. Zato je pri akciji sodelovalo precej borcev. Ena skupina se je napotila v smeri Kraščkove hiše, kjer je bila postojanka, druga pa k Mežnarjevi hiši ob cerkvi. Bilo je že pozno zvečer. Na trkanje nam niso odprli. Tudi na klic Italijana Marija (italijanski dezertar, ki je zaradi sodelovanja s partizani nekaj mesecev prej odrinil v hribe z Viča, kjer je bil pri italijanskih orožnikih), »aprite, sono Italiani«, se niso oglasili. Nekateri borci so že prej planili v hleve in odvezovali živino, drugi v svinjake, da bi klali prašiče. Pri Mežnarjevih so bile doma samo ženske, ki so se umaknile v podstrešne sobe in od tam v napad. Čez nekaj trenutkov so partizane presenetile močne eksplozije bomb, ki so jih ženske metale skozi okno. To je bil obenem že tudi signal za »brambove« v postojanki, ki so začeli divje streljati. Že so mislili na pomoč, a so jih zadržali streli našega orožja. Morali so ostali za zidovjem in počakati, dokler niso partizani odnesli plena. Vsekakor pa so eksplo- zije pospešile zaplembo, kajti položaj je bil dovolj resen. Iz gradu in šišenskega hriba so že švigali žarometi in tudi Itali- jani iz Ljubljane so zaregljali. Odhod je bilo treba pospešiti. Kolona se je že pomikala v smeri Podutika, a Marija ni bil nikjer.

(Se nadaljuje)

DELO

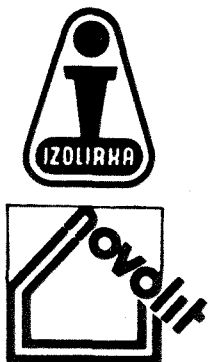
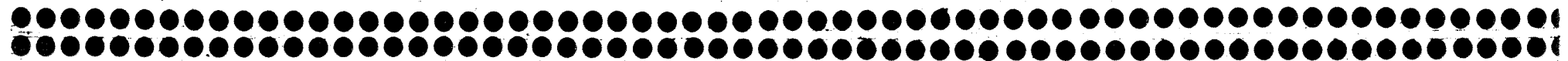
Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in večbarvne klišeje v najmodernejši tehniki.

Časopisno in grafično podjetje, Ljubljana

V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«, Teleks, Naši razgledi, revijo Avto, revijo Stop, revijo Jana, Zabavnik

izolirka
LJUBLJANA

Izolirka
Ljubljana
tovarna izolacijskega materiala n. sol. o.

TOZD NOVOLIT, n. sub. p. – proizvodnja lahkih gradbenih plošč, 61385 Nova vas

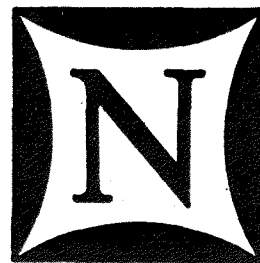
Prodajni oddelek v Ljubljani, Ob železnici 18

telefon: (061) 798-008, 798-011 – prodaja: (061) 42-402
telegram: »Izolirka« Ljubljana
telex: 31585 yu izo

IZDELUJE NOVOLIT IN KOMBI PLOŠČE

VSE BLAGO V ENI HIŠI:

- ZA DRUŽINO IN DOM
- ZA GOSPODINJSTVO
- ZA ŠPORT IN REKREACIJO

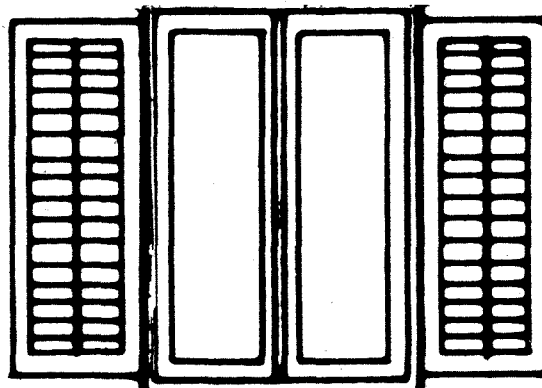
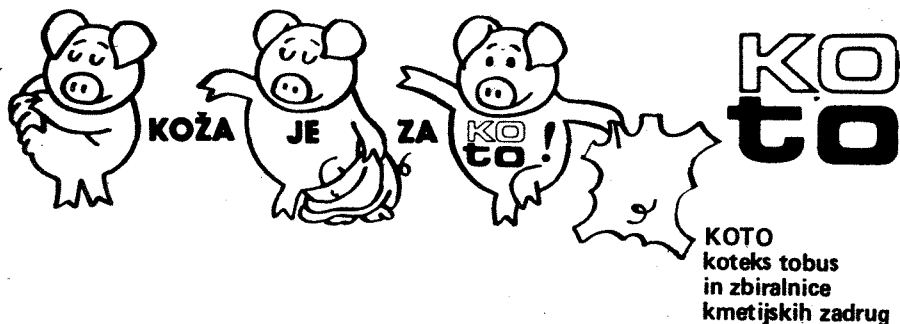
TRGOVSKO PODJETJE
nama
LJUBLJANA

nudi potrošnikom
v svojih veleblagovnicah v

- LJUBLJANI
- KOČEVJU
- ŠKOFJI LOKI IN CERKNEM
- VELENJU
- SLOVENJ GRADCU
- ŽALCU
- in
- na RAVNAH NA KOROŠKEM

- največjo izbiro blaga
- sodobno nakupovanje
- cene, ki so izdelkom primerne
- dostavo blaga na dom
- in
- nakupe na potrošniški kredit.

Odkupujemo svinjske ter ostale kože po ugodnih cenah

Industrija stavbnega pohištva s p.o.
»MIZAR«
VOLČJA DRAGA

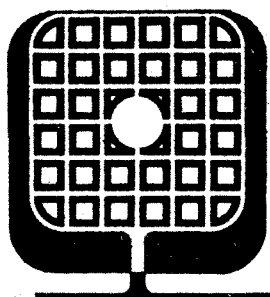
Izdeluje stavbno pohištvo – vezana okna in balkonska vrata s polkni.

Komunala

Nova Gorica

komunalna dejavnost

agroobnova

61001 Ljubljana • Slovenčeva 93 • Jugoslavija

telefon: 344 461, 344 498

TOZD GRADNJE TOZD MEHANIZACIJA DS SKUPNIH SLUŽB

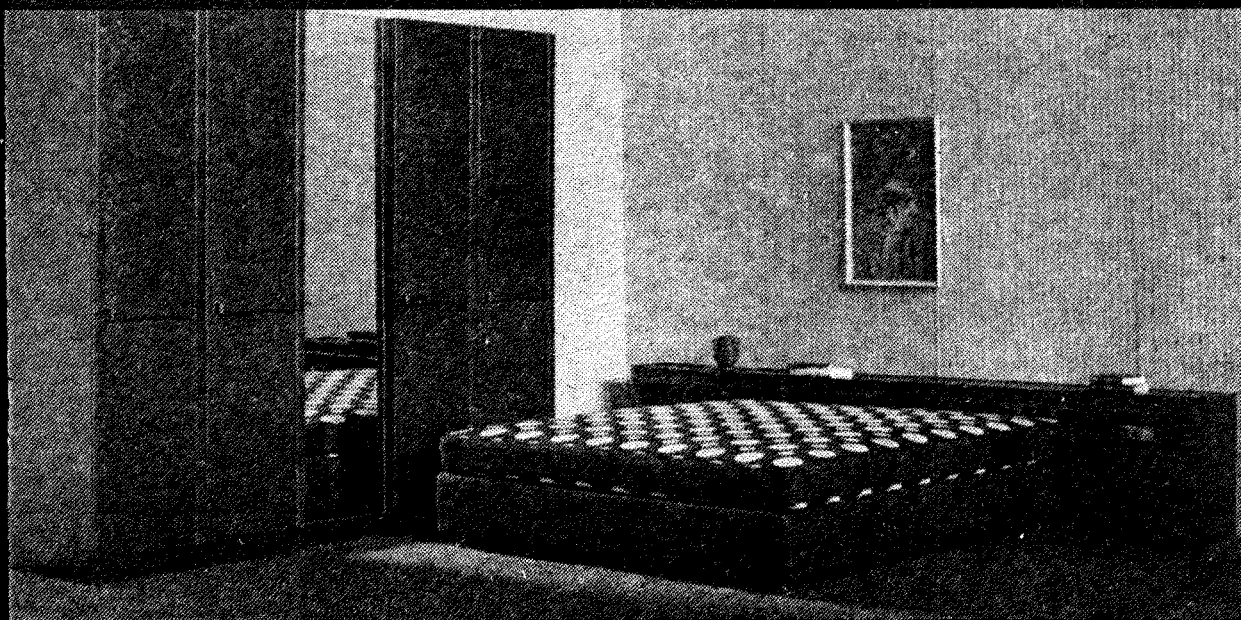
1. a) Graditev vsakovrstnih:

- poslovnih objektov družbenega standarda za trg,
- industrijskih objektov, objektov živilskopredelovalne industrije, objektov za proizvodnjo močnih krmil, hladilnic, silosov in skladišč,
- kmetijskih gospodarskih objektov in kompletnih proizvodnih centrov.

b) Izvajanje nizkih gradenj – cest s pripadajočimi cestnimi objekti, ureditev okolice, kanalizacij, vodovodov in drugih komunalnih instalacij:

1. adaptacije obstoječih objektov,
2. opravljanje vseh potrebnih zemeljskih del za osnovo nasadov in melioracij na podlagi načrtov,
3. pomoč pri določanju in organiziranju primernih kompleksov za skupno obnovo sadovnjakov in vinogradov ter nudenje strokovne pomoči glede načina obnove in izbire primernih podlag in sort,
4. opravljanje geometrijskih posnetkov zemljišč in izdelovanje ustreznih načrtov za obnovo vinogradov in sadovnjakov, za opravljanje melioracij ter za gradnjo naprav za vodno preskrbo v vinogradih in sadovnjakih,
5. opravljanje prevoznih uslug in izposojanje gradbene mehanizacije,
6. organizacija in izvedba inženiring poslov v gradbeništvu,
7. organizacija in izvedba del nizkih gradenj, opravljanje remontnih in servisnih uslug gradbene mehanizacije in izdelava rezervnih delov.

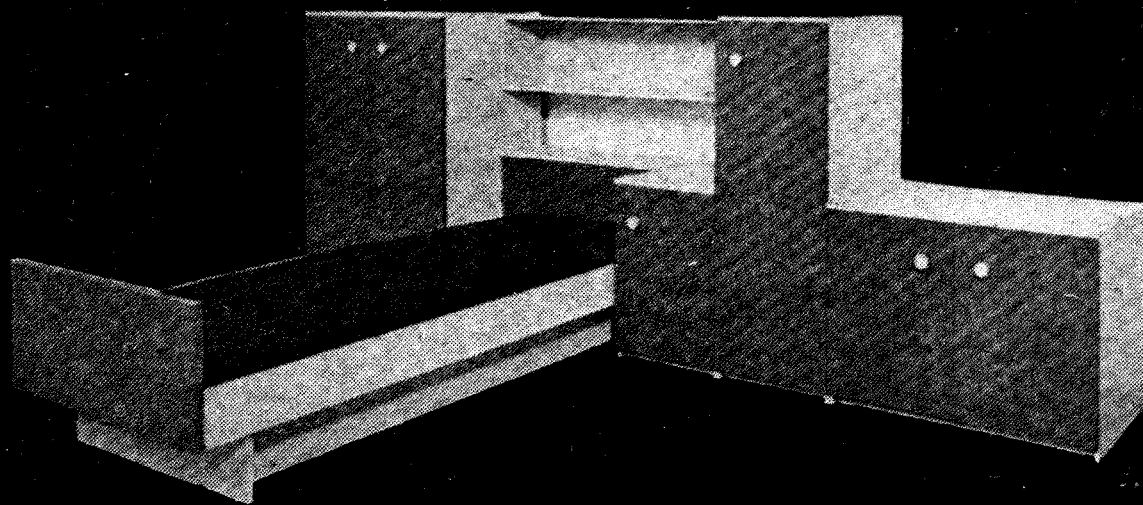
**i
m** tovarna
pohištva
iztok
miren

Tovarna pohištva IZTOK – MIREN

65291 Miren
Slovenija
Jugoslavija
telefon: (065) 72-111
Telegraf: IZTOK MIREN
Telex: 34369 YU-IZTOK

Izdeluje spalnice, otroške
spalnice, pohištvo in kombinirani
program ter opremo objektov

Anton Zalokar

Maja smo na gorjanskem pokopališču pokopali Zimovčevega ata iz Podhoma pri Gorjah. Rodil se je leta 1888 v Podhodu. Bil je aktivist vse od leta 1941.

Janez Muhovec

Doma je bil iz Hraš, kjer se je rodil leta 1904. Že leta 1941 je začel sodelovati v NOG. Konec leta 1943 je odšel k partizanom. Na področju 9. korpusa na Primorskem se je boril do maja 1945. Po vojni se je ukvarjal s kmetijstvom. Umrl je oktobra.

Uršula Kobal

V štiriindevetdesetem letu starosti je umrla partizanska mama Uršula iz Erzelja na Vipavskem. Od nje smo se novembra poslovili na domačem pokopališču. Leta 1942 je začela sodelovati z NOB. Marca 1943 je bila internirana v taborišče Frasnove, od koder se je vrnila ob razpadu Italije. Po vrnitvi se je takoj spet vključila v delo za NOB in sodelovala do konca vojne.

Karel Cizl

Julija lani smo pokopali devetinšestdesetletnega Karla iz Dolenje vasi pri Krškem. Med NOV je bil partizanski kurir in borec Kozjanskega odreda. Za svoje delo je dobil priznanje. Po vojni je aktivno delal v KS vse do prerane smrti. Pokopali smo ga na Sromljah.

Jernej Podlogar

Na pokopališču na Blejski Dobravi so oktobra pokopali tovariša Jerneja, rojenega leta 1909 v Velikem Ločniku. Takoj po okupaciji se je povezal z OF na Jesenicah in septembra 1944 odšel v Jeseniškobohinjski odred, nato pa v Vojkovo brigado. Zaradi poškodbe hrbtenice med vojno je bil leta 1965 predčasno upokojen in bil priklenjen na posteljo.

Vinko Hotko

Oktobra smo se poslovili od člana borbene organizacije iz Dobove. Leta 1941 so ga izgnali na Hrvaško kot mnoge zavedne Slovence. Povezal se je z aktivisti NOV ter pozneje vstopil v Kalnički odred. Bojeval se je v Slavoniji in Hrvaškem Zagorju. Po vojni si je ustvaril družino ter se zaposlil pri gasilcih v Zagrebu.

Franc Mlinar

Na litjskem pokopališču smo februarja lani pokopali komunisto Franca, rojenega leta 1897. Bil je prvoborec v Dalmaciji, član rdeče pomoči Metković Dalmacija in član ilegale NOO. Kot aktivist je ves čas aktivno deloval v vseh družbenopolitičnih organizacijah. Za svoje delo je dobil več odlikovanj.

Jožef Brezavšek-Smreka

V začetku novembra smo se na kanalskem pokopališču poslovili od aktivista in borca NOB. Rodil se je pred 73. leti na Kanalskem vrhu. S partizanskim gibanjem se je seznanil konec leta 1942. Bil je predsednik odbora OF, član ZKS in drugih organizacij. Jeseni leta 1944 je odšel v delavski bataljon v Cepovan in ostal do osvoboditve.

Mirko Rebselj-Feri

V začetku decembra je v Zemunu umrl rezervni polkovnik Mirko Rebselj. Rodil se je leta 1924 v vasi Dobe pri Kostanjevici. Leta 1941 se je vključil v OF in marca 1942 vstopil v Gorjanski bataljon. Z enoto tega bataljona je jeseni 1942 prešel v Cankarjevo brigado. Bil je komandant 4. bataljona. Po vojni je kot oficir služboval v raznih krajih naše domovine. Imel je več vojaških odlikovanj. Pokopali so ga na pokopališču Bežanjska kosa pri Novem Beogradu.

Ana Dimec

Rodila se je leta 1896. Med NOB je bila zvesta sodelavka narodnoosvobodilnega gibanja. Bila je skrbna mati in marljiva delavka.

Milica Brelj

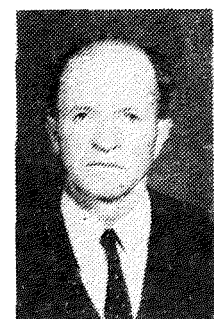
Umrla je oktobra v Lescah. Rodila se je leta 1917 v Kamni gorici pri Radovljici. Takoj po okupaciji je začela sodelovati v OF. Leta 1943 je odšla k partizanom. Leta 1944 so jo Nemci ujeli in odpeljali v koncentracijsko taborišče. Posledice taborišča so jo mučile ves čas po vojni.

Ivan Gustinčič

Rodil se je leta 1911 na Rjavčah. Za NOB je začel delati leta 1942. Bil je borec 6. brigade 13. divizije od začetka leta 1943 do razpada Italije. Nato je bil borec Istrskega odreda do osvoboditve. Za hrabrost in zasluge v NOB je bil petkrat odlikovan. Bil je rezervni kapetan JLA, član ZK od leta 1943 in neumoren družbenopolitični delavec. Pokopali smo ga septembra na pregarskem pokopališču v Brkinih.

Jože Jakič

Rodil se je leta 1914 na Hrustovem pri Velikih Laščah. Bil je med prvimi organizatorji osvobodilnega gibanja jeseni 1941 v tem kraju. Konec decembra 1941 je bil izdan. Italijani so ga najprej odpeljali v ljubljanske zapore, nato v aleksandrijski zapor v Italijo. Čez čas so ga poslali v Dachau, kjer je dočkal osvoboditev. Po vojni je opravljal razne družbeno pomembne funkcije. Junija lani smo se od njega poslovili na novomeškem pokopališču Ločna.

Franc Breščak

Zadnje dni novembra smo pokopali borca tretje prekomorske rigade, rojenega leta 1908 v Modreju. V začetku okupacije ga je sovražnik odgnal v posebne kazenske bataljone v talijo. 5. razpada Italije je 1. na Siciliji. S 3. prekomorsko brigado je spomladi pomagal braniti vzhodni del otoka Visa. Pomagal je pri osvoboditvi drugih otokov, Like in Hrvaškega Primorja ter spomladi leta 1945 Trst.

Amalija Wester

Novembra smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od tovarišice Amalije. Rodila se je v Šentvidu pred petinsedemdesetimi leti. Med NOB je bila vključena v OF kot terenska aktivistka. Izgubila je dva sinova v boju za svobodo.

Franc Razinger

Na Blejski Dobravi smo julija pokopali tovariša Franca. Rodil se je leta 1915 v Ljubnem na Gorenjskem. Tik pred kapitulacijo stare Jugoslavije so ga poklicali na orožne vaje. Nemci so ga kmalu ujeli in odpeljali v nemško vojno ujetništvo. Po enem letu se je izmučen vrnil domov. Septembra 1944 je odšel k partizanom in ostal do osvoboditve v Jeseniško bohinjskem odredu.

Tonček Eržen

Pokopali smo ga septembra. Star je bil sedemindeset let. Z NOG je začel sodelovati leta 1942, leta 1944 pa je odšel k partizanom. Po vojni je bil zelo aktiven družbenopolitični delavec.

Anica Žnidrečič

Novembra smo pokopali v Kanalu aktivistko Anico iz Morškega. Organizirano je začela delati za NOB spomladi leta 1943. Delovala je na Kanalskem vrhu. Kot mladinka je prenašala pošto; bila je predsednica mladinske organizacije in članica Skoja.

Robert Turnšek

Na pobeškem pokopališču v Mariboru smo se maja poslovili od tovariša Robija, borca, revolucionarja, nosilca Spomenice 1941. Rodil se je leta 1922 v Braslovčah v Savinjski dolini. Jeseni leta 1941 je našel stike z OF in začel aktivno sodelovati z NOB. Junija 1942 je odšel v 3. četo Savinjskega bataljona na Dobrovljah. Jeseni leta 1944 so ga poslali na odgovorne dolžnosti v Slovenske Gorice in tam je sodeloval pri osvoboditvi severovzhodne Slovenije. Po osvoboditvi je nadaljeval revolucionarno delo in utrjeval ljudsko oblast v vrstah pripadnikov državne varnosti. Za udeležbo v NOV in družbenopolitično aktivnost v svobodni domovini je dobil več odlikovanj in priznanj.

Anton Pengal

Julija smo se na Jesenicah poslovili od člana borbene organizacije Plavž, rojenega leta 1914 na Jesenicah. Takoj po okupaciji se je vključil v OF v Ljubljani in delal do junija 1942, ko je bil izdan, in odpeljali so ga v taborišče Gonars v Italijo. Po kapitulaciji Italije so ga na poti aretirali in poslali v italijanskimi vojnimi ujetniki v taborišče v Nemčiji, kjer je ostal do osvoboditve.

Marija Modic

Rodila se je leta 1911 na Bločicah pri Cerknici, kjer smo jo oktobra letos tudi pokopali. Delala je za partizane in jim kot gostilničarka nudila toplo pribežališče.

Anton Goričnik

Rodil se je leta 1898 na Studenčicah pri Lescach. Že kmalu po začetku okupacije se je vključil med aktiviste NOB ter ves čas aktivno sodeloval v narodnoosvobodilnem odboru. Tudi po vojni je aktivno delal v družbenopolitičnih organizacijah.

Janez Fojkar

Na pokopališču Bitnje pri Kranju smo pokopali tovariša Janeza, rojenega leta 1904. Bil je borec Prešernove brigade od marca 1944.

Tone Vučajnik

Na dobovskem pokopališču smo se novembra poslovili od člana borbene organizacije. Zgodaj se je povezal z Osvobodilno fronto; bil je odbornik ter je po svojih močeh pomagal vse do osvoboditve. Po vojni je pomagal pri obnavljanju gasilskega društva ter povsod, kjer je bilo potrebno.

Franc Langus

Junija je umrl tovariš Franc, rojen leta 1911 v Lescach. Bil je aktivni borec NOB od leta 1943. Po vojni je delal v Tovarni verig Lesce in je mnogo prispeval k razvoju tovarne.

Viktor Novak

Decembra smo na pokopališču v Vnanjih Goricah pokopali tovariša Viktorja, rojenega leta 1894. Bil je prevojni aktivist, leta 1942 so ga odpeljali v internacijo, od koder se je vrnil leta 1945 slep. Kljub temu je še dolgo delal v raznih organizacijah.

Vez, ki jo želimo ohraniti

Vse poti in steze, ki vodijo v Dražgoše, pa naj bo iz bohinjske, kranjske, radovljanske ali škofjeloške smeri, so preteklo nedeljo spet oživele. Po njih so hiteli tekmovalci s smučmi in brez njih ter udeleženci zimskošportne manifestacije Po stezah partizanske Jelovice in v Dražgošah počastili spomin na legendarni boj Cankarjevega bataljona, na padle borce in domačine ter hkrati sebi in svetu tudi tako potrdili našo obrambno pripravljenost, saj je eno izmed tekmovalcev potekalo pod geslom V pohodu pripravljeni na boj!

Po poteh narodnega heroja Lojzeta Kebeta-Štefana je naslov tekmovalnega pohoda ZRVS in ZSMS? ki je že osmo leto imel izhodišče v žebjarški, partizanski Kropi in

sodi seveda v okvir prireditve in tekmovalni Po stezah partizanske Jelovice. To tekmovalstvo vsako leto razpiše RK ZRVS in RK ZSMS, tehnična izvedba pa je v rokah občinske konference ZRVS Radovljica z izdatno pomočjo požrtvovalnih članov strelske družine Podnart in športnega društva »Plamen« iz Kroke, kjer letos na predvečer tekmovalnega dne, žal, ni bilo partizanskega mitinga. V sindikalnem domu v Kropi se je v nedeljskem jutru zbralo 51 šestčlanskih ekip, (po trije rezervni vojaški starešine in po trije mladinci), in po reportu predsednika občinske konference ZRVS Radovljica Janka Stuška sekretarju RK ZRVS Bojanu Fertinu ter po njegovih pozdravnih besedah se je začelo tekmovalstvo.

Najprej reševanje topografskih nalog, nato reševanje taktične naloge za rezervne vojaške starešine na temo Vod v obrambi, kar je sicer letos obvezno za rezervne vojaške starešine. Mladinci pa so reševali testna vprašanja iz študijskega gradiva, ki je bilo objavljeno v reviji Naša obramba in sicer v okviru teme: »Oborožene sile v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja« in »Odvisnost značaja oboroženih sil od značaja družbe« ter »Družbenopolitična narava oboroženih sil«. Po tem je vsaka ekipa odšla na strelišče in po streljanju z malokalibrsko puško začela 12 km dolg tekmovalni pohod iz Kroke prek Jamnika do Dražgoš.

Med potjo, kmalu potem, ko so tekmovalci

premagali hudo strmino, so se zaustavili pred spomenikom narodnemu heroju Lojzetu Kebetu-Štefanu, udeležencu legendarne dražgoške bitke, se poklonili njegovemu spominu in odhiteli dalje proti cilju v Dražgošah. Rekorder je bila ljubljanska občina Center, saj je tekmovalo kar sedem ekip iz Kroke do Dražgoš, v eni izmed teh pa je bil predsednik IS SML Albin Vengust, edini spomeničar in hkrati najstarejši tekmovalec med rezervnimi vojaškimi starešinami. Potem, ko je prestopil ciljno črto je tovariš Vengust takole strnil svoj vtis:

»Kar lepo smo premagovali strmino iz Kroke proti Jamniku. Vreme nam je bilo naklonjeno: lepo pa je bilo tudi to, da smo tekli skupaj z mla-

Zmagovalna ekipa VP iz Kranja: Sašo Golob, Ivan Fajfar, Franc Miklavčič, Stane Lotrič, Ivan Piber, Darko Mrak in Branko Orešek

Foto: S. Nikolić

dinci, zato, ker se v tem tudi odraža vez med starejšimi in mladimi, tista vez, ki jo pravzaprav želi-

mo držati v spominih na NOB. »
STAŠ
Fotografije Svetislav Nikolić

Bogatejši za mnoga spoznanja

V tekmovalnem pohodu Po poteh narodnega heroja Lojzeta Kebeta-Štefana iz Kroke do Dražgoš je že tretjič zapored osvojila prvo mesto ekipa iz Brežic, s tem pa seveda tudi prehodni pokal v trajno last. V tej zmagovalni ekipi so že kar pet let rezervni vojaški starešine: **Anton Ajster, Ro- van Polde in Drago Vim- polšek ter mladinci: Bo- ris Pleterski, Bogdan Ro- mih in Milan Stojiljkovi- č.**

Po tem, ko se je val navdušenja polegel, in ko so udeleženci tekmovalni Po stezah partizanske Jelovice in slavlja v Dražgošah začeli odhajati v dolino, smo že bili sredi pogovora z zmagovalno ekipo ZRVS in ZSMS. Tone Ajster je njihov vodja. Vprašali smo ga, kje je ključ, da osvaja prva mesta. »Mi smo letos že šestič v Dražgošah, pravzaprav iz Kroke smo že šestič prišli sem, vendar nikoli doslej nismo kovali načrtov, da bomo prvi. Zmeraj se skromno, športno in pa seveda požrtvovalno borimo do kraja, seveda pa se doma pripravljamo na to.«

Vam priprave za tovrstna tekmovalstva jemljejo veliko časa?

»Seveda. Pripravljamo se preko celega leta in to ne samo kot tekmovalci; pripravljamo se vsesplošno, ker ne računamo samo na tekmovalstvo, temveč mislimo, da mora biti vsak človek pripravljen ne samo za tekmovalstvo ampak tudi za delovanje SLO. Zavedamo se, da je v pri-

Poklonitev ob spomeniku narodnemu heroju Lojzetu Kebetu-Štefanu

Foto: S. Nikolić

pravah na splošni ljudski odpor poleg idejnopoli- tične zavesti, vojaškostro- kovnega oziroma obrambnega znanja pomembna tudi kondicijska pripravljenost in vzdržljivost.«

Kako ste izbrali ekipo, ki je, če se ne motim, že nekaj let v istem sestavu? Besedo je povzel Polde Rovar:

»Da, mi trije rezervni oficirji smo se že na naših tekmovalstvih »ujeli«, toda ko smo prvič zvedeli za razpis tega tekmovalstva Po poti narodnega heroja Lojzeta Kebeta-Štefana smo vso pozornost posve- tilo mladinski trojki. Mo- rajo biti dobri strelci in hkrati vzdržljivi, se pravi športniki. Na gimnaziji smo iskali med tistimi, ki so trenirali atletiko in bili dobri učenci in aktivni v mladinski organizaciji. Imeli smo srečo, pred pe- timi leti smo bili deveti v tej isti sestavi. Če ne bi bila naša šesterica v bre- žiški občini izbrana za to tekmovalstvo, bi šli sami, kajti Dražgoše so za nas resnično takšno doživet-

je, ki ga je težko opisati z besedami. Seveda bomo še tekmovali.«

In še mnenje enega iz mladinske trojke. Boris Pleterski:

»Veste, ko sem bil prvič v tej ekipi in premagoval 12 kilometrov dolgo pot od Kroke do Dražgoš, sem bil dijak 2. razreda gimnazije v Brežicah, zdaj pa sem študent fakultete za strojništvo v Ljubljani. Vsako leto sem bogatejši za mnoga spoznanja obrambne abe- ce in vsakič, ko rešimo naloge in napolnimo tar- če, in ko nam štarter da znak, da vzamemo pot pod noge vsakič razmiš- ljamo o prvi partizanski zimi, vsakič gledamo v mislih nekako nov, svoj film o takratnih dražgo- škinih položajih in naših ju- naških borcih, ki so vede- li, da se borijo za novo, delavsko stvar ter izboje- vali svobodo, ki jo bomo mi, če bo treba, branili.

Naša šesterica je postala kar trden kolektiv, ki ve, kaj hoče.

Staš

Tekmovalstva sredi vojne vihre

Sredi hudih bojev 9. korpusa NOV je bilo v osvobodnem Cerknem 20. in 21. januarja 1945. leta smučarsko tekmovalstvo v patrolnem teku, veleslalomu in skokih. Tekmovalo je 45 smučarjev borcev, ki so prihiteli z borbenih položajev. V teku patrolj je zmagala Prešernova brigada, ki jo je vodil Roman Stane, v veleslalomu Janko Štefe, v skokih pa junak Planice Rudi Finžgar.

Takrat petnajstletni Peter Podgornik iz Čepovana se rad spominja te partizanske smučarske tekme v Cerknem. Bil je v radiotelegrafski šoli 9. korpusa NOV. Opogumil se je in prosil inštruktorja tečaja Alojza Širca, da bi mu opravičil izostanek od pouka zaradi smučarskega tekmovalstva v Cerknem.

»Poznal je moje doteda- nje smučarske uspehe in zato mi je dovolil. Posodil mi je še angleško brzostrelko, ki je bila prikladnejša od moje karabin- ke. Dolga in naporna pot se je vlekla od Čepovana do Cerknega. Izvedel sem, da so tekme v veleslalomu že mimo. Torej skoki,« sem pomislil. Približal sem se skakalnici, kjer se je trlo ljudi. Ob pogledu na velikanko sem se prestrašil in odstopil od tekmovalstva. Skupaj z ostalo vrvečo množico sem občudoval skoke Štefeta in Finžgarja. Za nekaj trenutkov so tekmo prekinila zavezniška letala, ki so s padali spuščala

vojaški material za našo vojsko. Že v naslednjih nekaj minutah se je odločil vrstni red prvih treh uvrščenih: Finžgar, Po- točnik, Štefe.«

Ob zvokih partizanske godbe so se ljudje razhajali. Pozno ponoči se je Peter vrnil domov, toda tokrat se mu je zdelo, da je pot krajša. Bilo je to nepozabno doživetje sredi vojne. Škoda, da je zamudil tekmovalstvo v svoji disciplini, v veleslalomu.

Letos se bodo v Cerknem že petič srečali borci smučarji. Zbrali se bodo ob 8.30 pred osnovno šolo. Pomerili se bodo v smučarskih tekih in veleslalomu, popoldne pa bo prijetno tovariško sreča-

Petru Podgorniku iz Čepovana, učencu radio- telegrafske šole 9. korpu- sa, je bilo takrat šest- najst let. Sedaj je upoko- jen geometer v Novi Go- rici in znan smučarski delavec.

nje v dvorani tovarne Eta. Partizani smučarji, vab- ljeni ste!
M. R.

Na smučarskem tekmovalstvu v Cerknem ja- nuarja 1945, ki ga je organiziral štab 31. divi- zije 9. korpusa NOV so zmagovalcem podelili domiselne smučarske partizanske diplome. Podpisali so jih komandant divizije Evgen Ma- tejka in člani sodniške komisije Kržišnik in Tone Ažman. Avtor diplome je neznan. Pro- simo vse člane štaba divizije, propagandnega odseka, člane sodniške komisije in tehnike v Cerknem, da pošljejo podatke v osnovno šolo v Cerknem na zgodovinski oddelk.

Piše: Miloš Rutar

1

Borke, aktivistke in rekreacija

O problemih in posebnostih rekreacije žensk v zreli dobi je v strokovni literaturi malo napisanega. V pomoč nam bodo zopet nekatera dognanja strokovnjaka prof. Draga Ulage. Seveda pa bodo izkušnje in nasveti naših tovarišic še kako poučni in dragoceni.

Kapital mladosti je treba oživljati

O rekreaciji, ki ima nalogo, da človeka aktivira in ohranja kot aktivno osebnost, smo že govorili. Ko pa se življenje prevesi v drugo polovico, je vse bolj prisotna želja po ohranitvi delovne sposobnosti in zmogljivosti.

Prvi znaki staranja prizadenejo prav ženske. Želijo si ohraniti gibko postavu, prožno hojo, živahnost in mladosten videz.

Prišla so leta, ko moramo kapital mladosti oživljati in ga ohranjati z delom in športno rekreacijo. To ni tekmovalstvo na športnem polju, to je tekmovalstvo s samim seboj, med lagodnostjo in aktivnostjo, med za zdravje škodljivimi in koristnimi navadami, ki življenje starejših popestrijo. Pri športni rekreaciji gre za sprostitve, razvedrilo, ustvarjalno porabo prostega časa, ki ga imajo starejši veliko.

Se vedno nekateri mislijo, da se ženske ob vsakodnevnem domačem delu dovolj sprehodijo in rekreirajo. To so zmotna in zastarela mišljenja! Za ženske v starejših letih, piše prof. Uлага, so priporočljivi hoja in sprehodi v naravi, plavanje na morju in pozimi v zaprtih bazenih, odbojka, proste vaje in telovadba, pohodi v gore, gobarjenje in delo na vrtu, zimski sprehodi na smučeh ter smučanje in tenis za tiste, ki so se že v mladosti bavili s tema športoma. Še posebej svari pred pretiravanjem in proti naprezanjem. Vaje v naravi naj trajajo dolgo in še posebno ženske se morajo strogo držati pravila: povsod mora biti mera, rajši malo manj kot preveč, nič ne sme zdravju škoditi!!

Čim več iz zaprtih stanovanj in blokov, štirih sten, iz sivine življenja. Čim več v naravo, v družbo svojih vrstnic, na sprehode z vnuki! Čim manj bo razmišljanja, brezdelja, tabletomanije in letanja okoli zdravnikov, več bo v življenju vedrine, boljšega počutja in zadovoljstva.

Tudi štirinajstdnevna ali vsaj mesečna srečanja s svojimi vrstnicami, klepet ob kavici in srečanja s soborci so za počutje in razvedrilo še kako potrebni. Dve tovarišici, sta spregovorili o svojih pogledih, življenjskih izkušnjah, aktivnostih, o današnjem življenju in rekreaciji.

Pripoved obveščevalke Sonje

Sonja Šifrer je doma iz Petrovc pri Celju. V Beogradu je pred vojno končala šolo za medicinske sestre. Rada je hodila telovaditi k Sokolu na Senjak, po končani šoli pa se je zaposlila v Ormožu. Med okupacijo je ilegalno delovala v skupini, ki jo je vodil Zlatko Kovačič. V partizane je vstopila marca 1944, v Gorenjski odred. Bila je bataljonska bolničarka. Pod Stolom, nad »Jagerskimi bajtami«, kjer se je zadrževal Planinčev bataljon, so zgradili ambulantno.

»Konec aprila 1944 sva se s Kristlom vračala proti ambulanti, kjer je bilo tedaj devet ranjencev. Nemci so hoteli iznenaditi bataljon, ki pa se je že prej umaknil. Padla sva v zasedo in le iznajdljivost, hitrost in okretnost so nama rešile življenje, vse ranjence pa so Nemci zverinsko pobili.«

Poleti je domačin Polde Bogataj iz Begunj v Dragi zgradil drugo ambulantno. Ko sta prišla v ambulantno Francka Pacek in dr. Debevc je bila Sonja premeščena v štab Kokrškega odreda za sanitetnega referenta. Toda bolj jo je vlekla in zanimala obveščevalna služba. Jeseni 1944 je postala članica obveščevalne točke Triglav, pri Tinčku Nadižarju, na Poljški planini, pod Stolom, potem pa v obveščevalnem centru Kokrškega odreda, pri Francu Jagodicu-Krstanu. Po vojni je bila do upokojitve uslužbenka v sekretariatu za notranje zadeve.

Tudi danes je še vedno vedra, delovna, vitalna, njen užitek in konjiček pa so stenografija in gore.

»V Petrovcih sem bila nekaj časa v Sokolu vodnica naraščajnic. Do planin sem imela nekaj odpor. Toda partizanstvo na Gorenjskem in mož Savo, doma iz Žirovnice, sta me navdušila za izlete v planine. Vsa leta po vojni zelo radi, cela družina, z možem, hčerko in vnukoma obiskujemo gore. Planine obiskujemo načrtno, prehodili smo: zasavsko, savinjsko in najdaljšo slovensko transverzalo, mnoge vrhove Savinjskih, Kamniških Alp, Karavank in Julijcev. Tudi na Triglavu smo bili že večkrat.

Lani so za nami vzponi na Kokrško in Savinjsko sedlo, na Raduho, Večkrat smo šli na Ratitovec, Blegoš, Ljubnik, v škofjeloško hribovje, kjer so prijetne kmečke domačije, prekrasni razgledi in urejene planinske poti. Gore obiskujemo tudi, če nam vree ni naklonjeno, če je megla, če rosi in tudi pozimi. Res, mnogo hodim, tudi v službo in na trg grem vedno peš.

Ob prostem času pa tudi rada obdelujem vrtnič, sadim in obiram zelenjavo. Zdravje je kar dobro, počutje tudi, samo časa mi vedno primanjkuje«, je hudomušno končala svojo pripoved obveščevalka Sonja.

(Se nadaljuje)

Kako otroci doživljajo svet okoli sebe

Bežigrajska likovna razstava

Razstava otroških slikarskih in grafičnih del Pionirskega doma – centra za kulturo mladih v Ljubljani, ki so jo zaključili pred nekaj dnevi v Bežigrajski galeriji, je postala že tradicionalna. Letošnja razstava je bila posvečena mednarodnemu letu otroka in je želela opozoriti predvsem na ustvarjalnost otrok v predšolski dobi.

Grafike in risbe predšolskih ter šolskih otrok si je ogledalo več kot šeststo obiskovalcev. »Pogrešamo organizirane obiske šolskih skupin iz drugih občin,« pravi vodja galerije Tomaž Bole. »Največ pride mladih. Morda prav tu najde kdo izmed njih smerokaz do likovnega oddelka v Pionirskem domu.«

Likovni pouk v Pionirskem domu zapolnjuje vrzel med risanjem v vrtcu, šoli in akademskim študijem likovne umetnosti, saj razen na specializirani srednji šoli za oblikovanje rednega likovnega pouka ni. Pionirski dom, katerega predhodnica je bila Pionirska knjižnica, poskuša z vzgojo otrok in mladine na različnih področjih kulture in estetike odgovoriti na zgoča vprašanja in interese, ki jih prinaša čas. Likovna umetnost je ena od zvrsti estetske vzgoje, ki pomagajo oblikovati vsestransko otrokovo osebnost v zrelega človeka. Otroci se likovno izpovedujejo in išče stik z okolico.

Akadska slikarja Lado Pengov in Drago Hrvacki v sproščenem vzdušju uvajata svoje učence v svet slike, grafike in kipa. »Vsak, ki kaže zanimanje, lahko pride k nam,« pripoveduje akademik Drago Hrvacki. Sedaj imamo približno 260 učencev. Prihajajo Ljubljancani, pa tudi iz

Domžal, Kamnika in Liti-je. Naše prostorske zmogljivosti so skromne. Pomoč si ometamo od celodnevne šole, na katero naj bi prenesli del naše dejavnosti.«

Prednosti likovnega pouka v Pionirskem domu? Pomembno je, da pouk vodi strokovnjak, vrvzaprav aktivni likovnik. Manjše skupine otrok omogočajo individualno delo. Pedagog se lahko popolnoma posveti posamezniku, odkriva in mu pomaga razvijati njegove sposobnosti. Poleg tega je v šoli za določeno učno uro točno določena tema in učenci ne morejo sproščati svoje domišljije. Tu pa se pedagog z učencem dogovarja, obdeluje določeno temo in vzbuja v njem navdušenje.

Če hočemo, da bodo ustvarjali na temo narodnoosvobodilnega boja, tedaj preberemo kako partizansko zgodbo ali pesem. Predvsem mlajši imajo radi pripovedi o kurirskih in partizanskih bolničarjih. Ni nam škoda časa, če se moramo z njimi na dolgo pogovarjati »zakaj« in »kako«. Vsak trenutek se nam obrestuje v otroških likovnih stvaritvah.

Učenci radi prihajajo. Nekaterim se zdi celo premalo, da se srečamo samo enkrat tedensko za dve šolski uri. Tu ni ocen, zato sproščeno vlečejo čopič, tudi če je terba slikati na steno. Otrokova samozavest in vera v lastne zmogljivosti rasteta. Nekaj je takih, ki prihajajo že sedmo ali osmo leto. Največje veselje za likovnega pedagoga je, če pri takih ugotovi uspešne sadove svojega dela. Sicer pa je naš cilj privzgojiti okus, da bodo znali ločiti dobro in slabo, lepo in grdo, da bodo sposobni opazovati. Nekateri naj-

dejo prav tu svoj poklic.«

Ob vsej prostosti, ki jo ima domišljija, pa se ob pedagogu-umetniku naučijo otroci posebne discipline in logike, ki jo narekuje določena slikarska, grafična ali kiparska tehnika. Razen z osnovnim gradivom in orodjem je oddelček opremljen tudi s tiskarskim strojem za monotipijo, linorez, jedkanico in suho iglo, pa tudi s keramično pečjo, v kateri žgejo otroci svojo glinasto plastiko in keramiko.

»Ko otroci sami ocenjujejo svoje izdelke, so zelo kritični in zelo tenkočutni,« pravi Drago Hrvacki. »Svoje dosežke pokažejo na občasnih razstavah oddelka ali na kakih drugih otroških manifestacijah doma in na tujem. Lani smo prejeli kar osem priznanj.«

Listam po spominski knjigi Bežigrajske galerije. Med opombami obiskovalcev je zapisano: »Strokovna domišljija risb je zame največja umetnost.« Andreja, Lili in Fani pa so zapisale: »Slike so zelo domiselne. Všeč so nam.«

Tudi slikarji prihajajo. V tem, ko si skrbno ogledajo stvaritve mladih likovnikov, ne štedijo pohvalami. Zavedajo se naloge in skrbi odraslih, da na nevsiljiv način usmerjajo otrokovo potrebo po likovnem izražanju in ga seznanjajo s tehnikami likovne ustvarjalnosti. Otroci ustvarjajo to, kar čutijo in doživljajo, zaznavajo in mislijo o sebi, vrstnikih, odraslih in o svetu, ki jih obdaja. To ni gola projekcija sveta. Iz otroških likovnih stvaritev izžareva čista in preprosta misel.

Živa Drole

Miha Mulej, star devet let in pol, je svoj linorez naslovil Zamišljeni partizan.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

V imenu varovancev
podaljšanega bivanja
na OŠ Šenčur zapisala
Anka Vojakovič

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

Ivan Močnik

Iz nič smo naredili veliko

Človeško življenje je sestavljeno iz lepega števila avtobusnih postaj. Stopiš v avtobus, izstopiš, vmes se nekaj zgodi ali pa ne, za prvim ovinkom grenko spoznaš, da si prevaran, pa spet vstopiš, se pomešaš med ljudi in tako naprej do naslednje postaje, ko spoznaš, da je bilo nekaj dopolnjenega, usodno zvezanega s tvojim življenjem, in da poslej ni več poti nazaj, da je tudi tisto, kar je pred tabo, negotovo, zabrisano. Postaje nosijo s sabo ljudi, ljudje preklinjajo postaje, avtobusi zamujajo ali pa sploh ne prihajajo in naposled je takšno tudi življenje. Tisto pač, ki si ga ne zamišljamo.

Močnikovo življenje, in o življenjih je težko pisati, je sestavljeno iz kdo ve koliko postaj, srečnih in nesrečnih, prej takšnih, ki niso ožarjene z veseljem praznika. Na obrobju Kozjanskega, v zaselku blizu Šentjurja pri Celju, ga je rodila mati, da bi mu življenje, ena tistih postaj na tako dolgi progi, potisnilo v roke popotno palico in ga zgodaj, čisto nerazumevajočega, odpravilo v svet, ki je menda rezal boljši kos kruha. Ta svet se je za Močnika začel na Jesenicah, v nekem gradbenem podjetju, toda mladi Kozjanec je bil dovolj trmast, da mu to ni bilo dovolj. V železarno moram, mu je ključalo, to nekaj pomeni. To in nič drugega. In je lezel in lezel po stopničkih, spodrsnilo mu je kdaj pa kdaj, hudo spodrsnilo ob praznem žepu in s slino v grlu, prilezel pa je vendarle. Krampal je na železniških tirih v železarni, potiskal voziček, do vrha naložen, mišice so pokale in divjale po telesu kot utrujeni, zbegani in preplašeni konji, naposled pa je naredil izpit za voznika električne lokomotive.

Vožnja je bila res počasna in veliko postaj je imela in vse bi bilo prav, če se ta življenjski avtobus ne bi ustavil in Močnika pustil na cesti, brez pojasnila, brez tople šoferjeve besede. Tako so jih pač puščali.

Potreben jim je bil, Močnik s Kozjanskega. In oni so bili potrebni njemu. Partizani. Že od začetka vojne pa vse do odhoda k partizanom, marca 1944, je sodeloval z njimi. Nekaj mesecev pozneje se je začelo resnično potovanje: zaradi izdaj-

stva je bil ujet in prepehlan v Begunje. V celico št. 3. Petintrideset dni samice. Še sreča, da niso vedeli, da je Močnik bil partizan Vojske državne varnosti. Kljub vsemu je odromal v Dachau, videl vse tegobe mračnjastva srednjega veka, prefinjenega mučenja dvajsetega stoletja.

In vendarle se je vrnil.

Spet so zadivljale mišice, poblaznili konji navdušenosti, premaganega strahu, veselja in sreče.

Partija je marsikaj zahtevala od človeka in Močnik se je prelevil v sindikalnega delavca, tisti Močnik, ki je ljubil stroj, ga razumel, in ga cenil, ljubkujoče kot mati otroka.

Ni strpel za pisalno mizo. Ni in ni. Odšel je nazaj, med tovarniške tire, med naoljene sotovariše, dimnike, sirene...

»Iz nič smo nekaj naredili. Kar tako, čez noč. Zagnani in veseli. Disciplinirani. Če nisi hotel delati, so ti rekli nasvidenje. Ubogati je bilo treba. Dobro delati. Čas ni bil prizanesljiv. Tako malo vsega smo imeli. Zdaj gledam in se čudim: vsak bi bil rad v pisarni, ljudje se izogibajo delu in vendar smo govorili »delu čast in oblast«. Vsak ne more biti mojster. Napredovanje naj pomeni priznanje delu, naj prihaja od dela, ne iz zvez ali ker je takšno in takšno delovno mesto pač treba zasesti. Ker tako zahteva sistematizacija, četudi za ceno nestrokovnosti. Nikoli doslej nismo tako zelo radi uhajali z dela kot to znamo danes. Priznajmo: včasih smo se bolj zavedali, da delamo zase, za nas vse...«

Močnika sploh ni treba opisovati. Besede kar vre-

jo iz njega in odkrivajo odkritosrčneža. Miza postaja igrišče. Žoga misli, izrečenih in neizrečenih, se kotali med nama. Močnik jo vrača nazaj, v igri je, v pošteno igri, ko pravi, da smo neresni, da vodstva organizacij združene dela še vedno niso dovolj povezana z delovnim človekom. »V železarni v Ravnah, kjer sem bil vsa zadnja leta, smo imeli štrajke, res je, krivi pa smo bili sami. Marsikaj nas tepe po glavi. Kako, za vraga, smo se navadili valiti bremena z enih ram na druge, prepuščati odgovornost, otrsati se vsega neprijetnega. Navsezadnje življenje ni kresovanje, veselica, kjer jo tudi dobiš po glavi, če nisi človek na mestu.«

Odgovornost. Pri tej besedi se Močnik ustavlja nenehno. Pripoveduje, da so borci v železarni opozarjali na to dejstvo, izhajajoč iz izkušnji. Človek se utruji, utruji se tudi stroj. Ni prijetno, če slišiš, češ, slišite vi borci, nehajte sitnariti, vse to že vemo. »Gotovo, nič novega nismo povedali. Rekli smo pač, da je čas, da prenehamo pohajkovati med delovnim časom, da vsakdo pošteno, odkritosrčno prevzame krivdo, če je pač kriv, na svoje rame in... zdravo. To smo rekli. Ne vsi. Ni namreč prijetno povedati, da je tudi zagretost, nekdanja revolucionarnost borcev, precej padla. Medalja ima dve plati. Pozabili smo se boriti proti pretiranemu razmetavanju denarja. Nismo bogata družba, nismo še. Včasih na glas kričimo in kažemo s prstom na denar, ki ga niti ni tako veliko, čisto tiho pa smo, kadar zapravljamo velike vsote. Ko zaženemo vik in krik o varčevanju, začnemo pri skromnih rečeh. Vselej. Navadimo se, za vraga, že enkrat odkrito s prstom pokazati na krivce, tako kot smo to delali včasih. In naj bo tako povsod, kjerkoli. Tudi na vrhu. Vsi smo odgovorni za vse in vsak vsakemu za vse.«

Za ljudi Močnikovega kova pravimo, da nimajo dlake na jeziku. Da so strupeni, slišimo za vogali. In še, da si je z njimi treba biti dober, pa naj govori kar hoče. Močnik pa hoče pošteno igro, tudi sedaj, ko avtobusne postaje njegovega življenja niso več tako na gostu in ga ne mečejo več na cesto.

Milenko Strašek

V barakah še več kot 500 družin

Po približnih ocenah je bilo ob koncu leta 1979 v Ljubljani več kot 500 družin z najmanj 180 otroki, ki živijo še v barakah.

Za reševanje stanovanjskega vprašanja delavcev in njihovih družin, ki živijo v barakah in v drugih za življenje neprimernih objektih, so potrebna ogromna denarna sredstva. Po nekkih ocenah je potrebno najmanj dve milijardi dinarjev. Če tega problema ne bomo reševali sistematično in odločno, se bo stanje še poslabšalo, in takrat bo za reševanje stanovanjskega vprašanja teh delavcev in meščanov potrebno mnogo več denarnih sredstev in napora.

Mnogo znakov kaže, da se to ne bo zgodilo! Ljubljana bo v letu 1980 uspela zaustaviti nadaljnje širjenje barak in rešiti stanovanjske probleme vsaj za tiste delavce in njihove družine, ki jim je primerno stanovanje najbolj potrebno.

BORBA - 7. januarja 1979

Nadurni vzrok

Ko je analiziralo, kako dohodek, celo narodnega, resno načenjajo izostanki z dela, je vodstvo jugoslovanskih sindikatov prišlo do nekaterih presenetljivih dejstev: eden od vzrokov vse večje odsotnosti z dela je - tudi nadurno delo.

Tako je v letu 1979 v Jugoslaviji vsak mesec v povprečju nadurno delalo več kot 600.000 delavcev in to največ konec leta, ko je bilo treba izpolniti plan. Za njihovo nadurno delo je bilo izplačanih šest milijard dinarjev, prav gotovo pa je mnogo tako zasluženega denarja »pojedla« tudi bolnišnica, saj ti delavci pogosteje in opravičeno ostajajo doma.

NOVOSTI - 7. januarja 1980

Aplavz

Z aplavzom največkrat nagradimo dobre in vsebinske govore. Toda - nedolgo tega je v skupščini Jugoslavije dobil aplavz človek, ki ni govoril.

Tovarišica predsednica, tovarišice in tovariši delegati. Glede na to, da je moja razprava v celoti zajeta v predhodnih, bi jo priložil pismeno kot skromen prispevek svojega razmišljanja o varnosti prometa.

Po teh besedah se je utrgal aplavz. Navajeni, da na magnetofonske trakove posnamejo vse, kar slišijo, so skupščinski daktilografi v stenogram zapisali eno samo besedo: aplavz.

POLITIKA - 30. decembra 1979

Turistični kongres

Na devetem svetovnem kongresu ginekologov, ki je bil na Japonskem, je imela Jugoslavija nič več in nič manj kot - 160 predstavnikov. Proti Tokiju je torej odletelo polno letalo ginekologov. Če ne računamo domačinov, je bilo naših zdravnikov največ. Za ilustracijo te trditve naj rabi podatek, da je Sovjetska zveza poslala samo 12 zdravnikov.

To še ni konec zgodbe. Delo kongresa je, ne glede na veliko število prisotnih, spremljalo le malo ginekologov iz Jugoslavije. Le-ti so se bolj zanimali za lepote te daljne dežele in cene spominkov. Od 160 naših ginekologov ni niti eden prebral svojega referata na kongresu!

In zato, kadar slišite za neki kongres ali simpozij, ki se odvija v Splitu, Opatiji, Portorožu ali na Zlatiboru, ne obupajte. Domači turizem je v primerjavi s tem turističnim potovanjem v Tokijo, vendarle cenejši.

NIN - 7. januarja 1980

Slovesnost (z izgubami)

To naše nesrečno nesamoopravno obnašanje, ki se razlikuje od dogovorjene in utrjene politike, je morda v tem trenutku, ko zaostrujemo bitko za ekonomsko stabilizacijo, najpogostejša tema, tako vsakodnevnih pogovorov ljudi kot družbenopolitičnih sestankov, tudi tistih najeminentnejših.

Zato vse, pa čeprav samo diši po tem, kako težko menjamo svoje obnašanje, s pravico izziva začudenje. Se mar nismo dogovorili, da bomo delali drugače? Ne berete zaključkov? Pa zakaj ponekod še naprej delate po starim?

Svež primer kolektiva, ki proslavlja jubilej s slovesno sejo delavskega sveta in bogato obloženo mizo za nekaj sto oseb, čeprav je med tistimi, ki beležijo največ izgube, takoj bode v oči. Je to mogoče? Tega ni moč razumeti!

Mogoče je in kar je še bolj čudno, da se razumeti.

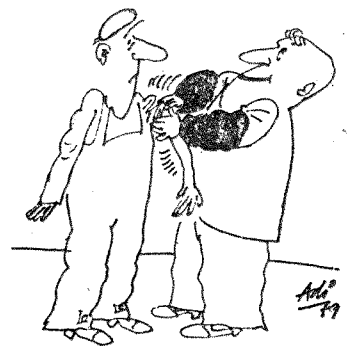
Ta kolektiv je, ne glede na mnoge subjektivne slabosti, največji del svojih izgub dobil s podražitvijo uvoznih surovin (tudi nafte!) in s prisilno prodajo proizvodov po zamrznjenih domačih cenah. Se en primer, glej, prelihanja dohodka in občutek, da s svojim dohodkom ne upravljaš samoupravno. Topi se brez tvoje volje, pa tudi izgube nimaš za svoje. Če dohodek ni v rokah samoupravljalcev, je težko pričakovati samoupravno obnašanje.

- Pusti nas, človek, da v miru pojmujemo to naše kosilo, če je že slovesno!

Da zamižimo vsaj na eno oko? Stvar za razmišljanje.

VJESNIK - 25. decembra 1979

Ukrepi

- Rokave je treba zasukati, tovariši!

OSLOBODJENJE - 6. januarja 1980

To so bili dobri ljudje

Poziv s televizijskega zaslona v minulem »nedeljskem popoldnevu« beograjskega studija je bil dramatičen: »Prosimo prebivalce Zagreba...« Ni ga bilo potrebno dvakrat ponoviti. Ze na prvo vest o negotovi usodi komaj rojenih otrok je sto Zagrebčanov, ne glede na poledico, sneg in mraz, pohitel v Zavod za transfuzijo krvi SR Hrvatske. Kmalu zatem se je pred zgradbo zbralo okoli 4000 ljudi, ki so prišli opraviti globoko ljudsko in humano dolžnost, da pomagajo in rešijo komaj rojene someščane.

Zahvaljujoč ljudskemu razumevanju, je prišla rešitev ob pravem času. In zdaj nad glavai otročičkov v Petrovi ulici visijo steklenice z rdečo tekočino. Na njih ni imen dajalcev. Mali Zagrebčani ne bodo nikoli zvedeli, kdo jim je rešil življenje.

Morda bodo slišali le, da so to bili dobri ljudje.

POLITIKA EKSPRES - 8. januarja 1980

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG